

TARTON YLIOPISTO
FILOSOFINEN TIEDEKUNTA
Itämerensuomalaisten kielten laitos

Maarja Keba

keittää puuro maitoon –
SUOMEN KIELEN ILLATIIVI, SEN LOKAALISUUS
JA KÄÄNNÖSVASTINEET VIROSSA

MA-työ

Ohjaaja dosentti Heinike Heinsoo

TARTTO 2004

SISÄLLYS

JOHDANTO	5
1. ILLATIIVI SIJAJÄRJESTELMÄSSÄ	8
1.1. Suomen kielen illatiivi	9
1.1.1. Illatiivi suomen kielen lähteissä	9
1.1.2. Illatiivin esittely ulkomaalaisille	12
1.2. Viron kielen illatiivi	16
1.2.1. Illatiivi viron kieliopeissa	16
1.2.2. Illatiivin esittely ulkomaalaisille	19
2. HAVAINTOJA ILLATIIVIN VERBIKESKEISESTÄ TUTKIMUKSESTA	21
2.1. PAIKAN ADVERBIAALIN KÄSITTEESTÄ	21
2.2. Illatiivi liikeverbin määrittänä	22
2.3. Illatiivi suunnan adverbialina ei-liikeverbien yhteydessä.....	23
2.4. Rektiosta johtuva illatiivi.....	29
2.5. Erilaisia liikkumisen hahmottamisen mahdollisuuksia	31
2.5.1. Siirtyminen paikasta toiseen	32
2.5.2. Siirtyminen tapahtuu paikasta poistumatta	33
2.5.3. Jotain uutta tulee johonkin paikkaan	34
2.5.4. Jotakin suunnitellaan, aiotaan johonkin.....	36
3. SUOMEN ILLATIIVIN KÄÄNNÖSVASTINEITA VIROSSA.....	38
3.1. Partitiivi.....	39
3.2. Illatiivi	43
3.3. Inessiivi.....	49
3.4. Elatiivi	51
3.5. Allatiivi	53
3.6. Adessiivi.....	61
3.7. Translatiivi.....	63
3.8. Terminatiivi	64

3.9. Komitatiivi	66
3.10. Prepositio- ja postpositiolauseke	68
3.10.1. Illatiivi käännetty postpositiolausekkeella.....	68
3.10.2. Illatiivi käännetty prepositiolausekkeella	72
3.11. 1. infinitiivi	73
3.12. Vapaa käännös	75
3.13. Suomen illatiivin vastineiden prosenttinen jakauma	76
4. SUOMEN KIELEN ILLATIIVIN KÄYTTÖ PAIKAN ILMAISEMISESSA VIRON KIELEEN VERRATTUNA	77
4.1. Paikkakuntia	78
4.2. Rakennus, sen osa, virasto yms.	80
4.3. Esineet	82
4.4. Kulkuneuvot	85
4.5. Erilaiset luonnonpaikat	88
4.6. Oliojoukko	92
4.7. Ruumiinosa	94
4.8. Neste tai muu aine	97
4.9. Sää	99
4.10. Koossaolotilaisuus	99
4.11. Työntekijä	100
4.12. Pukimet	101
4.13. Ylimalkaiset paikanilmaukset	102
4.14. Teko ja toiminta, jota siirrytään suorittamaan	103
4.15. Suunta	104
5. SUOMEN ILLATIIVIN SPATIAALISUUS KONSEPTUAALISEN SEMANTIIKAN NÄKÖKULMASTA	106
5.1. Konseptuaalinen semantiikka	106

5.2. Konseptuaalisen semantiikan keskeisiä käsitteitä	108
5.3. Illatiivin spatiaalisuus ja sen kuvaaminen suomen kielessä	111
5.4. Spatiaalinen suomen illatiivi ja sen viron vastineet.....	115
5.4.1. GO- käyttö.....	115
5.4.2. Muita mahdollisia (marginaalisia) illatiivin käyttöjä.....	122
LOPUKSI.....	125
LÄHTEET	130
ZUSAMMENFASSUNG	134
KOKKUVÖTE	136
LIITE 1. Viron kielen sijat	139
LIITE 2. Illatiivi ja sen tehtävät A. Penttilän mukaan	140
LIITE 3. E. A. Tunkelon verbiuettelo.	146

JOHDANTO

Tämä tutkimus käsittelee suomen kielen illatiivia. Tavoitteena on antaa monipuolinen kuva suomen kielen illatiivista ja sen vastineista virossa. Keskeisen aseman tutkimuksessa saavat kuitenkin suomen illatiivin ilmaisemat paikat ja niiden vastineet virossa. Suomen kielen illatiivista ja sen vastineista virossa olen kirjoittanut myös BA-tutkimukseni (Keba 2000). Tämä tutkimus on edellisen tutkimuksen jatko. Jatkotutkimuksessa haluan laajentaa käsityksiäni ja näkökulmani aiheesta.

Tutkimusaineistona käytän kaunokirjallisuudesta sekä sanomalehdistä kerättyä aineistoa. Olen kerännyt illatiivin esiintymisiä Sclob-tetikorpukseen kuuluvasta Havukka-aho ajattelijä -romaanista ja sen vironkielisestä käännöksestä. Sanomalehtien aineisto on peräsin suomen kielen tekstipankista. Tutkimusaineistona käytän myös A. Penttilän kieliopista keräämääni aineistoa suomen illatiivin tehtävistä sekä H. Jönnsön-Korholan ja L. Whiten laatimaa suomen sanojen rektiokäsikirjaa. (Ks. tarkemmat tutkimusaineistoon liittyvät tiedot s. 130.)

Tutkimus koostuu viidestä pääluvusta. Niistä ensimmäinen käsittelee sekä suomen että viron illatiivia ja sen tehtäviä. Lähteenä ovat erilaiset kieliopit. Toisen pääluvun aiheena on illatiivin verbikeskeinen tutkimus. Esitän siinä luvussa keskeiset käsitteet, joita käytän myöhemmin tässä tutkimuksessa. Nämä kaksi ensimmäistä päälukua ovat teoreettista johdantoa tutkimuksen kolmanteen ja neljänteen lukuun, joissa omalla analyysilläni on olennainen osuus. Luvut 1 ja 2 ovat siis deskriptiivisempiä kuin tutkimuksen muut luvut. Pelkkää kuvailua luvut 1 ja 2 eivät kuitenkaan ole; sillä alaluku 2.5 käsittelee erilaisia liikkumisen hahmottamisen mahdollisuuksia ja esittelee omia tutkimustuloksiani.

Luku 3 perustuu BA-tutkimukseeni, ja se käsittelee suomen kielen illatiivin vastineita virossa. Tarkastelen V. Huovisen romaanissa Havukka-aho ajattelijä esiintyviä illatiivin esiintymiä ja niiden virolaisia käännöksiä. Aikomukseni ei ole kirjoittaa yhden teoksen perusteellista käännösanalyysia eikä arvostella kääntäjän valitsemia vastineita, vaan tavoitteena on teoksessa esiintyvien esimerkkien avulla saada selville suomen illatiivin mahdollisista vastineista virossa. Huomioon on otettava

kuitenkin se, että muutamissa tapauksissa on käytetty esimerkiksi verbien vastineina yleiskieleen verrattuna runollisempia vaihtoehtoja, mikä on saattanut vaikuttaa viron vastineen sijamuotoon. Joskus suomen verbillä voisi olla enemmän kuin yksi vastine virossa. Sellaisissa tapauksissa lähten analyysissäni yleensä kääntäjän vastineista, mikä tarkoittaa sitä, että jotkut suomen illatiivin vastineet ovat ominaisia vain tässä työssä. Kokonaisuudessa pyrin kuitenkin analyysimaan vastineita yleisesti, ei vain kuvamaan yhden suomenkielisen teoksen viron vastineita. Lisäaineistona käytän H. Jönnsön-Korholan ja L. Whiten tekemää rektiosanakirjaa ”Tarkista tästä. Suomen sanojen rektiota suomea vieraana kielenä opiskeleville”. Luvussa 3 tavoitteena on esittää viron kielen keinot suomen illatiivin kääntämiseksi ja tuoda esiin suomen kielen illatiivin poikkeavat käyttötavat verrattuna viron kieleen.

Luvussa 4 on keskeisessä asemassa paikka. Käsittelen eroja ja samanlaisuuksia suomen kielen ja viron kielen välillä paikan ilmaisemisessa. Lähtökohtana ovat suomen illatiivin ilmaisevat paikat. Verbillä tässä tapauksessa ei ole merkitystä. Tutkimusaineistona käytän A. Penttilän (1957) kieliopista kerättyjä illatiivin esiintymiä. Kaikki Penttilän illatiivin esimerkit on esitetty tässä tutkimuksessa liitteessä 2. Valitsin Penttilän kieliopin analyysini lähteeksi sen takia, että siinä on laajin mahdollinen valikoima suomen illatiivin erilaisista käyttötavoista. Luvussa 4 tutkimustavoitteenani on hahmottaa paikan käsityksen erilaisuuksia kahden kielen välillä.

Myös luku 5 käsittelee paikkoja, mutta toisesta näkökulmasta kuin luku 4. Luvussa 5 tarkastelen suomen kielen illatiivin esiintymiä ja niiden vironkielisiä vastineita konseptuaalisen semantiikan näkökulmasta. Konseptuaaliseen semantiikkaan tutustuin kirjoittaessani BA-tutkimustani. Silloin en ehtinyt perehtyä aiheeseen. Luvussa 5 käytän aineistona luvusta 3 kerättyjä esimerkkejä. Tavoitteena on antaa lyhyt katsaus konseptuaalisesta semantiikasta, tutkia suomen illatiivin esiintymiä lokatiivisena paikanadverbiaalina uuden teorian valossa ja löytää uusia näkökulmia suomen illatiivin paikanfunktioihin.

Tämä tutkimus on pääasiallisesti vertaileva. Koko tutkimusta käsittävää yleistä tutkimusmenetelmää tässä työssä kuitenkaan ei ole. Jokainen pääluku on erillään oleva yksikkö, ja niitä voi lukea tarpeen mukaan toisistaan erikseen. Jotkut asiat ovat saaneet tässä tutkimuksessa enemmän huomiota verrattuna muihin, mistä johtuen esimerkiksi

luvun 2 alaluvut ovat epäsuhteisia. Alaluvut 2.2 (Illatiivi liikeverbin määrittäneenä) ja 2.4 (Rektiosta johtuva illatiivi) ovat varsin tyypillisiä illatiivin käyttötapoja ja ovat sen takia jääneet ilman pitempää käsitystä. Alaluku 2.3 sen sijaan käsittelee illatiivia suunnan adverbialina ei-liikeverbin yhteydessä, ja se on poikkeavaa sijamuodon käyttöä. Sen takia olenkin käsitellyt sitä aiheetta laajemmin ja liittänyt siihen tietoja vanhasta kielestä.

Käytän tutkimuksen otsikossa termiä *lokaalisuus* (eng. *locality*, vir. *lokaalsus*, saks. *die Lokalität*), joka on rinnakkaistermi sanalle *spatiaalisuus* (eng. *spatialness*, vir. *ruumilisuus*, saks. *die Räumlichkeit*) ja tarkoitan sillä illatiivin käyttötapoja paikan ilmaisemisessa.

Tutkimuksessa on 3 liitettä sekä saksan- ja vironkielinen tiivistelmä.

Haluan kiittää Jyväskylän yliopiston suomen kielen professoria Aila Mielikäistä hyödyllisistä kommentista ja yhteistyöstämme. Kiitos kuuluu myös saman yliopiston kielten laitoksen suomen kielen osastolle, joka tarjosi minulle mahdollisuuden kirjoittaa tätä tutkimusta Jyväskylässä (09.2002 - 12.2003). Suurin kiitos kannustuksesta kuuluu kuitenkin tutkimuksen pääohjaajalle dosentti Heinike Heinsoolle, jonka ansiosta olen löytänyt tien suomen kielen mielenkiintoiseen maailmaan ja kirjoittanut tämän tutkimuksen.

1. ILLATIIVI SIJAJÄRJESTELMÄSSÄ

Illatiivi on yksi suomen kielen kuudesta paikallissijasta. Kuten tiedetään, paikallissijat jakautuvat sisä- ja ulkopaikallissijoiksi sen mukaan, onko kyse jonkin paikan sisäpuolesta tai ulkopuolesta¹. Sisäpaikallissijat *inessiivi*, *elatiivi* ja *illatiivi* ilmaisevat paikan sisäpuolta ja ulkopaikallissijat *adessiivi*, *ablatiivi* ja *allatiivi* paikan ulkopuolta. Sen lisäksi paikallissijat voidaan jakaa vielä olo-, ero- ja tulosijoiksi, jos halutaan erikseen tuoda esiin subjektin toimiminen paikallisuuden suhteen. Näin ollen on kaksi ulottuvuutta paikallissijojen määrittelemiseksi: toinen on paikka – onko jokin ”sisäpuolella” vai ”ulkopuolella” – ja toinen on tekemisen suunta – onko jokin ”paikallaan”, onko se matkalla ”pois jostakin” vai liikkuuko se ”kohti jotakin”. Inessiivi ja adessiivi vastaavat kysymykseen *missä?* ja ilmaisevat paikalla olemista; niitä nimitetään olosijoiksi. Elatiivi ja ablatiivi vastaavat kysymykseen *mistä?*, ja ne ilmaisevat poistumista jostakin ja edustavat erosijoja. Illatiivi ja allatiivi ovat tulosijoja; ne vastaavat kysymykseen *mihin?* ja ilmaisevat tuloa tai liikettä jonnekin.

Sisäpaikallissijat:	Inessiivi	Missä?	Pekka on talossa . 'Pekka on majas'
	Elatiivi	Mistä?	Pekka tulee talosta . 'Pekka tulee majast'
	Illatiivi	Mihin?	Pekka menee taloon . 'Pekka läheb majja'
Ulkopaikallissijat:	Adessiivi	Missä?	Kirja on lattialla . 'raamat on pōrandal'
	Ablatiivi	Mistä?	Otin kirjan lattialta . 'vōtsin raamatu pōrandalt'
	Allatiivi	Mihin?	Kirja putosi lattialle . 'raamat kukkus pōrandale'

¹ Ulkopaikallis- ja sisäpaikallissijojen lisäksi puhutaan suomessa yleisistä paikallissijoista, jotka ovat essiivi (*kotona*), partitiivi (*kotoa*) ja translatiivi (*kauaksi*). Ne kolme sijamuotoa ovat säilyneet paikan merkityksessä vain partikkeleissa. (Ks. tarkemmin Hakulinen 2000: 100–102)

Suomen kielen paikallissijajärjestelmä ei poikkea viron kielen järjestelmästä, sillä kummassakin kielessä on kuusi paikallissijaa ja perusmerkityksessään ne ilmaisevat paikkaa ja suuntaa. Viron paikallissijat voidaan myös jakaa samojen ulottuvuuksien mukaan kuin suomen sijat. Edellä esitetty suomen paikallissijajärjestelmä edustaa siis kumpaakin kieltä, koska sijajärjestelmät ovat molemmissa kielissä samoja. Tällainen kolmijakoinen paikallissijajärjestelmä (olo-, ero- ja tulosijat) on tunnetusti luonteenomaista koko uralilaiselle kielikunnalle (Hakulinen 2000: 522).

Paikallissijoilla on toki monia muitakin merkitystehtäviä kuin puhtaasti paikkaa ja suunta ilmaisevat merkitykset. Edelliset kaksi merkitystä ovat perusmerkityksiä, joiden mukaan paikallissijat kielessä järjestetään. Seuraavana tarkastellaan illatiivin monia erilaisia käyttötapoja ja katsotaan, miten illatiivi on esitetty suomen ja viron kielen eri kieliopissa. (Muut paikallissijat jäävät tässä tutkimuksessa huomiotta.)

1.1. Suomen kielen illatiivi

1.1.1. Illatiivi suomen kielen lähteissä

Jotta saataisiin mahdollisemman laaja kuva suomen kielen illatiivista, on hyvä tarkistaa, miten illatiivi on kuvattu eri kieli- ja lauseopissa. Suomen illatiivin käytöstä löytyy eniten tietoa kahdesta lähteestä. Toinen niistä on E. N. Setälän kirjoittama suomen kielen lauseoppi, joka ilmestyi ensimmäisen kerran v. 1880 nimellä ”Suomen kielen lauseoppia kouluja varten” ja josta sen jälkeen on ilmestynyt lukuisia painoksia. Myöhemmin Matti Sadaniemi on tarkastanut teoksen ja kirja on tullut tunnetuksi nimellä ”Suomen kielen lauseoppi”. Toinen peruslähde on Aarni Penttilän koostama ”Suomen kielioppi” (1. painos 1957, 2. tarkastettu painos 1963). Molemmat lähteet antavat laajan kuvan runsaiden esimerkkien avulla suomen illatiivin käytöstä. Esitän tässä illatiivin käyttötavat E. N. Setälän lauseopista. Penttilän illatiivin käyttötavat on esitetty liitteenä (ks. liitettä 2).

Setälä esittää lauseopissaan ensin sisäpaikallissijojen yleiseen käyttöön liittyvät seikat ja sen jälkeen vain illatiivin käyttöä koskevat merkitystehtävät. Setälän mukaan sisäiset paikallissijat merkitsevät:

- I. Rajallisen paikan sisäpuolta ja itse rajaa (*Poika tuli huoneeseen*). Suoranaisesti perusmerkityksestä johtuvaa paikallissijojen käyttö on, kun ne ilmoittavat:
 - a) kollektiivikäsitteiden piiriä (*Rukäseen on ilmaantunut rikkaruohoa. Tyttö läksi talonpojista herrasväkeen palvelemaan*),
 - b) kulkuneuvoa, jossa matka tehdään (*Siirtolaiset nousivat laivaan*),
 - c) tilaisuutta (*Mies meni peijaisiin*) tai
 - d) säätä (*Älä lähde myrskyyn ja sateeseen*).

Paikalliskäsitteen laajennuksen johdosta sisäiset paikallissijat merkitsevät myös:

- a) tilaa, etenkin elävän olennon henkisestä tai ruumiillisesta tilasta puhuttaessa (*Hän joutui eksyksiin, meni tainnoksiin, sairastui kuumeeseen. Tule näkyviin! Sinä olet kylvänyt rukkiin liian tiheään. Pane se lujaan! Poika lupasi vetehiselle kelata järven kuiviin*).
- b) henkilöitä tai asioita, joiden sisällinen ominaisuus taikka tila ilmaistaan. (*Laiskuus tuo ihmiseen pahoja taipumuksia. Koskahan sinuun mieltä karttuu? Häneen tuli hammastauti*) tai
- c) jonkin työn toimittamista (*Hän läksi marjan poimintaan, marjoja poimimaan*).

Joskus sisäiseen paikallissijaan pannaan itse teon esine, tarkoitus tai esine, joita hankitaan, noudetaan (*Hän meni marjaan, mansikkaan, puolukkaan, karjaan, vastakseen*).

- II. Rajallisen ajan sisäpuolta ja itse rajaa (*Kuu kiurusta kesään*).

Ajanmääräyksinä illatiivi ja elatiivi ilmoittavat aina ajan rajaa (*Pääsiäisestä on seitsemän viikkoa helluntaihin. Ihmiset elivät huolettomina päivästä päivään*).

- III. Välitöntä yhteyttä sen esineen tai (kuvallisesti) sen henkilöön taikka abstraktisen käsitteen kanssa, joka paikallissijalla on ilmaistu (*Pane lakki päähäsi! Poika hyppäsi hevosen selkään. Löin veitsen seinään. Hän tarttui sinun käteesi. Mies on oleva vaimoonsa sidottu. Hän kiinnittää huomionsa ainoastaan kiiltävään ulkokuoreen. Älä yllytä lapsiasi vihaan!*)

Lisäksi illatiivia käytetään myös ilmoittamaan sitä objektin osaa, johon tekemisen vaikutus välittömästi koskee (*Löin koiraa selkään. Pistitkö häntä silmään*). Illatiivi ilmaisee –un (-yn) pääätteisten verbien ja niiden johdannaisten kanssa myöskin tunteellisen kiintymyksen kohdetta (*Minä miellyin häneen. Taipumus pahaan on synnynnäinen. Minä vihastui, suutun, kyllästyn koko asiaan*).

Lähinnä tähän kategoriaan kuuluu myös sisäisten paikallissijojen käyttö, kun ne ilmoittavat ainetta, jolla jokin on tahrantunut, peittynyt tai täytynyt (*Järvet ovat menneet jäähän. Nuttu tuli terva*).

Sisäpaikallissijojen yleisen käytön lisäksi illatiivi ilmaisee vielä:

- I. Tarkoitusta tai asiaa, johon jotakin käytetään tai johon jokin kelpaa, sopii käytettäväksi (*Minä en kuluta rahojani turhuuteen, vaan käytän niitä hyviin tarkoituksiin. Hän kelpaa, kykenee siihen virkaan. Hän on tähän ammattiin kykenemätön, sopimaton. Hän ei siihen kelpaa.* (vrt. translatiivaa käytetään tarkoituksen ilmoittajana, osoittamaan, miksi joku kelpaa, sopii. Esim. Hän kelpaa **papiksi**. Hän on sopiva **puhujaksi**.)
- II. Esinettä, jonka valtaan, jonka vaikutuksen alaiseksi joku joutuu (*Mies kuoli nälkään, veteen, tautiin. Poika uupui vaivoihinsa. Sotilas sortui sotaan. He purskahtivat äänekkääseen itkuun. Hän typeryy ihmetykseensä. Lapsi nukkui äitinsä lauluun. Heräsin soittoon* (vrt. soitosta).)
- III. Määrää, johon jokin lukumäärä, hinta kohoaa, alenee (*Miesten luku nousi kahteen sataan. Siellä oli lapsia viiteenkymmeneen. Voikilon hinta kohosi kolmeenkymmeneen markkaan. Ruishehdon hinta oli alentunut yhdeksäänkymmeneen markkaan.*)
- IV. Henkilöä tai esinettä, jonka kanssa ilmoitetaan olevan yhtäläisyyttä, vastaavaisuutta (sellaisilla verbeillä kuin *olla, tulla, verrata, vaihtaa* ym.). Esim. *Lapsi on, tulee isäänsä. Juhlapuhuja vertasi valtiota perheeseen. Sinä olet verrattavissa tuhlaajapoikaan. Dörfeling vaihtoi neulan miekkaan.* Samoin hinnasta (*Talo myytiin halpaan hintaan. Siihen hintaan sen annoin. Sain, huusin talon sataantuhanteen markkaan.*).
- V. 1) Aikaa, kun lausutaan tai oletetaan, ettei tekeminen sen kuluessa ole kertaakaan tapahtunut (*En ole nähnyt sinua moneen, muutamaaan vuoteen. En ole käynyt kotonani isoon, pitkään, hyvään aikaan, koko viikkokauteen. Oletko kolmeen viikkoon ollut kaupungissa? Vuoden aikaan en ole käynyt hänen luonansa. Miesmuistiin ei ole niin paljon lunta satanut. En ole vuosikausiin kirjoittanut kotiini.*) Tätä illatiivaa käytetään tavallisesti vain silloin, kun ajanmääräyksellä on attribuuttina *moni, muutama, iso, pitkä, koko, hyvä* tai kardinaalilukusana tai genetiivi, sekä silloin jos ajanmääräyksenä on yhdyssana (*-kausi, -muisti*).
- 2) Likimääräistä aikaa, jolloin (so. minkä ajan seutuun) tekeminen tapahtuu tai on tapahtunut, käytetään illatiiveja *aikaan, aikoihin* sekä *-puoleen* (*Siihen aikaan sanoi Jeesus opetuslapsillensa. Näihin aikoihin alkaa turmelus levitä moneen maahan. Joulun aikaan, kevätpuoleen.*)
- VI. Tapaa, miten tekeminen tapahtuu (*Kerro omaan tapaan! Kaikki huusivat yhteen ääneen. Siihen tapaan, lajiin, suuntaan. Saarna oli valmistettu mallisaarnakirjan kaavaan.*) Adverbeja: *varmaan, tarkkaan, turhaan.*

Setälä esittää lisäksi yleisiä muistutuksia paikallissioista [illatiivista lähtien].

1. Verbiä *käyn* ja samoin *käväisen, poikkean, pistäydyn, pyörähdän* yms. käytetään tulosijojen seurassa, kun ne merkitsevät menemistä johonkin, mutta olosijojen kanssa, kun ne samalla kertaa ilmoittavat menoa, oloa ja palaamista (*Käytkö kotiin? Käyn (käväisen, pistäydyn, pyörähdän) kotona* = menen kotiin ollakseni siellä jonkin aikaa ja poistun sieltä jälleen)

2. Monen verbin ohessa käytetään olosijaa, jos tahdotaan ilmaista ainoastaan tekemistä, tapahtumapaikkaa, mutta tulosijoja käytetään, kun tahdotaan ilmaista paikka, johon jotakin uutta tulee tekemisen johdosta. Esim.

*Isä tekee ovea **tuvas**saa.
Isä tekee oven **tupa**an.*

*Väki kokoontui **salis**saa.
Väki kokoontui **salii**n.*

*Pojat kaivat kuoppaa **puutar**hassa.
Pojat kaivoivat kuopan **puutar**haan.*

3. Verbejä *jään*, *jätän* käytetään tulosijojen kanssa, kun ilmoitetaan johonkin olemaan jäämistä, jättämistä, kuitenkin joskus käytetään niiden ohessa olosijoja, kun tarkoitetaan jonkun jossakin jäävän, jättävän jäljelle, kuitenkin sinne olemaan jäämättä, jättämättä.

(Hän jäi kotiin. Hän meni kävelemään. Minä jätin hänet kotiin. Vrt. Jo kirkolla (kirkolle) hän meistä jäi.).
Samoin järjestetään: *pysähdyn, seisahdun, uppoan, hukun, vaivun, päätyn, lopun* yms. ja usein *kuolen, näännyn*. *(Hevonen pysähtyi pihaan (vrt. pihassa). Hän kuoli maantielle.)*

1.1.2. Illatiivin esittely ulkomaalaisille

Kuten tiedetään, suomen illatiivilla on monta eri käyttötapaa ja merkitystehtävää. Siitä johtuen on mielenkiintoista tarkastella, miten suomea vieraana kielenä opiskeleville tarkoitetut kieliopit ovat esittäneet sen aiheen. Toisin sanoen millaisen kuvan ulkomaalainen saa illatiivista ja sen tehtävistä aloittaessaan suomen kielen opinnot? Mitä merkityksiä pidetään olennaisina illatiivin kuvaamisessa? Voiko väittää, että kyse on vain paikkaa ja suuntaa ilmaisevasta sijamuodosta? Olen valinnut tarkasteltavaksi F. Karlssonin teoksen ”Suomen peruskielioppi” (1982: 116–122) ja L. Whiten ”Suomen kielioppia ulkomaalaisille”(2001: 80–81), koska uskon niiden olevan suomea vieraana kielenä lukevien perusteoksia.

F. Karlsson kuvaa hyvin selkeästi paikallissijojen peruserkitykset. Hän selittää suomen paikallissijajärjestelmän, ja yksinkertaisesta kaavasta ilmenee hyvin paikallissijojen peruskäyttö. Karlssonin mukaan suomen paikallissijojen peruserkitys on ilmaista paikkaa ja suuntaa. Illatiivista hän sanoo, että sen peruserkitys on

'(suunta) sisään' tai joskus 'muutoksen tai liikkeen päätepiste'. Havainnollistaakseen illatiivin käyttöä perusmerkityksessään Karlsson antaa seuraavat esimerkit:

Isä ajaa auton autotalliin .	Kuningatar lähtee Lontooseen.
Panetko sokeria kahviin ?	Lintu rakensi pesänsä puuhun .
Hän pani avaimen lukkoon .	Mihin maihin presidentti lähtee?
Kyllä minä vastaan puhelimeen .	Aurinko laskee länteen .
Lähetän kirjeen Tukholmaan .	Aamulla kaikki menevät työhön .
Seija laski paketin maahan .	Pekka menee kouluun .
Kesällä aion matkustaa Tanskaan .	Aion mennä sänkyyn .
Muutamme uuteen paikkaan .	Nixon ei joutunut vankilaan .

Seuraavana Karlsson toteaa, että illatiivi voi myös merkitä liikkeen tai muutoksen päätepistettä taikka pintaa, johon liike suuntautuu ja jonka kanssa se joutuu välittömään kosketukseen. Esim.

Käteen tuli haava.	Lapsi panee lakin päähän .
Lamppu ripustetaan kattoon .	Pane kengät jalkaan!
Emäntä panee ruuan pöytään .	Opettaja löi nyrkin pöytään .

Illatiivi voi myös esiintyä ajan ilmauksissa ilmaisten myöhempää kahdesta aikarajasta sekä aikaa, jonka kuluessa tekeminen ei ole tapahtunut.

Viikosta viikkoon .	En ole käynyt Ruotsissa vuoteen .
Aamusta iltaan .	Pekka ei ollut kotona kolmeen viikkoon .
Tammikuusta maaliskuuhun .	En ole nähnyt häntä pariin tuntiin .

Tähän Karlssonin illatiivin kuvaaminen päättyy. L. White antaa kieliopissaan illatiivista hiukan laajemman kuvan kuin Karlsson. Käytyään läpi kaikki yleiset paikallissijoihin liittyvät asiat Whitekin aloittaa illatiivin käsittelynsä paikkaa ilmaisevilla esimerkeillä, joista käy ilmi, että illatiivin ensisijainen merkitys on ilmaista paikkaa ja liikettä johonkin. Illatiivi vastaa kysymykseen *mihin?* tai *minne?*.

Lähdemme illalla **ravintolaan**? Kalevi tulee huomenna **Suomeen**. Menettekö te **oopperaan**? Juna saapuu **Helsinkiin** kello viisi. Me muutamme **toiseen maahan**. Lähetin kirjeen **Englantiin**. Veisitkö tämän paketin **postiin**? Aja auto **talliin**! Panisitko kynän **tuohon laatikkoon**?

Lisäksi White huomauttaa, että illatiivia käytetään monen sellaisenkin verbin kanssa, joka ei ilmaise konkreettista liikkumista. (Karlsson viittaa teoksessaan samaan tosiasiaan s. 127 muutosverbien yhteydessä). Illatiivi vastaa näissä tapauksissa kysymykseen *mihin?*, ja kyse on joko paikasta tai päätepiesteestä. Esimerkkeiksi White tuo verbit *jättää*, *jäää*, *unohtaa*

Jätin kirjat **kotiin**.

Jäätkö **Suomeen** vai lähdetkö pois?

Unohdin sateenvarjon **bussiin**.

ja *vastata*

Vastaa **kysymykseen / puhelimeen / kirjeeseen!**

[Mutta: Vastaa **minulle / opettajalle!**]

Kohteen ilmaisemisessa illatiivi vastaa kysymykseen *mihin?* tai *keneen?*, esimerkkeinä Whitellä ovat:

Oletko tottunut **Suomeen** ja **suomalaisiin**? Haluaisin tutustua **tuohon mieheen**. Olen kyllästynyt **kylmään ilmaan**. Voit aina luottaa **minuun**.

Illatiivi voi esiintyä myös ajan ilmauksissa vastatessa kysymykseen *mihin asti?* tai *mistä mihin?*:

Aion olla täällä **kesäkuuhun asti / saakka**.

Hän on Suomessa **ensi vuoteen asti / saakka**.

Hän asui Suomessa tammikuusta **maaliskuuhun**.

Olen työssä kello kahdeksasta kello **neljään**.

White huomauttaa seuraavista illatiivin ajan ilmauksista:

En ole nähnyt Joukoa **pitkään aikaan**.

En ole käynyt kotona **kahteen vuoteen**.

Lopuksi hän esittää muutamia muita illatiivi-ilmauksia:

Pane ovi **lukkoon!**

Hän meni **kihloihin** / **naimisiin** Petrin kanssa.

L. Whiten kieliopista saa illatiivista värikkäämmän kuvan kuin Karlssonin kieliopista, koska siinä on esillä myös rektiota tapauksia, toisin kuin Karlssonin käsityksessä, jonka lähes kaikki esimerkit kuvaavat illatiivin peruserkitystä. White puolestaan kiinnittää huomioita siihen, että usein on opittava rektio², koska monien suomen verbien määrite on jossakin paikallissijassa, eikä sijamuotoa voi aina päätellä tai ymmärtää sijamuodon konkreettisen peruserkityksen avulla (White 2001: 75). Toisaalta Whiten teoksessa ei anneta tietoja siitä, kuinka paljon suomen kielessä saattaa olla sellaisia verbejä, jotka esiintyvät illatiivin kanssa; **ei siis jää minkäänlaista käsitystä siitä, minkä verran sellaisia verbejä voisi olla suomen kielessä.**

Sekä Karlsson että White ovat kirjoittaneet kielioppinsa ensisijaisesti toiskielisten apuneuvoksi. Kummastakin teoksesta ilmenee, että paikan ja suunnan lisäksi illatiivin kolmas tärkeä tehtävä on ilmaista aikaa. Kolmen perustehtävän lisäksi esitetään kuitenkin muitakin illatiivin tehtäviä. Kielenoppija saa siis illatiivista varsin laajan kuvan. Toki on osattava nähdä illatiivi yhtenä kuudesta sijamuodosta ja yhtenä osana paikallissijajärjestelmää, koska kieliopissa on paljon sellaista asiaa, joka koskee esim. sisäpaikallissijoja yleisesti eikä kyse ole aina illatiivin erilaisesta käytöstä. Oikean kuvan illatiivista saa näin ollen yhdistämällä paikallissijoja yleisesti käsittelevien lukujen tiedot illatiivia käsitteleviin lukuihin.

² Rektiosta tarkemmin luvussa 2.4.

1.2. Viron kielen illatiivi

1.2.1. Illatiivi viron kieliopissa

Viron kielitieteestä löytyy kaksi peruslähdetä, joissa kuvataan illatiivin käyttöä. Toinen näistä on J. Valgman ja N. Remmelin tekemä ”Eesti keele grammatika” vuodelta 1970 ja toinen on viron kielitieteellinen suurteos ”Eesti keele grammatika I” (= EKG) vuodelta 1995. Esitystapa näissä lähteissä poikkeaa toisistaan. Valgman ja Remmelin teoksessa se muistuttaa Setälän ja Penttilän (ks. liitettä 2) esityksiä suomen illatiivista, vaikka Setälän ja Penttilän esitykset poikkeavatkin toisistaan – Penttilän illatiivin esitys lähtee verbistä, Setälä sen sijaan jättää verbin osuuden illatiivin käytössä melkein sivuun. Valgman ja Remmel eivät käsittele verbiä, vaan koko illatiivin esittely lähtee sijamuodosta. EKG:n esittelyyn verrattuna se on kuvailevampi, mutta toisaalta EKG antaa puolestaan selvemmat illatiivin peruskäytöt. Ero kummankin lähteen välillä on siinä se, että toisessa (EKG:ssa) on lähestytty aihetta syntaktis-semanttisesti, toisessa vain semanttisesti. Valgman ja Remmelin illatiivin esimerkit koskevat osittain myös paikallissijojen yleisiä käyttöjä, esim. ruumiinosien kohdalla. EKG lähtee vain illatiivista ja käsittelee paikallissijoja yleisesti koskevat havainnot erikseen. Muutamat Valgman ja Remmelin esimerkit ovat mielestäni liian pitkiä aiheen esittämisen kannalta ja osittain ehkä vähän epämääräisiäkin. Valgman ja Remmelin kieliopista saa illatiivista seuraavan kuvan:

Illatiivi vastaa kysymyksiin *minne?*, *keneen?*, *mihin?*, *millaiseen tilaan?* ja ilmaisee:

- 1) paikkaa, johon tekeminen taikka liikkuminen on kohdistettu, esim.

Mainitud protokoll jõudis mõne tunni pärast dr. Wallgreni **majja**. (E. Vilde)
'nimitetty pöytäkirja ehti parin tunnin päästä tri. Wallgrenin taloon'

Vene keele ja rehkendusega saate **neljandasse**...
'venäjän kielellä ja laskemalla pääsette neljännelle [luokalle]... (A.H. Tammsaare)

Ta tuleb **koju** ja heidab **voodisse**.
'hän tulee kotiin ja menee sänkyyn'

2) oliota tai esinettä, jonka ulkopuoleen tekeminen tai liikkuminen on kohdistettu:

a) ruumiinosien peittämistä tai koristamista, esim.

Helkjas lillekirju kleit, mille ta oli **selga** pannud, valge tanu, mille ta oli **pähe** pannud, ning punane roos rinnas – oh, kuis oli see kõik palju kaunim kui see igavene must! (E. Vilde)

'kimaltava kukkainen mekko, jonka hän oli pukenut ylleen, valkoinen tanu, jonka hän oli pannut päähänsä, sekä punainen ruusu rinnassa – olihan se kaikki paljon kauniimpaa kuin se ikuinen musta'

Neiu pani kee **kaela** ja sõrmuse **sõrme**.
'neiti pani korun kaulaan ja sormuksen sormeen'

b) joutumista kosketukseen (yhteyteen), esim.

Rüütel von Mönnikhusen oli oma kaaslastega juba enne Gabrieli tulekut mõisa tagasi jõudnud ja **lõunalauda** istunud. (E. Bornhöe)

'ritari von Mönnikhusen oli ehtinyt takaisin herraskartanoon seuralisineen jo ennen Gabrielia ja istunut lounaspöytään'

Arst oli pannud tal haige käe **kaela**.
'lääkäri oli sitonut hänen kipeän kätensä kaulaan'

Võtab diivanilt oma palitu ja riputab **nagisse**.
'ottaa sohvalta palttoonsa ja ripustaa naulaan'

3) joutumista tilanteeseen tai tilaan, esim

Proua Helger tõlgib selle hinnangu **võõrasse keelde** ja siis naeravad mõlemad naised. (O. Luts)

'rouva Helger kääntää tämän lausunnon vieraalle kielelle ja sitten molemmat naiset nauravat'

Mispärast jätate klaveri **hooletusse**?
'minkä takia olette jättäneet pianon hunningolle'

4) suhtautumista, esim.

Mis puutub **minusse**, siis olen sellega nõus.
'mikä minuun koskee, niin olen sama mieltä'

Kui te vagusad olete ja mõisa **elanikkudesse** ning **hoonetesse** ei puutu, siis ei tee meie teile midagi paha. (E. Vilde)

'jos olette maltillisia ettekä koske herraskartanon asukkaisiin ettekä rakennuksiin, niin emme tee teille mitään paha'

- 5) samankaltaisuutta, esim.

Indrek oleks nagu välimuselt ja ka sisemuselt läinud Andrese **emasse**. (A. H. Tammsaare)

'Indrek olisi ikään kuin ulkonäöltä ja myös luonteeltaan tullut Andresen äitiin'

- 6) Illatiivia käytetään vielä fraaseissa *aastast aastasse* 'vuodesta vuoteen', *kuust kuusse* 'kukaudesta kuukauteen', *päevast päeva* 'päivästä päivään', *ilmast ilma* 'yhäti' yms.

EKG puolestaan kuvaa viron illatiivia seuraavasti:

Illatiivi (*sisseütlev kääne* eli *illatiiv*) on sisäpaikallissija. Sen ensisijainen funktio on olla adverbiaalina tai attribuuttina, joka ilmaisee 1) paikkaa tai 2) aikaa, joilla on latiivinen merkitys. Esim.

- 1) *Ema keeras võileiva paberisse*.
'äiti kääri voileivän paperiin'

Poeg astub sügisel **üliskooli**.
'poika menee syksyllä yliopistoon'

Raamat läks **trükki**.
'kirja meni painoon'

Asu **järjekorda!**
'käy jonoon'

Kas olla aken või uks **Eurooppasse?**
'ollako ikkuna vai ovi Eurooppaan'

- 2) Elati päevast **päeva** mingis ähmases lootuses.
'elittiin päivästä päivään jonkinlaisessa epäselvässä toivossa'

Töö lõpetamine jääb **maikuusse**.
'työn lopettaminen jää toukokuuhun'

Sen lisäksi illatiivia käytetään vielä, kun ilmaistaan 3) tilaa, jolla on latiivinen merkitys.

- 3) Mees vajus **mõtteisse**.
'mies vaipui ajatuksiin'

Ta haigestus **grippi**.
'hän sairastui flunssaan'

Tiettyjen verbien määritteenä illatiivi voi merkitä myös 4) henkilöä, esinettä tai ilmiötä, joka on tekemisen kohde. Illatiivi johtuu näissä tapauksissa rektiosta.

- 4) Poiss armus **tüdrukusse** esimesest silmapilgust

'poika rakastui tyttöön ensisilmäyksellä'

Ta suhtus **küsimusse** skeptiliselt.
'hän suhtautui kysymykseen epäilevästi'

Nad **kiindusid** sellesse maakohta.
'he kiintyivät siihen seutuun'

Joskus harvoin voi illatiivi ilmaista myös 5) syytä.

- 5) Isa suri **vähki**.
'isä kuoli syöpään'

Kohdat 4 ja 5 ovat molemmat siis rektionalaisia. EKG:n esitys tuntuu selvältä, koska siinä on lähdetty periaatteesta, että kaikki illatiivin käytötavat, jotka eivät sovi peruskäyttöihin eli kohtiin 1–3, voidaan käsitellä kohdan 4 mukaisesti.

1.2.2. Illatiivin esittely ulkomaalaisille

Viron kielestä ei ole kirjoitettu ulkomaalaisia varten vastaavia kielioppeja kuin suomen kielestä (esim. L. Whiten ”Suomen kielioppia ulkomaalaisille” tai F. Karlssonin ”Suomen peruskielioppi”). Syy siihen on varmasti kielten tähänastinen erilainen asema. Vasta viime aikoina on Virossa huomattavasti aiempaa enemmän kehittynyt viro vieraana ja toisena kielenä -tutkimusala; on julkaistu lukuisia oppimateriaaleja, joiden pääpaino on parantaa viron opetusta Viron ulkomaalaisille, josta suurin osa puhuu äidinkielenään venäjää. Muita ulkomaalaisia on Virossa vielä toistaiseksi liian vähän, jotta olisi ilmestynyt yleisiä viron kielen kielioppeja tai oppikirjoja. Suomessa tilanne on toinen, sillä suomea vieraana kielenä oppiville on laadittu monia erilaisia opetusvälineitä (ks. esim. Oy Finn Lecturan tuotevalikoimaa osoitteesta www.finnlectura.fi) jo kauan.

Omaa tutkimustani varten olen perehtynyt ennen kaikkea suomalaisille tarkoitettuihin oppimateriaaleihin. Sellaisia materiaaleja, joissa illatiivin morfologisen esittelyn lisäksi tutustutaan myös sijamuodon käyttöön, löytyi kaksi. Toinen niistä on Hannu Remeksen ”Viron kielioppi” ja toinen R. Pajusalun, M. Hietaharjun, V. Taron ja K. Yallopoin kirjoittama viron kielen oppikirja ”Keelesild”. Esitystapa kummassakin

kirjassa on kontrastiivinen. Molemmissa lähteissä on korostettu yleisiä erikoisuuksia paikallissijojen käytössä viron kielen ja suomen kielen välillä. Yleisenä erikoisuutena nähdään virossa ulkopaikallissijojen käyttö sellaisissa tapauksissa, joissa suomessa käytetään sisäisiä paikallissijoja, esim. *minna kalale, tööle* 'mennä kalaan, töihin', *minna koosolekule, kontserdile, võistlusele, peole* 'mennä kokoukseen, konserttiin, kilpailuun, juhliin' jne. Samassa todetaan, että joitakin sanoja käytetään puolestaan virossa sisä- ja suomessa ulkopaikallissijoissa, esim. *jaama* 'asemalle', *peatusesse* 'pysäkille', *kuuendasse klassi* 'kuudennelle luokalle', *Viru tänavasse ~ tänavale* 'Virunkadulle'.

Joistakin sanoista voidaan virossa muodostaa tavallisen illatiivin lisäksi myös lyhyt illatiivi³, esim. *Tallinnasse ~ Tallinna* 'Tallinnaan'. Lyhyttä illatiivia käytetään tiettyjen sääntöjen mukaan ja vain tietyissä tapauksissa. Sen vuoksi kummassakin lähteestä löytyy lyhyen illatiivin käytön pääperiaatteet, joista Remes antaa huomattavasti laajemman käsityksen.

Viron illatiivin esittely on mainituissa teksteissä suhteellisen niukkaa verrattuna suomen kielen illatiivin esittelyyn. Esittelyssä ei kerrota illatiivin funktioista, ts. siitä ei käy ilmi, millaisia tehtäviä illatiivilla virossa on ja mitä illatiivi lauseessa ilmaisee.

³ Eräät kielitieteilijät pitävät lyhyttä illatiivia omana kielioppikategoriana, vain yksikössä esiintyvänä sijana, jota kutsutaan myös **additiiviksi**.

2. HAVAINTOJA ILLATIIVIN VERBIKESKEISESTÄ TUTKIMUKSESTA

2.1. Paikan adverbiaalinen käsitteestä

Yksi mahdollisuus analysoida illatiivimuotojen käyttöä on lähteä liikkeelle syntaksista ja perinteisestä lauseopista. Perinteisen lauseopin mukaisesti illatiivimuotoiset substantiivit ovat adverbiaaleja. Ne voivat ilmaista paikan ja suunnan lisäksi muitakin seikkoja, kuten aikaa, tapaa, keinoa ja syytä. Tämän käsityksen mukaan adverbiaalinen sijamuoto riippuu välittömästi verbistä ja sen merkityksestä.

Viron ja suomen kielitieteissä ovat käytössä erilaiset käsitteet paikan adverbiaaleista. Virossa paikan adverbiaalit (*kohamäärused* eli *lokaaladverbiaalid*) jakaantuvat viiteen alalajiin: a) latiivinen adverbiaali eli määräpaikan adverbiaali (*latiivne kohamäärus* eli *sihtkohamäärus*), b) lokatiivinen adverbiaali eli sijainnin adverbiaali (*lokatiivne määrus* eli *asukohamäärus*), c) separatiivinen adverbiaali eli eroa ilmaiseva adverbiaali (*separatiivne* eli *lähtekohamäärus*), d) terminatiivinen eli rajaa merkitsevä adverbiaali (*terminatiivne* eli *piiri märkiv määrus*) ja e) prolatiivinen eli liikkumisen väylää ilmaiseva adverbiaali (*prolatiivne* eli *liikumise teed märkiv määrus*). Esim. a) *Ta läheb koju* 'hän menee kotiin', b) *Ta on kodus* 'hän on kotona', c) *Ta tuleb kodust* 'hän tulee kotoa', d) *Ta läheb koduni* 'hän menee kotiin asti' ja e) *Ta jalutas mööda maanteed koduni* 'hän käveli pitkin tietä kotiin asti'. (EKG II: 71–72)

Suomessa paikan adverbiaaleista käytetään yleisnimitystä lokatiiviadverbiaalit, jotka jakautuvat paikan ja suunnan adverbiaaleihin. Suomen paikan adverbiaalit (Hakulinen ja Karlsson 1995: 207–208) vastaavat viron lokatiivisia paikanadverbiaaleja ja suunnan adverbiaalit sekä latiivisia (*mennä johonkin* 'minna kuskile') että separatiivisia (*tuoda jotakin jostakin* 'tuua midagi kuskilt') paikanadverbiaaleja. Tässä tutkimuksessa ovat olennaisia latiiviset paikanadverbiaalit eli suomeksi suunnan adverbiaalit. Käytän tässä tutkimuksessa termiä **suunnan adverbiaali**, kun adverbiaali vastaa kysymykseen *mihin?* ja **paikan adverbiaali**, kun adverbiaali vastaa kysymykseen *missä?*. Lähden siis suomalaisesta tavasta käsittää lokatiiviadverbiaalit.

Käsitykseni mukaan illatiivin verbikeskeisessä tutkimuksessa voidaan tehdä kolme havaintoa, joilla on määräävä merkitys sijamuodon valinnassa ja käyttäytymisessä. Ensimmäinen huomio kuvaa illatiivia liikeverbien määritteenä. Toinen näkökulma käsittelee illatiivia ei-liikeverbien yhteydessä ja kolmas tarkastelee rektiota tapauksia. Kaksi ensimmäistä näistä kolmesta havainnoista koskee sekä viron että suomen illatiivia. Rektiosta johtuva suomen illatiivi on varmasti suurin eroavuus näiden kahden kielen illatiivin käytössä.

2.2. Illatiivi liikeverbien määritteenä

Illatiivi on verbin määritteenä siis suunnan adverbiaali. Suunnan adverbiaali vastaa kysymykseen *mihin?* ja se on verbin sidonnainen määrite, esim. *menen kirjastoon* 'lähen raamatukokku'. Sellainen sidonnainen määrite ilmoittaa usein intransitiivilauseessa subjektin ja transitiivilauseessa objektin sijainnin (Siro 1964: 28). Illatiivin lisäksi suunnan adverbiaalina voivat esiintyä muutkin paikallissijat, adverbit sekä post- ja prepositiorakenteet, esim. *kävelen asemalle* 'jalutan jaama', *kävelen nopeasti* 'könnin kiiresti', *kävelen talon taakse* 'jalutan maja taha'. Kyse ei ole siis vain illatiivista, vaan määritteestä, joka vastaa kysymykseen *mihin?*. Yleensä sellaisen määritteen saavat verbit, jotka ilmaisevat siirtymistä tai siirtämistä, liikkumista paikasta toiseen.

Käytän edellisen kaltaisista verbeistä yleiskäsitettä **liikeverbit**. Verbejä, jotka ilmaisevat siirtymää tai siirtymän aiheuttamista, on sekä virossa että suomessa runsaasti. Se johtuu siitä, että verbillä ilmaistaan monessa tapauksessa siirtymän lisäksi se tapa, millä siirtymä suoritetaan tai miten se aiheutetaan (Alhoniemi 1983: 214).

Anneli Pajunen jakaa suomen kielen liikeverbit lokomotionaaliseksi (eli paikanmuutosliikkeeksi) ja refleksiiviseksi (eli asennemuutosliikkeeksi). Edelliset verbit ilmaisevat liikkujan tai liikutettavan liikkeen aikana tapahtuvaa siirtymistä paikasta toiseen, jälkimmäiset liikkujan tai liikutettavan asennon muuttumista liikkeen aikana. Lokomotionaalset liikeverbit järjestyvät tyypillisesti lokaalisten määritteen kanssa (esim. *kävellä kadulla* 'jalutada tänaval', *kävellä sisään* 'kõndida sisse', *lähteä talosta* 'lahkuda majast'), refleksiiviset liikeverbit voivat järjestyä niiden kanssa mutta

myös mm. objektin kanssa tai ilman kumpaakaan määritetyyppeä (esim. *kaatua lattialle* 'kukkuda põrandale', *pyörittää silmiään* 'pööritada oma silmi', *kaatua* 'kukkuda') (Pajunen 1999: 53; Pajunen 2001: 196–220).

Yleismerkityksessä liikeverbejä (*mennä, tulla, nousta, liikkua* jne.) voidaan luokitella useampaan ryhmään, ne ilmaisevat esim. usein muutosta. Pajusen mukaan jakaantuvat suomen liikeverbit neljään alaluokkaan, jotka ovat omavoiminen, dynaaminen, kausatiivinen ja refeleksiivinen (ks. tarkemmin Pajunen 1999: 53–54).

2.3. Illatiivi suunnan adverbialina ei-liikeverbien yhteydessä

Illatiivia käytetään monen sellaisenkin verbin kanssa, joka ei ilmaise konkreettista liikkumista. Yksi sellainen havainto, joka liittyy myös illatiivin käyttöön, on tulosijan esiintyminen verbin yhteydessä olosijan sijasta. Esim.

- (1) Häneltä *unohtuivat* rahat *kauppaan*. (P)
'ta unustas raha kauplusesse'
- (2) Eläimiä *ei saa jättää* yksin kuumiin *autoihin* ja *asuntoihin* (Ilta)
'loomi ei tohi jätta üksi kuumadesse autodesse ja korteritesse'

Tämä havainto koskee sekä viron kieltä että suomen kieltä. Virolaisista Tõnu Seilenthal (1986) on käsitellyt joitakin paikan ja suunnan ilmaisemisen erilaisuuksia viron ja suomen kielessä, sekä ongelmia, jotka tulevat ajankohtaiseksi ennen kaikkea kielen opetuksessa, sekä suomen opettamisessa virolaisille että viron opettamisessa suomalaisille. Hän jakaa paikan adverbialit (vi. *kohadverbiaalit*) kahteen ryhmään: **paikan adverbialit** (vi. *paigaadverbiaalid*) ja **suunnan adverbialit** (*suunaadverbiaalid*). Seilenthalin luokitus perustuu Matti Rahkosen käsittelyyn (Rahkonen 1997). Heidän mukaansa ensimmäisen ryhmän adverbialit (olosijamuotoiset) esiintyvät kaikkien erilaisien verbien yhteydessä eikä niiden tarvitse olla lainkaan verbin määritteenä. Toisen ryhmän adverbialit (tulo- ja erosijamuotoiset) esiintyvät liikeverbien yhteydessä. Seilenthal kiinnittää lisäksi huomiota tosiasiaan, että

kummastakin kielestä löytyy ei-liikeverbejä, joiden kanssa käytetään suunnan adverbiaaleja.

Sellaisia ovat esim. viron *jäada* 'jäädä', *jätta* 'jättää', *ehitada* 'rakentaa', *rajada* 'perustaa', *teha* 'tehdä', *tekkida* 'syntyä', *tekitada* 'aihuuttaa', *valmistada* 'valmistaa', *kinni jääda* 'juuttua', *kaduda* 'kadota', *kaotada* 'kadottaa', *suruda* 'painaa', *unustada* 'unohtaa', *ununeda* 'unohtua', *uppuda* 'hukkua', *uputada* 'hukuttaa' (EKG II: 72), mutta sama sääntö pätee myös suomen kielessä. EKG:n mukaan vain verbien *jäädä* ja *jättää* kanssa suunnan adverbiaali on pakollinen, kaikkien muiden lueteltujen verbien kanssa se on vallinnainen. Paikan adverbiaali ilmaisee tarkoitteen sijaintia, mutta suunnan adverbiaali paikkaa, jossa tapahtuma tapahtuu.

- (3) Poisi käsi jäigi taskusse.
'pojan käsi jäikin taskuun'
- (4) Üks kaunis piiga uppus Emajõkke (~ Emajões).
'eräs kaunis neiti hukkui Emajokeen (~ Emajoessa)'
- (5) Haige suri oma voodisse (~ voodis).
'sairas kuoli sänkyynsä (~ sängyssään)'

Rahkonenkin osoittaa, että suomessa todella on tulo- ja erosijamuotoisia paikanadverbiaaleja (Rahkonen 1977: 23). Tämä näkökohta on varsin mielenkiintoinen, ja suomen kielen kannalta siihen on etsitty selityksiä aikaisemminkin (esim. Tunkelo 1931; Hakulinen 2000: 522–527; Hakulinen ja Karlsson 1995: 208; Rahkonen 1977). Itse asiassa ilmiöön on kiinnitetty huomiota jo 1800-luvun lauseopeissa ja kieliopeissa. Vuonna 1931 E. A. Tunkelo antaa katsauksen tulosijojen merkitystehtävistä (Tunkelo 1931). Siitä ilmenee, että ensimmäisenä tähän aiheeseen on kiinnittänyt huomiota Yrjö Koskinen ("Finska Språkets Satslära", Turku 1860). Koskinen nimittäin huomauttaa, että suomen verbejä *jäädä*, *jättää* ja *mahtua* käytetään aina tulosijan yhteydessä (Koskinen käyttää termiä "liikuntasijat"), esim. *jäin kaupunkiin*; *jätin hänen maantielle*; *ei tämä kalu enää tähän mahdu*. Näiden kolmen verbin lisäksi Koskinen esittää tulosijoja suosivan teonsanaryhmän, ts. verbit, jotka merkitsevät häviämistä, hukumista, katoamista tms., mikäli näihin lisäksi sisältyy sama "jäämisen" merkitys, joka on verbissä *jäädä*. Esimerkkeinä hän esittää mm. *mies kaatui maan-tielle*;

haudattiin Viipurin hautausmaahan; tappoi käärmeen siihen paikkaan; lapsi hukkuu marjatielle; siihen matkani loppui; nukkuu lattialle.

Myös Axel Cabriel Corander luettelee teoksessaan ”Finsk satslära” (1871) joukon transitiiiverbejä, joita suomessa käytetään tulosijojen kanssa, mm. *perustaa, rakentaa, järjestää, asettaa ja laittaa*. Koskisen ja Coranderin esittämää verbien luetteloa kartutti Adolf Waldemar Jahnsson v. 1871 ilmestyneessä teoksessaan ”Försök till framställning af den finska syntaxen” verbeillä *unohtaa* ja *väsyä*. (Tunkelo 1931: 205–206.). Myös E. N. Setälä viittaa samaan seikkaan (Setälä 1880: 23).

Tunkelo toteaa myös, että viron kielessä tulosijojen käyttöä on käsitelty aikaisemmin kuin suomen kielessä. Hän sanoo: ”Koskinen ja Corander tuskin ovat tienneet, että Kuusalon pastori Eduard Ahrens jo v. 1853 painetussa viron lauseopissaan (”Grammatik der Ehtischen Sprache Revalschen Dialekts. Zweiter Theil: Satzlehre”) oli todennut samantapaisen lauseenrakenneilmiön [tulosijojen käyttö ei-liikeverbien yhteydessä].” (Tunkelo 1931: 212). Lauseopissaan Ahrens on huomauttanut, että virossa käytetään illatiivia ei ainoastaan liikkumista, vaan myös jäämistä, pysymistä sekä jättämistä merkitsevien verbien ohella, olipa kysymys paikasta tai tilasta. Esimerkkeinä⁴ hän esittää mm.: *viibis linna kaks päeva* ’hielt sich in der Stadt [zwei Tagen]’, *jättis oma lapse maha, koju, külasse* ’liess ihr Kind zurück, [zu Hause, im Dorf], *võlgu jääma* ’schuldig bleiben’, *õue jääma* ’draussen bleiben’.

Ahrensilla on muitakin esimerkkejä, joissa illatiivi ilmaisee olopaikkaa tai olotilaa. Tunkelon mukaan Ahrensilta löytyy useita tilan muuttumista merkitseviä verbejä, kuten esim. *wesi on külmand* tai *külmetand toobrisse* ’das wasser ist in den Zuber fest gefroren’; *kasvab tiiki lima ja sammalt* ’Schlamm und Moos wächst in den Teich hinein’; *ta suri linna, rõugesse* l. *rõugisse, leettesse* l. *leetisse, sooja tõpe, paistetusse, külma, nälga, wiina, willi* ’starb in der Stadt, an der Blattern, Masern, am Nervefieber, an der Wassersucht, vor Kälte, Hunger, am Brandwein, an der blauen Blatter; *laps sündis linnas, ja suri linna*.

Vuonna 1875 ilmestyi F. J. Wiedemannin kirjoittama laaja saksankielinen viron kielen kielioppi, josta löytää runsaasti esimerkkejä illatiivin käyttötavoista paikan

⁴ Ahrensin esimerkit perustuvat E. A. Tunkelon artikkeliin s. 212–213.

adverbiaalina. Wiedemann huomauttaa, että vaikka paikallissijojen käytössä voidaan nähdä tiettyjä sääntöjä, silti ne esiintyvät välillä muissa merkityksissä (Wiedemann 1875: 343). Illatiivin kannalta tämä tarkoittaa sitä, että vaikka yleensä illatiivi vastaa kysymykseen *mihin?*, voi se joskus vastata merkitykseltä kysymykseen *missä?*.

Wiedemann käsittelee viron kieltä tiettävästi saksan kielen kannalta ja vertailee viroa saksaan. Samoin kuin Ahrens Wiedemannkin luettelee verbejä, joita virossa käytetään illatiivin kanssa, mutta jotka saksan kielen kannalta vastaavat kysymykseen *missä?*. Saksaan verrattuna viron illatiivin käyttö on todellakin poikkeavaa, mutta Wiedemann lisää kieliopissaan, että kyse ei olekaan viron illatiivin perusmerkityksen muuttumisesta, vaan sijamuodon erilaisesta käytöstä saksan kielen puhujan näkökulmasta katsottuna. Wiedemannin mielestä edellisentyyppistä tulosijan käyttöä olosijan sijaista näkee eniten runoudessa, vähemmän proosassa. Joskus käyttö saattaa hänen mukaansa olla mielivaltaistakin, vaikka se on kielessä vakiintunutta.

Wiedemannin kieliopista käy satunnaisten käyttötapojen lisäksi hyvin selvästi ilmi, että viron kielessä on kuitenkin myös sellaisia verbejä, joita käytetään aina illatiivin tai allatiivin kanssa, inessiivin tai adessiivin sijasta. Kieli muuttuu tietysti ajan mittaan ja enää kaikki Ahrensin ja Wiedemannin tarjoamat esimerkit eivät ole nykykielen mukaisia. Silti vanhojenkin esimerkkilauseiden avulla huomaa helposti illatiivin käyttöä koskevat muutokset. Olen kerännyt Wiedemannilta kaikki sellaiset illatiivit, jotka ilmaisevat paikkaa saksan kielen *missä?*- merkityksessä.

Tarkastelen ensin sellaisia Wiedemannin esimerkkejä⁵, jotka ovat nykyvirossakin täysin korrekkeja: *ma ehitzin metsa enesele maja* (ich erabaute mir im Walde ein Haus), *eksis pōōzastiku* (er erwirte sich im Walde), *jättis oma lapse koju* (sie liess ihr Kind zu Hause), *ta jäi weel linna* (er blieb noch in der Stadt), *loom kadus metsa* (das Thier verlor sich im Walde), *suurema kohtuse kaebama* (bei einem höheren Gerichtshof klagen, appellieren), *tiiki kasvab lima* (im Teiche wächst Schlamm), *kasvatan kazu kotti* (ich vergrößere deb Gewinn im Sacke), *seia raamatuse on kirjutatud* (in diesem Briefe ist geschrieben), *keel kuivab suhu* (die Zunge vertrocknet im Munde), *ma kuulen tuppa* (ich höre es im Zimmer), *wezi on külmand toobrise* (das

⁵ Esimerkit eivät käsitä runoutta.

Wasser ist im Zuber gefroren), *ta lagunes senna ära* (sie kam dort nieder), *kõik se rahvas ei mahu kirikuse* (alle diese Leute haben nicht Platz in der Kirche), *tolli- raha makstakse senna majase* (die Abgabe wird in dem Haus dort bezahlt), *kes mind metsa näeb* (wer sieht mich im Walde), *igase kohta nuusima* (überall schnüffeln), *mis sul sinna tuppa asja on* (was hast du dort in der Stube zu tun), *ostis alevise enesele maja* (er kaufte sich in der Vorstadt ein Haus), *riided põlesid selga ära* (die Kleider verbrannten auf dem Leibe), *puhusid tuld tuppa* (sie fachten Feuer an in der Stube), *sind ei ole tarwis linna* (man hat dich in der Stadt nicht nötig), *se mõte tärkas mulle meeles* (dieser Gedanke erhob sich in meinem Herzen), *uppus wette* (er ertrank im Wasser), *uputa kassipoeg jõkke* (ertränke das Katzenjunge im Bache).

Seuraavissa esimerkeissä käytetään nykyvirossa inessiiviä ja käyttö ei enää poikkea näin ollen saksan kielestä. Oikeastaan voidaan ajatella, että jo silloin 1800-luvun puolivälissä olisi voinut joissakin seuraavista esimerkkilauseista käyttää illatiivin sijasta inessiiviä, koska välillä illatiivin ja inessiivin vastakkainasettelu tuntuu Wiedemannin kieliopissa epäilyttävältä ja mielivaltaiselta, kuten esimerkissä *senna külmutati palju inimesi* (dort erfroren viele Menschen), jossa saksankieliseen vastineeseen vastaa virossa tarkemmin *seal külmusid paljud inimesed ära*. Yhtenä syynä voisi tässä olla ehkä saksankielisen ihmisen hiukan väärin ymmärretty ajatus jossakin tietyissä tapauksessa ja siitä johtuva välillä poikkeava saksankielinen vastine. Esimerkiksi lauseen *senna külmutati palju inimesi* oikea vastine olisi *dort wurde viele Menschen erfroren*.

Vaikka jotkut esimerkit tuntuvat vähän epäilyttäviltä, voidaan silti huomata aivan selkeitä muutoksia. Esimerkiksi sekä Ahrensilla että Wiedemannilla esiinty verbi *viibida* 'viipyä' illatiivin kanssa *ta wiibis weel linna* (er verweilte noch in der Stadt). Nykyään sekä virossa että suomessa on tässä tapauksessa mahdollinen vain inessiivi, esim. *viipyä kaupungissa* 'viibida linnas' (muussa merkityksessä myös *viipyä kaupungilla* 'viibida linna peal').

Wiedemannin esimerkkien joukossa on sellaisiakin verbejä, joita voidaan nykyään käyttää sekä inessiivin että illatiivin kanssa, mutta eri merkityksessä. Edellisentyyppisiä esimerkkejä ovat: *wesi kergib jõkke* (das Wasser steigt im Bache), *sädemed kustuzid wette* (die Fuken erloschen im Wasser), *ma olen neile koha walmis*

kuulanud linna (ich habe ihnen eine Stelle besorgt in der Stadt), *laev pidi senna tühjendatama* (das Schiff sollte dort entladen werden). Sen sijaan seuraavat lauseet kuulostavat nykyään epäluonnollisilta, koska niissä ei käytetä enää illatiivia: *kas ta toidab oma lapsi senna* (ernährt er seine Kinder dort), nyk. *toita kedagi kuskil?; nemad ei teadnud tuppa ühtegi* (sie wussten nichts davon im Zimmer), nyk. *ei teadnud toas; ta kuulas kambri* (er horchte, was im Zimmer vorging), nyk. *kuulas, mis kambri toimub; hoia lapsed tuppa* (halte die Kinder in der Stube), nyk. *hoia lapsed toas; jõi oma raha kõrtsi ära* (er vertrank sein Geld im Krug), nyk. *jõi oma raha kõrtsis maha*. Täysin nykykielen vastaisia ovat esim. *sai kuulsaks kõik maailma* (er wurde berühmt in der ganzen Welt), *ta ei sallinud mind tuppa* (er duldet mich nicht in der Stube), joista ensimmäisessä tapauksessa käytetään nykyvirossa *kogu maailmas* ja toisessa lauseessa on kyse verbin merkityksen muuttumisesta. Samoin *oma raha riietesse kulutama* (sein Geld in Kleidern verthun), nyk. *oma raha riiete peale kulutama*. (Vrt. sm. *tuhlata rahaa vaatteisiin*.)

Edellä esitettyjen käsittelyjen ja runsaiden esimerkkilauseiden perusteella voidaan siis tiivistetysti todeta, että ongelmakysymyksenä on tulosijan käyttö eräissä tapauksissa, joissa indoeurooppalaiset kielet yleensä käyttävät olosijan vastineita. Kielentutkijat ovat selittäneet tätä ilmiötä kielissämme kahdella tavalla. Yleensä useimmat lähteet tyytyvät luettelemaan verbejä, joiden kanssa voi esiintyä tulosija-adverbiaali, yksityiskohtaiseen analyysiin ei ole pyritty (Rahkonen 1977: 27). Usein oletetaan, että jotkut niistä verbeistä, jotka eivät ole liikeverbejä, mutta esiintyvät tulosijan kanssa, ovat joskus olleet liikeverbejä, ts. aikojen kuluessa on tapahtunut muutoksia merkityksessä (Hakulinen 2000: 527).

Ilmeisesti joidenkin verbien alkumerkitys on ollut toinen kuin nykyinen. Näihin verbeihin on sisältynyt liikettä, liikkumista tavalla tai toisella, tai jonkin liikkeen aiheuttamista, ja tällöin tulosijakin on ollut luonnollinen paikanmääräyskeino (Tunkelo 1931: 220). Tunkelon mukaan joidenkin verbien suomalais-ugrilainen kantasana on varmasti ollut ”tulemista” merkitsevä liikkumaverbi, jonka ohella tulosija-adverbiaali on ollut merkityksenmukainen ja luonnollinen (Tunkelo 1931: 218).

Matti Rahkonen puolestaan toteaa, että vaikka yleensä kirjallisuudessa esiintyvissä selityksissä viitataan tapauksiin, joissa verbin tiedetään tai oletetaan alun

perin ilmaiseen liikettä, merkityksenmuutokseen perustuva selitys voi koskea vain murto-osaa tapauksista, ei kaikkia. Se olisi hänen mielestään liian epätodennäköistä. (Rahkonen 1977: 47)

Edellisentyypiset merkityksenmuutokset eivät siis ole aina riittäviä selittämään koko ilmiötä. Toinen selitys tulosijojen käyttöön voi olla lauseopilliset kontaminaatio- ja analogiavaikutukset (Hakulinen 2000: 527). Jälkimäistä selitystä vastustaa Seilenthal (1986: 70–71), jonka mielestä tässä tapauksessa kontaminaatioiden ja analogioiden olisi pitänyt tapahtua jo suomalais-ugrilaisessa kantakielessä tai jopa aikaisemminkin, ja niiden olisi pitänyt säilyä tähän asti. Rahkonen tarjoaa aiheeseen oman käsityksensä ja tarkastelee ongelmaa transformaatiokieliopin, tarkemmin sanoen generatiivisen semantiikan näkökulmasta, ja perustaa analyysinsä lauseissa vallitseviin aika-, presuppositio- ja implikaatiosuhteisiin (ks. tarkemmin Rahkonen 1977).

2.4. Rektiosta johtuva illatiivi

Suomen kielessä illatiivi on usein verbin pakollisena määritteenä tapauksissa, joissa verbimuodon ei tarvitse merkitä liikkumista eikä siirtymistä tms., ts. niissä ei ole lokaalista merkityspiirrettä. Niissä tapauksissa sijamuodon valinta riippuu verbin **rektiosta**. Esim. *Matti rakastui Maijaan* 'Matti armus Maijasse'.

Verbin rektiolla tarkoitetaan, että tietyt verbit saavat aina määritteekseen tietynsijaisen nominilausekkeen (Kieli ja sen kieliopit 1996: 157). Lauseessa *Matti rakastui Maijaan* voidaan illatiivilausekkeesta sanoa **rektio-** tai **valenssiadverbiaali**, koska *rakastua*-verbi vaatii määritteekseen nimenomaan illatiivin. Suomessa on uusimmissa lähteissä otettu käyttöön em. tilanteissa termi **rektio-obliikvi** (Pajunen 1999; Vilkuna 2000; Nissilä 2002), joka ei ole kuitenkaan vakiintunut termi. Rektio-obliikvin vastakohta on **obliikvi**. Aiemmin nämä molemmat on laskettu kieliopissa adverbiaaleiksi.

Maria Vilkuna rajaa lauseopissaan perinteisestä adverbiaalien funktiosta irralleen obliikvi-funktion. Vilkuna ei käsittele adverbiaaleina seuraavia illatiivilausekkeita: *Elsa ihastui Tallinnaan* ja *Hän halua mennä takaisin Tallinnaan*.

Hänen mukaansa molempia illatiivin substantiivilausekkeita on syytä kutsua täydennykseksi, koska se on verbin *ihastua* kanssa (ainakin käsitteellisesti) pakollinen ja koska verbi tämän lisäksi määrää sen sijan. Illatiivi on siis verbin *ihastua* rektion mukainen. Verbi *mennä* taas vaatii yleensä vain jonkinlaista suuntasijaista jäsentä, jota voi edustaa useampikin sijamuoto tai adpositio. Esim. *Hän haluaa mennä **Tampereelle** ~ **Tampereelle päin** ~ **Tallinnan taakse** ~ **Mikon luo***. Lauseen *Hän ei ole ollut siellä **kuukauteen*** illatiivia taas ei voi luonnehtia täydennykseksi vaan määritteeksi, koska se ei ole verbin käsitteellisesti tarvitsema seuralainen. Se on siis Vilkun mukaan adverbiaali. (Vilkuna 2000: 79)

Rektionmukaista obliikvia kutsutaan näin ollen rektio-obliikviksi, muut täydennykset, jotka eivät ole rektion alaisia, ovat obliikveja. Pajunen puolestaan nimittää omassa tutkimuksessaan lokaalisia määritteitä, jotka eivät ole rektio-obliikveja mutta ovat silti verbin edellyttämiä, **lokaalisiksi obliikveiksi** (Pajunen 1999: 36). Vilkunan ja Pajusen käsitykset eroavat Hakulisen ja Karlssonin käsityksestä. Hakulinen ja Karlsson (1995: 203–204) pitävät sekä rektio-obliikveja että obliikveja verbin sidonnaisena määritteenä ja nimittävät niitä rektio- eli valenssiadverbiaaleksi.

Omassa tutkimuksessani olen käyttänyt rektio-obliikvin ja obliikvin termejä silloin, kun se on ollut tutkimuksen kannalta tarpeellista. Kun tutkitaan jonkin sijan käyttöjä verbien yhteydessä, on olennaista erottaa rektioadverbiaalit muista vapaista adverbiaaleista, jotta voidaan perustella niiden sijan käyttäytymistä. Vapaalla adverbiaalilla tarkoitan tässä *Hän halua mennä takaisin **Tallinaan*** -tyyppisiä adverbiaaleja eli ts. täydennyksiä.

Leena Nissila on tutkinut tuoreessa lisensiaatintyössään virolaisten ongelmia heidän oppiessaan suomen kieltä. Nissilän tutkimusaiheena ovat olleet nimenomaan verbirektiot ja ongelmat niiden omaksumisessa. Hänen mukaansa virolaisille kielenoppijoille suomen kielen rektioiden oppimisen tekee vaikeaksi se, että kielisukulaisuudesta huolimatta samalla verbillä on usein virossa eri rektio kuin suomessa (Nissilä 2002: 61). Olen Nissilän kanssa sama mieltä. Poikkeava verbirektio on virolaisen suomenoppijan kompastuskivi. Nissilä lisääkin, että rektio on ongelma nimenomaan virolaisille suomenoppijoille ja suomalaisille vironoppijoille, joilla lähtökieli sekoittaa rektioiden käyttöä. Hänen mielestään muilla kieliryhmillä ongelma

ei ole niin suuri, kun lähtökieli ei sekoita oppimista, vaan kaikki rektiöt on opeteltava alusta lähtien. Suomalaiset ja virolaiset sen sijaan nojaavat helposti äidinkieleensä, kun se monien rektioiden osalta auttaakin huomattavasti. (Nissilä 2002: 61.) Esimerkiksi seuraavat verbit järjestyvät suomessa aina illatiivin kanssa, mutta virossa eivät. Esimerkit ovat Paul Alvrelta (1992: 211):

1. sm. ihastua **johonkin**, vir. **millestki** vaimustuda (elatiivi),
2. sm. kiinnittää huomiota **siihen**, vir. **sellele** tähelepanu pöörata (allatiivi),
3. sm. luottaa **häneen**, vir. **tema peale** tai **temale** loota (postpositio tai allatiivi),
4. sm. päättyä **siihen**, vir. **sellega** lõppeda (komitatiivi),
5. sm. valmistautua **siihen**, vir. **selleks** valmistuda (translatiivi),
6. sm. perustua **siihen**, vir. **sellel** rajaneda ~ põhineda (adessiivi).

2.5. Erilaisia liikkumisen hahmottamisen mahdollisuuksia

Seuraavana katsotaan, onko mahdollista havainnollistaa liikkumisten, siirtymisten tai siirtämisten välillä eroja. Kyseessä ovat verbimuodot, jotka merkitsevät tekemistä, johon voi kuulua tekijän tai tekemisen kohteen liikettä, siirtymistä toisesta paikasta toiseen paikkaan. Joskus verbimuoto saattaa merkitä tekemistä, jonka ansiosta jotakin joutuu suoranaisestä siirtymisestäään johonkin paikkaan. Olen valinnut tarkistettaviksi suunnan adverbiaalit, jotka merkitsevät paikkakuntia. Valintani on satunnainen eikä siihen ole erityisiä syitä, koska adverbiaalina olevan tarkoitteen merkitys ei ole tässä olennaista.

Käsitykseni mukaan voidaan hahmottaa neljä erilaista liikkumista. Ne ovat 1) siirtyminen paikasta toiseen, 2) siirtyminen tapahtuu paikasta poistumatta, 3) jotain uutta tulee johonkin paikkaan ja 4) jotakin suunnitellaan, aiotaan johonkin.

2.5.1. Siirtyminen paikasta toiseen

Siirtyminen paikasta toiseen on kaikkien yleisin ja selvin liikkumisen tapa. Verbimuoto merkitsee siis siirtymistä paikasta toiseen paikkaan. Tässä tapauksessa paikkoina ovat paikkakunnat. Paikkakunnilla on ns. kuviteltavat rajat. Illatiivi ilmaisee sitä paikkaa, jonka rajojen sisäpuolelle liikkuminen tapahtuu. Sellaisia verbejä, joiden yhteydessä tällainen illatiivi usein esiintyy, ovat mm. *mennä, palata, lähteä, tulla, matkustaa, saapua, siirtyä, muuttaa, lentää, ajaa, tuoda, laskeutua, paeta, viedä* ym.

- (1) *Menen* (Tampereen kautta) *Helsinkiin*. (P)
'lähen (Tampere kaudu) Helsingisse'
- (2) *Palasin kaupunkiin*. (P)
'tuln tagasi linna'
- (3) Taru *lähtee* vapaaehtoisavustajaksi *Atlantaan*. (Ilta)
'Taru läheb vabatahtlikuks abistajaks Atlantasse'
- (4) Legendaarinen kantritähti Willie Nelson *tulee* taas *Suomeen* (Ilta)
'legendaarne kantritäht Wille Nelson tuleb jälle Soome'
- (5) Lindström *matkusti* eilen luentomatikalle *Kiinaan*. (Ilta)
'Lindström sõitis eile Hiinasse loenguid pidama'
- (6) Konsertin taiteilijat *saapuivat Jyväskylään* maanantaina. (Kesu)
'Kontserdi artistid saabusid Jyväskylässe esmaspäeval'
- (7) Hän *siirtyi Pariisiin* viime kesänä Monacosta. (Ilta)
'ta siirdus Pariisi Monacost eelmisel suvel'
- (8) Kaikki ovat *muuttaneet Helsinkiin*. (Kesu)
'kõik on kolinud Helsingisse'
- (9) EU:n edustajat *lensivät* perjantai-iltana *Ankaraan*. (Kesu)
'EL saadikud lendasid reede õhtul Ankarasse'
- (10) *Ajoimme Jyväskylään* todella raskaalla kaasujalalla. (Ilta)
'Sõitsime Jyväskylässe gaasipedaal põhjas'
- (11) *Koti-ikävä tuo Suomeen*. (Kesu)
'Koduigatsus toob Soome'

- (12) Lentokone *laskeutui Helsinkiin* kello 15.40. (Ilta)
'lennuk maandus Helsingisse kell 15.40'
- (13) Hän *pakeni* sodan jälkeen Italian kautta *Argentiinaan*. (Demari)
'ta põgenes pärast sõda Itaalia kaudu Argentiinasse'
- (14) Tehtävät *veivät* hänet kotimaan lisäksi *Ruotsiin, Britanniaan ja Kanadaan*. (Kesu)
'ülesanded viisid teda lisaks kodumaale Rootsi, Britanniassa ja Kanadasse'

2.5.2. Siirtyminen tapahtuu paikasta poistumatta

Joskus ei ole kyse siirtymisestä paikasta toiseen paikkaan, vaan verbimuodon esiintymä merkitsee toimintaa, jonka seurauksena jotakin esimerkiksi leviää tai laajenee toisesta paikasta toiseen. Toki illatiivin tyypillisenä tehtävänä on ilmaista lokaliteetti, jonka piiriin jotakin tulee, mutta olennaista on erottaa kaksi erilaista liikkumista: toisessa intransitiivisen lauseen subjekti tai transitiivisen lauseen objekti vaihtaa paikkaansa, toisen liikkumisen tuloksena subjekti säilyttää varsinaisen lähtöpaikkansa. Samaan tosiasiaan viittaa myös Alhoniemi (Alhoniemi 1983: 214–215). Eli jos X on pisteessä A ja siirtyy sieltä pisteeseen B ($A_X \rightarrow B$), niin X joutuu pisteeseen B ($A \rightarrow B_X$), esim. *mies saapui kotiin, tyttö meni olohuoneesta keittiöön, muutimme Jyväskylään viime vuonna*. Edellisen kaltaisten ilmauksien presuppositiona on: X ei ole A:ssa. X:n tulo A:sta B:hen ei kuitenkaan edellytä aina X:n olemassaolon lakkaamista A:ssa. Seuraavat lauseet ilmaisevatkin liikkumista, jonka tuloksena X säilyttää olemassaolonsa A:ssa.

- (1) Indonesiassa riehuvat ruohopalot ovat levinneet Sumatrasta jo *Borneoon*. (Demari)
'Indoneesia möllavad rohupõlengud on levinud Sumatrast juba Borneosse'
- (2) Nuorten Avartti laajenee *Suomeen*. (Kesu)
'Noorte Avartti laieneb Soome'
- (3) Sanotaan Kolumbuksen tuoneen tullessaan maissinjyviä, jotka myöhemmin levisivät *Eurooppaan* espanjalaisten välityksellä. (Kesu)
'Räägitakse, et Kolumbus olla tulles kaasa toonud maisiseemneid, mis hiljem levisid Euroopasse hispaanlaste vahendusel'

- (4) Tubi leviää *Englantiin*. (Kesu)
'Tuberkuloos levib Inglismaale'
- (5) Kopioita levisi myös *Amerikkaan, Ruotsiin, Englantiin, Saksaan* ja jopa Venäjälle. (Kesu)
'Koopiaid levis ka Ameerikasse, Rootsi, Inglismaale, Saksamaale ja isegi Venemaale'
- (6) Halloween on kulkeutunut *Suomeen* Amerikan kautta, mutta alun perin se oli muinaiskelttiläisten uudenvuodenjuhla, jolloin lepyteltiin myös vainajia. (Kesu)
'Halloween on tulnud Soome Ameerika kaudu, aga alguses see oli muinaskeltide uusaastapidu, kus lepitati ka surnuid'
- (7) Hirmumyrskyt iskevät *Irlantiin*. (Kesu)
'Orkaanid suunduvad Iirimaale'

2.5.3. Jotain uutta tulee johonkin paikkaan

Siirtymisen lisäksi voidaan puhua tapauksista, joissa käytännöllisesti varsinaista liikkumista paikasta toiseen paikkaan ei tapahdu, vaan verbimuodon esiintymä merkitsee tekemistä, jonka ansiosta jotakin uutta (jota aiemmin kyseisessä paikassa ei ole ollut) tulee olemaan johonkin paikkaan. Sellaisissa tapauksissa illatiivin rooli on ilmaista sitä paikkaa, johon teon tekijä tai tekemisen tulos tai kohde joutuu. Seuraavista esimerkeistä näkee selvästi ilmiön uutuuden.

- (1) Tänä vuonna rakennetaan uusia asuntoja Palokan *Haukkamäkeen*. (Kesu)
'sel aastal ehitatakse uusi kortereid Palokka Haukkamäele'
- (2) Edelliset asunnot nousivat *Haukkamäkeen*.(Kesu)
'eelimised korterid kerkisid Haukkamäele'
- (3) Palokan *Haukkamäkeen* tulee nelisenkymmentä uutta asuntoa. (Kesu)
'Palokka Haukkamäele tuleb nelikümmend uut korterit'
- (4) Maissi saapui *Eurooppaan* (Kesu)
'mais saabus Euroopasse'
- (5) *Pitäjään* saatiin uusi pappi. (P)
'kihelkonda saadi uus pastor'

Jotain siis syntyy tyhjälle paikalle: lauseissa 1–3 rakennetaan uusia asuntoja paikkaan, jossa niitä ei vielä ole, lauseessa 4 on kyse uudesta kasvista, joka on tuotu Eurooppaan jostakin muualta, ja lauseessa 5 uusi pappi tulee edellisen papin virkaan.

Myös seuraavien esimerkkilauseiden 6–10 merkitys voidaan selittää edellä mainittujen perusteiden avulla. Lauseessa 6 todetaan, että ensimmäiset matkakeskukset valmistuvat juuri Jyväskylään ja Seinäjoelle eikä mihinkään muualle.

- (6) Ensimmäiset matkakeskukset valmistuvat *Jyväskylään* ja *Seinäjoelle*.
(Kesu)
'esimesed reisikeskused valmivad Jyväskylässe ja Seinäjoele'

Aivan samanlainen selitys koskee myös lausetta 7, jossa kerrotaan ensimmäisen kristillis-yhteiskunnallisen työkeskuksen perustamisesta Helsinkiin.

- (7) Ensimmäinen kristillis-yhteiskunnallinen työkeskus, Kalliola, perustettiin *Helsinkiin* ankean sisällissodan jälkeen vuonna 1919. (Kesu)
'esimene kristlik-ühskondlik töökeskus, Kalliola, rajati Helsingisse pärast karmi kodusõda 1919.aastal'

Lauseessa 8 kyse ei ole enää ilmiön uutuudesta yleisesti otettuna, vaan tietyille ajanhetkelle ominaisesta ilmiöstä. Tarkoiton, että kynttilöitä on kenties aikaisemminkin sytytetty Kirkkopuistoon ja niitä tullaan ehkä vielä tulevaisuudessakin sytyttämään.

- (8) Tuhat kynttilää syttyy Jyväskylän *Kirkkopuistoon*. (Kesu)
'tuhat küünalt süttib Jyväskylä Kirkkopuistos'

Sen sijaan lauseessa 9 ei voi missään tapauksessa kertoa toistuvasta ilmiöstä, ihminen syntyy vain kerran ja vain yhteen paikkaan.

- (9) Heikki Turunen syntyi pientilalle *Pohjois-Karjalaan*, Pielisjärven pitäjään 9.12.1945. (Kesu)
'Heiki Turunen sündis väiketallu Põhja-Karjalasse, Pielisjärve kihelkonda 9.12.1945'

Aina ei kuitenkaan ole kyse siitä, että se, mikä tulee olemaan johonkin, olisi jotain täysin uutta. Joskus on helppo ymmärtää ilmiön uutuus, ensikertaisuus (kuten esim. lauseessa 10), joskus sitä ei voi ilman kontekstia päätellä.

- (10) *Suomeen* viime elokuussa maihin nousseet Norsu-merkkiset reilun kaupan kahvi ja tee ovat saaneet hyvän vastaanoton. (Kesu)
'Soomes eelmise aasta augustis maale tulnud elevandi logoga õiglase kaubanduse kohv ja tee on saanud hea vastuvõtu'

Lauseissa 11–16 on tapaukset, joissa olennaista ei ole enää tekemisen uutuus, vaan verbin tarkoittama prosessi, jonka ansiosta jotain joutuu johonkin paikkaan.

- (11) Huumeita oli salakuljetettu yhdellä rekka-autolla Tallinnasta *Pirkkalaan* (Kesu)
'narkootikume on salakaubana veetud ühe veoautoga Tallinnast Pirkalasse'
- (12) Ainetta he myivät Ähtärin lisäksi Tampereelle, Petäjävedelle ja *Jyväskylään*. (Kesu)
'nad müüsid ainet lisaks Ärtärile Tampereesse, Peteäjävesisse ja Jyväskylässe'
- (13) Ruotsalaiset puolestaan lahjoittivat *Suomeen* parakkitaloja. (Kesu)
'rootsalsed omakorda kinkisid Soomele parakkimaju'
- (14) Hän on toimittanut yli 400 kunnostettua pyörätuolia *Viipuriin*. (Kesu)
'ta on toimetanud üle 400 parandatud ratastooli Viiburisse'
- (15) Pavut laivataan *Eurooppaan*. (Kesu)
'oad tuuakse laevaga Eurooppasse'
- (16) Tanskasta tuotiin *Suomeen* viime vuonna naudanlihaa noin neljä miljoonaa kiloa. (Demari)
'Taanist toodi Soome eelmisel aastal veiseliha umbes neli miljonit kilo'

2.5.4. Jotakin suunnitellaan, aiotaan johonkin

Illatiivia käytetään myös silloin, kun puhutaan jostakin, mitä ei vielä ole olemassa tai mikä ei ole vielä tapahtunut, mutta mitä ollaan jo tekemässä tai mistä on jo päätetty, tai

sitten ollaan vasta aikomassa tai suunnittelemassa jotakin johonkin. Tämänäyttöisiä esimerkkejä esiintyy jokseenkin runsaasti. Penttilä toteaa, että suomen kielessä on joukko sellaisia verbejä, joiden merkitykseen ei ilman illatiivia sisälly mitään siirtymisainetta (Penttilä 1963: 407). Seuraavissa esimerkkilauseissa onkin kyse sellaisista sanaliitoista, joissa vasta sen jälkeen, kun verbimuoto ja illatiivi ovat muodostaneet sanaliiton, voidaan hahmottaa siirtyminen.

- (1) *Poriin* puuhataan jazz - ja rock-museota. (Kesu)
'Porsche rajatakse džassi- ja rokimuseumi'
- (2) Saisimmeko tarpeen vaatiessa *Suomeen* sotilaallista apua? (Kesu)
'kas me saaksime vajadusel Soome sõjalist abi'
- (3) Vertainen on suunnitellut *Haapaniemeen* jätteiden lajittelu- ja murskauslaitosta. (Kesu)
'Vertainen on planeerinud Haapaniemele jäätmete sorteerimis- ja hävitamisjaama'
- (4) Mari pääsi ylioppilaaksi Oulusta 1997 ja halusi *Jyväskylään* opiskelemaan. (Kesu)
'Mari lõpetas gümnaasiumi Oulus 1997 ja tahtis Jyväskylässe õppima'
- (5) Jussi Ranta oli kutsunut Matti Vähänäkin ja muut vaalipiirin kansanedustajakollegat *Lappeenrantaan*. (Demari)
'Jussi Ranta oli kutsunud Matti Vähänäkki ja teised valimispiirkonna rahvasaadikutest kolleegid Lappeenranta'
- (6) *Suomeen* maailmanmestarit ehtivät seuraavan kerran huhtikuun lopussa. (Demari)
'Soome maailmameistrid jõuavad järgmine kord aprilli lõpus'

3. SUOMEN ILLATIIVIN KÄÄNNÖSVASTINEITA VIROSSA

Seuraavana ovat tutkimuskohteina suomen illatiivin vastineet virossa. Aineisto on kerätty Veikko Huovisen romaanista ”Havukka-ahon ajattelija” (1952) ja sen vironkielisestä käännöksestä (käännös Harald Lepik v. 1959). Lisäksi aineistoon on liitetty illatiivin käytöt H. Jönssön-Korholan ja L. Whiten tekemästä suomen sanojen rektiokäsikirjasta ”Tarkista tästä. Suomen sanojen rektiota suomea vieraana kielenä opiskeleville”. Jälkimmäisen lähteen suomen illatiivin viron vastineet olen kääntänyt itse. Kaikki romaanista peräisin olevat esimerkit on varustettu numerolla, joka viittaa SCLOMB-tekstikorpuksen lauseennumeroon. Rektiokäsikirjan esimerkit ovat ilman viittausta.

Tutkimus käsittää suomen illatiivimuotoisten substantiivien vastineita, muut sanaluokat, kuten adverbit, postpositiot ja pronominit ovat jääneet tutkimuksen ulkopuolelle. Myöskään verbin nominaalimuotoja, kuten esim. *meni hakemaan vettä* ’läks tooma vett’, *ruvettiin juomaan kahvia* ’hakati kohvi jooma’ ei käsitellä tässä tutkimuksessa.⁶

⁶ BA-työssäni (Keba 2000) käsitelin myös muiden sanaluokkien illatiivimuotojen vastineita virossa. Tutkimuskohteenani olivat siinä mm. adverbit, jotka ovat yleensä taipumattomia kummassakin kielessä, mutta jotkut niistä taipuvat paikallissijoissa, esim. *eteen, edessä, edestä* ’ette, ees, eest’. Tällaiset adverbit jätin tutkimuksessani sivuun ja tutkin sellaisten suomen adverbien illatiiveja, joilla ei ole lokaalista merkitystä eikä kolminäkökulmaisuuutta ja joista voidaan nähdä nominaalinen perusmuoto. Sellaisia ovat mm. ajan adverbit *tiheään* ’tihti, tihtilugu’, *aikaisiin* ’aegsasti’, *ennenvanhaan* ’ennevanasti’; tavan ja tilan adverbialit *viivasuoraan* ’nüürsiregelt’, *viistoon* ’viltu’, *suoraan* ’otse’; suunnan adverbialit *ylämäkeen* ’ülesmäge’, *suoraan* ’otse’. Havaintona oli, että virossa näihin vastaa aina taipumaton adverbi.

Adverbien lisäksi tutkin postpositioita, jotka muistuttavat substantiiveja, esim. *ajattelija saapui aavan suon reunaan*. Tämäntyyppisten postpositioiden tutkimuksessa on mielenkiintoista se, että rajat sanaluokkien välillä saattavat joskus hämärtyä: aina ei ole helppoa päätellä, onko kyse postpositiosta vai itsenäisestä substantiivista vai joskus jopa adverbista. Esim. sm. *varjo* sana voi esiintyä postpositiona *Kunnes nuotiotuli hävisi metsän varjoon*; adverbina ... *niin isommat asiat jäisivät varjoon*; mutta myös substantiivina *Sirrytä auringosta varjoon*. Samaa voidaan huomata myös viron kielessä, esim. *kätte* sana, *Võiksin lausa igavuse kätte surra* (postpositio), *Ei saanud sind eile kuidagi kätte* (adverbi) ja *Oleksin tahtnud fotot oma kätte* (substantiivi). Tutkimuksen tuloksena ilmeni, että suomen nominaalisia postpositioita varten on virossa viisi erilaista kääntämisen mahdollisuutta: **adverbi** (...*elkääpä levitelkö käpyjä pitkin pihoja ihmisten jalkoihin* ’... ärge pilduge käbisid mööda õue inimestele **jalgu**’, *Tämän jälkeen Ojasto otti repusta salkun seejärel* võttis Ojasto seljakotist portfelli välja’); **adpositio** (*työnsä ääreen* ’töö **kallal**’, *sen jälkeen pära*st seda’); **nominaalinen postpositio** (*kannon päähän* ’kännu **otsa**’, *mootoriveneen viereen* ’mootorpaadi **kõrvale**’); **substantiivilauseke** (*metrin päähän* ’metri **kaugusele**’, *joen varteen* ’jõe **kaldale**’) ja **substantiivi** (*sammalen sisään* ’samblasse’, *pellon kupeeseen* ’põlluservale’).

Olen jaotellut vastineet eri ryhmiin sijamuotojen mukaan ja lähtenyt jaottelussa viron sijamuotojen järjestyksestä (ks. liitettä 1). Tutkimukseni mukaan suomen illatiivin vastineena virossa voi olla partitiivi, illatiivi, inessiivi, elatiivi, allatiivi, adessiivi, translatiivi, terminatiivi ja komitatiivi. Sijamuotojen lisäksi vastineina voivat esiintyä adpositio ja viron kielen 1. infinitiivi (*ma*-infinitiivi). Oman ryhmänsä muodostavat illatiivin vapaat vastineet. Yhteensä on näin ollen 12 eri vaihtoehtoa yhden sijamuodon kääntämiseen. Vastineiden käsittelyn lopussa esitän tuloksien prosenttisen jakauman (ks. lukua 3.13).

Lähden analyysissäni yleensä kääntäjän vastineista, joten jotkut verbien vastineet ovat ominaisia vain tässä työssä.

3.1. Partitiivi

Olemassa on kaksi tilannetta, jolloin suomen illatiivi saa virossa vastineeksi partitiivin:

1) partitiivilla käännetään viron kieleen suomen aikaa ilmaisevia illatiiveja ja 2) sijamuodon valinta johtuu verbistä.

3.1.1. Ajan adverbialit

Partitiivilla käännetään sellaisia suomen ajan adverbialeja, jotka ilmaisevat ajallista toistumista. Viron kielessä ajallista toistumista merkitään sanaliitolla, jonka jälkikomponentti on toistamista tarkoittava substantiivin partitiivimuoto (Rannut 1959: 119). Esim.

635. Kaikki muut hän oli lukenut **moneen kertaan**, mutta teoksella "Rollo työssä" oli Konstalle vain keräilyarvonsa.
Kõik teised oli ta **mitu korda** läbi lugenud, kuid teosel "Rollo tegutseb" oli Konstale ainult omamisväärtus.

BA-työssäni käsittelin myös joidenkin suomen pronomien, ennen kaikkea demonstratiivipronomien kääntämistä viroon. Joskus vastineeksi tulee pronomini (*Tähän en mielelläni anna vastauksia 'Selle peale ma heameelega vastust ei anna'*), joskus proadverbi (*Minäkö tähän laitan nimen? 'Kas ma panen nime siia kohta?'*).

Partitiivia käytetään virossa myös kestoja ilmaisevien ajan adverbiaalien yhteydessä eli sellaisten ajan adverbiaalien yhteydessä, jotka ilmaisevat, kuinka kauan jokin toiminta tai tilanne kestää tai on kestänyt tai ne ilmaisevat ajanjakson, jonka kuluessa puheena oleva toiminta tai ilmiö ei ole tapahtunut. Suomessa taas käytetään näissä tapauksissa illatiivia. Esim.

824. Sen rinteillä ei kirves ollut **vuosikymmenein** silponut metsää eikä saha purrut puun kylkeä.
Selle nõlvakuil ei olnud kirves **aastakümneid** rääsitud metsa ega saag purenud puutüve.

Samanlaisia esimerkkejä ovat myös *en ole käynyt kotona moneen aikaan* 'ma ei ole kodus käinud pikka aega', *näin kuumaa kesää ei ole ollut sataan vuoteen* 'nii kuuma suve ei ole olnud sada aastat' (Penttilä 1963: 410), *en ole vuosikausiin kirjoittanut kotiin* 'ma ei ole aastaid kirjutanud koju' (Setälä 1973: 65).

3.1.2. Verbistä johtuva partitiivi

Partitiivi on objektin sija sekä virossa että suomessa. Sen sijaan illatiivi on paikallissija, joka ei voi olla lauseessa objektina. Illatiivi on perinteisen kieliopin mukaan verbin määrite ja lauseenjäsenenä suunnan adverbiaali. Kuitenkin jotkut suunnan adverbiaalit muuttuvat käännettäessään objekteiksi. Toisin sanoen lähtökielen intransitiivinen verbi käännetään kohdekielelle transitiivisella verbillä. Näitä ovat sellaiset suomen kielen verbit, joiden substantiivilausekkeet voivat esiintyä kutakuinkin vapaasti vaihdelleen sekä perinteisen objektin että perinteisen adverbiaalain sijoissa. Kyse on objektin rajaamisesta. Esim. *koputtaa ovea ~ oveen ~ ovelle* 'koputada uksele' ja *ei saa koskea esineitä ~ esineisiin* 'esmeid ei saa puutada'. (Hakulinen ja Karlsson 1995: 176; Siro 1964: 58–59; Siro 1996: 91)

BA-työssäni (Keba 2000: 14) totesin, että kaikki tähän lukuun kuuluvat verbistä johtuvat illatiivit ovat rektionalaisia. Useimmiten tämä väitteeni pitää paikkaansa. Tässä tutkimuksessa olen kuitenkin laajentanut näkökulmaani rektiosta ja siitä johtuen olen ryhmitellyt aineiston kahteen ryhmään (3.1.2.1 ja 3.1.2.2), sillä mielestäni kaikki esimerkit eivät ole täysin rektiosta johtuvia. Sijamuodon eron määrää vastineeksi valittu

verbi. Joskus sopivia vastineita on monta ja niiden rektiöt poikkeavat toisistaan. Jotta erot tulisivat selvemmin esille, otan käyttöön obliikvin ja rektio-obliikvin käsitteet (käsitteistä ks. lukua 2.4). Analysoidessani esimerkkejä olen myös ottanut huomioon suomen kielen illatiivin mahdollisen esiintymisen objektin sijassa ja myös sen, onko partitiivi ainoa mahdollinen vastine virossa.

3.1.2.1. Rektio-obliikvit

koskea - 'puudutada'

Esineisiin ei saa **koskea**.
Esemeid ei tohi **puudutada**.

Mahdollista myös partitiivi: *koskea esineitä*

käydä - 'puudutada'

156. Tämä viimeinen, karkea syytös **kävi Konstaan** kipeästi.
See viimane, jäme süüdistus **puudutas Konstat** valusasti.

osua - 'tabada'

1754. ...pienoiskiväärin puolipitkä panos, joita Mooseksella oli, rikkoisi liikaa linnunpoikasia varsinkin **luihin osuessaan**.
...kuulipüssi pooltäis laeng, milliseid Mooses kasutab, purustaks linnupojad liialt ära, eriti **luid tabades**.

Mahdollista myös partitiivi: *osua luita*

kurahtaa - 'toristada'

1268. Alkaessaan naurunsa Mooses **kurahti nenäänsä**, tuhisi ja suhisi.
Naerma hakates **toristas** Mooses **nina**, susises ja vusises.

motivoida - 'motiveerida'

Huono palkka **ei motivoi työntekoon**.
Kehv palk **ei motiveeri töötegemist**.

tuhista - 'nohistada'

3063. ...hän **tuhisi** leppoisasti **suureen nenäänsä**.
...ta **nohistas** muhedalt **nina**.

vainuta - 'nuuskida'

1953. Se **vainuaa vastatuuleen!**
Ta **nuusib vastutuult!**

vainuta verbi voi esiintyä myös transitiviverbinä, mutta niin ei liene tässä lauseessa –
**vainua vastatuulta*. *Koira vainusi jäniksen* 'koer leidis jänese' (PS)

vedota - 'köita, kaasa haarata'

Tuo mainos **vetoaa** nuorisoon.
See reklaam **kõidab** noorsugu.

yllyttää - ' peale pressida'

3112. Miehed istuivat kuin kuumalla hellalla, vilkuilivat kelloihin ja **yllyttivät** moottoria **suurempiin kierrosnopeuksiin**.
Mehed istusid nagu tulisel pliidil, **kõõritasid** kella vahtida ja pressisid mootorile suuremaid tuure peale.

3.1.2.2. Obliikvit

Tämän ryhmän verbit voivat esiintyä paitsi illatiivin myös muidenkin suunnan adverbialien kanssa.

kurkistaa - 'vahtida'

3149. ...hän **kurkisti** **kainalohöyheniin**.
...ta **vahtis** **tiivaaluseid** sulgi.

Mahdollisia myös esim. *kurkistaa ovenraosta, aidan yli*.(PS)

ryhtyä - 'hakata, alustada'

Neuvotteluihin ryhdytään viikon kuluttua.
Läbirääkimisi alustatakse nädala pärast.

Mahdollista myös: *ryhtyä lehden asiamieheksi* 'ajalehe volinikuks hakata', *ryhtyä juttusille* jkn. *kanssa* 'kellegagi rääkima hakata' (PS)

vilkuilla - ' kõõritada'

3112. Miehed istuivat kuin kuumalla hellalla, **vilkuilivat** **kelloihin** ja yllyttivät moottoria suurempiin kierrosnopeuksiin.
Mehed istusid nagu tulisel pliidil, **kõõritasid** **kella** vahtida ja pressisid mootorile suuremaid tuure peale.

Mahdollista myös partitiivi: *puhuja vilkuili vähän väliä* ***papereitaan***, ***papereihinsa*** (PS)

Seuraavassa lauseessa viron partitiivi on johtunut lauserakenteen muutoksesta kääntäessä.

saada jäädä - 'ootama jäädä'

2138. ...mutta nyt se sai jäädä otollisempaan hetkeen.

... kuid nüüd pidi see kõik jääma soodsamat hetke ootama.

Suomenkielisessä lauseessa *jääda*-verbi määrittää obliikvin sijamuodon, *jääda* + illatiivi. Vironkielisessä vastineessa on *jääda*-verbin määritteenä myös illatiivi, mutta se ei ole substantiivi, vaan on *odottaa* verbin 1.infinitiivi, joka puolestaan määrittää objektin sijamuodon: *oodata* + part., *oodata soodsamat hetke*. Suomen lauseessa obliikivina oleva *otollisempi hetki* muuttuu siis virossa objektiksi sen vuoksi, että kääntäessä lauseeseen on lisätty *odottaa*-verbin nominaalimuoto.

3.2. Illatiivi

Kaikkein useimmin suomen illatiivi käännetään virossa illatiiviksi. Viron illatiivin perustehtävät EKG:n mukaan (ks. s.18 tai EKG I: 56) ovat ilmaista latiivista 1) paikkaa tai 2) aikaa sekä usein 3) tilaa, jolla on latiivinen merkitys. Tämän tutkimuksen aineistosta löytyi kaikkein eniten latiivista paikkaa ja tilaa ilmaisevia käännösvastineita. Ajan adverbiaaleja ei löytynyt, vaikka viron ja suomen illatiivilla on sama funktio, esim. *Elati päevast päeva mingis ähmases lootuses* 'elittiin päivästä päivään jonkinlaisessa epäselvässä toivossa', *Töö lõpetamine jääb maikuusse* 'työn lopettaminen jää toukokuuhun' (EKG I: 56). Virossa illatiivi ilmaisee harvoin syytä; EKG antaa siitä vain yhden esimerkin *kuolla*-verbin yhteydessä. Aineistostakin löytyi vain yksi esimerkki

2425. Sanovat, että **nälkään kuoli** eikä saanut lääkärihoitoa rahojen puutteessa.
Räägivad, et **suri nälga** ega saanud arstiabi raha puudusel.

Kuten luvussa 2.4 todettiin, samalla verbillä on usein virossa eri rektio kuin suomessa. Suomen illatiivi on siitä hyvä esimerkki. Silti on tietty määrä verbejä, jotka molemmissa kielissä saavat pakolliseksi määritteekseen illatiivin. Näitä rektio-obliikveja tulen myöhemmin käsittelemään tässä luvussa.

3.2.1. Latiivista paikkaa ilmaisevat illatiivit

Luvussa 2.2 käsittelin illatiivia liikeverbin määritteenä ja totesin, että illatiivin käyttö suunnan adverbiaalina on välittömässä yhteydessä verbimuodon merkitykseen. Verbin merkityksestä riippuu, miten tajutaan paikka, joka on illatiivin ilmaisema. Onko kyse siirtymisestä paikasta toiseen, liikkumisesta ilman varsinaista siirtymistä toiseen paikkaan, leviämisestä yms.? Illatiivia käytetään usein liikeverbien kanssa, mutta kuten jo luvussa 2.2 kävi ilmi, liikeverbi vaatii useimmin vain jonkinlaisen suunnan adverbiaalini, ja se voi olla paitsi illatiivia myös jokin muu suuntaa osoittava paikallissija tai postpositio. Näissä tapauksissa illatiivi ei ole siis verbin pakollinen määrite, vaan useimmiten yksi monesta vaihtoehdosta. Illatiivi on näissä tapauksissa siis lokaalinen obliikvi. Olen jaotellut aineiston suhdessäännön (Siro 1964: 28) mukaisesti. Sen mukaan intergoitunut⁷ adverbiaali ilmoittaa pääsääntöisesti intransitiivilauseessa subjektin sijainnin ja transitiiivilauseessa objektin sijainnin (Hakulinen ja Karlsson 1995: 204).

3.2.1.1 Intransitiivilauseet, joissa illatiivi suunnan adverbiaalina ilmaisee liikkumisen suuntaa, rajaa tai joutumista rajallisen paikan sisäpuolelle. Tähän ryhmään on kerätty liikeverbejä, jotka ilmaisevat subjektin siirtymistä rajalliseen paikkaan.

hiipiä - 'hiilida'

653. Kun sen maha jo melkein maata viisti, **hiipi** se **viinimarjapensaaseen** ja oksensi.
Kui kassi kõht juba peaaegu maad riivas, **hiilis** ta **sõstrapõõsasse** ja oksendas.

kävellä - 'minna'

800. Ja niin hän **käveli rekivajaan** ja otti ...
Ja nõnda **läks** ta **reekuuri** ja võttis ...

mennä - 'minna'

3837. Hän **meni odotushuoneeseen** ...
Ta **läks ooteruumi** ...

lähetä - 'tulla'

⁷ Integoituneet adverbiaalit ovat suuremmissa määrin riippuvaisia lauseen kokonaismerkityksestä. Dependenssikieliopin mukaan ne voidaan jakaa aktantteihin ja vapaisiin adverbiaaleihin. (Ks. lisää Hakulinen ja Karlsson 1995: 203–204.) Omassa tutkimuksessani käytän aktantti-termin sijaan termejä lokaalinen obliikvi ja rektio-obliikvi tarpeen mukaisesti.

1586. Silloin hän **läheni** aivan **rantaveteen**...
Siis **tuli** ta päris **kaldavette**

kömpiä - 'kobida'

1853. ... ja **kömpivät** pian **telttaansa** nukkumaan...
...ja **kobisid** varsti **telki** magama.

pudota - 'kukkuda'

128. ... eilenkin **putosin puroon** lehmii hakiessani ja olin hukkaa.
... eilegi **kukkusin** lehmi otsides **kraavi** ja pidin peaaegu ära uppuma.

painua - 'vajuda'

1547. Siima lennähti vauhdilla sivulle ja **painui** sihahtaen **pohjaan**.
Nöör lendas hooga kõrvale ja **vajus** virinal **põhja**.

rätkähtää - 'raksatada'

325. Kirves **rätkähti** ehtimiseen puun **kylkeen**.
Kirves **raksatas** ühtesoodu puu **tüvesse**.

sylkäistä - 'süljata'

1867. Hän **sylkäisi tuleen** ja se sähähti.
Ta **sülgas tulle** ja see särtsatas.

vaappua - 'vankuda'

612. Havukka-ahon ajattelijä **vaappui** raskain miettein **pirttiin** syömään.
Havukka-aho mötlejä **vankus** raskeid probleme haududes **tarre** sööma.

johtaa - 'viia'

54. Vasemmanpuoleinen ovi **johti pirttiin**.
Vasakpoolne uks **viis tarre**.

3.2.1.2. Transitiviilauseet, jossa verbi ilmaisee objektin siirtymistä rajalliseen paikkaan.

laittaa - 'paigutada'

1634. Maisteri asetti täytettä nahan sisään ja **laittoi** sen huolellisesti **peltilippaaseen**.
Magister toppis naha sisse täitematerjali ja **paigutas** selle siis hoolikalt **plekklakasse**.

lähteä - 'viima minna'

2434. **Lähtivät** syyskuussa viemään muoria **sairaalaan** tästä Lentuan yli.
Läksid mihklikuul siit üle Lentua moori **haigemajasse** viima.

asettaa - 'pista'

147. Konsta otti taskustaan piippunsa, **asetti** sen **suuhunsa**,...
Konsta võttis taskust piibu, **pistis** selle **suhu**, ...

heittää - 'heita'

176. ...ja **heitti** käärönsä lieden **liekkeihin**.
...ja **heitis** nutsaku pliidi alla **leekidesse**.

panna 'panna'

562. ... ja kun eräässä laatikossa oli koreita joulukuusenkaramelleja muutamia kappaleita,
käski Konsta **panna** nekin **pussiin**.

...ja et ühes sahtlis olid mõned ilusad jõulupuukompvekid, käskis Konsta needki **kotti panna**.

pistaa - 'pista'

614. ...ja **pisti** kalan **suuhunsa**.
...ja **pistis** kala **suhu**.

kääriä - 'mähkida'

2281. Vielä hän **muisti kääriä** ne **paperiin**...
Tal **oli meeles** linnupojad veel **paberisse mähkida** ...

kantautua - 'kanduda'

2969. Levottoman Mooseksen **korviin kantautui** iltapäivällä useita laukaussarjoja, ja ...
Õhtupoolikul **kandus** rahutu Moosese **kõrvu** mitu laskude sarja, ja...

3.2.1.3. Illatiivimuotoinen suunnan adverbiaali ei-liikeverbin määritteenä

Luvussa 2.3 käsitteltiin suomen kielen ja viron kielen yhteistä erityispiirrettä: muutossijojen käyttämistä muidenkin kuin liikeverbien yhteydessä paikan adverbiaaleiksi. Luvussa todettiin että se on vakiintunut ja vanha piirre, jonka erikoisuus ilmenee ennen kaikkea, kun verrataan suomea tai viroa johonkin intoeurooppalaiseen kieleen. Tämän tutkimuksen aineistosta löytyivät seuraavat tähän erityispiirteeseen sopivat esimerkit:

eksyä ' (ära) eksida'

3880. Arvattavasti hän vanhana metsänkävijänä **ei eksynyt suonsilmään**, ...
Vana metsamehena **ei eksinud** ta arvattavasti **soolaukasse**,...

kadota - 'kaduda'

2968. Konsta **katosi metsään**.
Konsta **kadus metsa**.

katsoa - 'vahtida'

321. Pylkkänen **katsoi** pistävän terävästi **avaruuteen**.
Pylkkänen **vahtis** torkivteravalt **maailmaruumi**.

tehdä - 'teha'

3434. Vieraille **tehtiin** vuoteet **luhtiin**.
Võõrastele **tehti** voodid **aita**.

olla - 'olla'

697. Veden partaalla **oli** mukava tasanne, ehkä kymmenen metriä **yhteen** ja parikymmentä **toiseen suuntaan**.
Vee piirdel **oli** ilus tasane plats, võib-olla oma kümme meetrit **ühthe** ja paarkümmend **teise suunda**.

piirrellä - 'joonistada'

2589. Hänestä oli ihmeellistä, että "**kertomuskirjoihin**" **piirrellään** noin mahdottoman rumia kuvia...
Tema meelest oli imestamisväärne, et "**juturaamatutesse**" sääraseid võimatult inetuid pilte **joonistatakse**...

syntyä - 'sündida'

Perheseen syntyi kolme poikaa.
Peresse sündis kolm poega.

unohtua - 'ununeda'

Lompakko **unohtui kotiin**.
Rahakott **ununes koju**.

yöpyä - 'jääda ööbima'

3382. Oliko isännällä mitään sitä vastaan, että kolme matkamiestä **yöpyisi taloon**?
On peremehel midagi selle vastu, kui kolm reisimeest **talusse ööbima jäävad**?

3.2.2. Tilaa ilmaisevat illatiivit

Illatiivi ilmaisee kummassakin kielessä tilaa, jolla on latiivinen merkitys. Paikka on näissä esimerkeissä useimmiten menettänyt varsinaisen merkityksensä ja se voidaan nähdä abstraktina.

lehahtaa - 'luhvatada'

3. Kanahaukka **lehahti lentoon**.
Kanakull **luhvas lendu**.

tulla mieleen - 'meelde tulla'

140. Mutta **ei** mitään **tullut mieleen**, ei kiusallakaan.
Kuid nagu kiuste **ei tulnud** midagi **meelde**.

vaipua - 'vajuda'

3442. Konsta **vaipui** heti **raskaaseen uneen**.
Konsta **vajus** kohe raskesse **unne**.

tulla - 'tulla'

743. Kun atomi **tuli** joku vuosi sitten **muotiin** ...
Kui aatom mõni aasta tagasi **moodi läks** ...

kuiskailia - 'sosistada'

1053. He **kuiskailivat** toistensa **korviin** näköjään huvittavia asioita, koska nauraa kuhisivat suupielet korvien takana.
Nad **sosistasid** teineteisele nähtavasti lõbusaid asju **kõrva**, kuna nad kõhistasid naerda, nii et suu kõrvuni lahti.

kääntää - 'tõlkida'

Kuka osaa **kääntää** suomesta **latinaan**?
Kes oskab **tõlkida soome** keelest **ladina keelde**?

jääda - 'jääda'

370. Jos meikäläinen ratkaisisi jokaisen lieron arvoituksen, niin isommat asiat **jäisivät varjoon...**
Kui meiesugune lahendaks iga limuka mõistatuse, siis **jääksid** suuremad asjad **varju...**

Tähän alalukuun olen lisännyt myös sellaisia esimerkkejä, joissa illatiivin käyttäminen kummassakin kielessä on samanlaista, mutta joissa määritteen syntaktinen kuuluvuus nähdään viron lauseopissa suomen lauseopista poiketen. Ero on siis siinä, että seuraavissa esimerkeissä suomen kielessä käsitellään nominin illatiivimuotoja verbistä erikseen, kun taas virossa verbi ja verbin määrite kuuluvat yhteen. Vaikka suomessakin on kyse niissä tapauksissa kiinteistä fraaseista. Virossa kutsutaan näitä verbejä ilmaisuverbeiksi (vir. *väljendverb*), kyseessä on toisin sanoin finiittiverbin ja nominin kiteytynyt liitto (Rätsep 1978: 22). Ilmaisuverbit ovat ainutlaatuisia sanaliittoja virossa. Näin ollen viron illatiivi ei ole tässä tapauksessa syntaktisesti verbin määrite, vaan illatiivi muodostaa yhdessä verbin kanssa saman syntaktisen yksikön.

ottaa huomioon - 'arvesse võtta'

291. **Huomioon ottaen** hänen sangen laajamittaisen ajattelu- ja tutkimustyönsä...
Arvesse võttes tema väga laiaulatuslikku mõtlemis- ja uurimistegevust...

sattua silmiin - 'silma sattuda'

2588. ... heti **sattui silmiin** sellainen uljas kuva...
... kohe **sattus silma** selline vahva pilt...

panna likoon - 'mängu panna'

722. ... **pane** vähän enemprahaa **likoon** ja ostaa pari-kolmesataa purkkia säilykelihaa.
... **pane** natuke rohkemraha **mängu** ja osta paar-kolmsada purki lihakonserve.

laittaa kuntoon- 'seada korda'

3110. Vähäinen työ oli **laittaa** potkuri **kuntoon**.
Oli väike töö vint **korda seada**.

3.2.3. Rektiotaipaukset eli rektio-obliikvit

Niiden verbien määrä, joilla on samanlainen rektio sekä suomessa että virossa ei ole suuri. On paljon samankaltaisia verbejä, joilla on poikkeava rektio, esim.

sm. *kyllästyä siihen*, vir. *küllastuda sellest* (elatiivi);

sm. *pettyä siihen*, vir. *pettuda selles* (inessiivi);

sm. *loppua siihen*, vir. *lõppeda sellega* (komitatiivi) jne.

Samanlainen rektio on mm. seuraavilla verbeillä:

keskittyä - 'süveneda'

660. Mutta hän **ei** tarkemmin **keskity tähän ajatukseen...**
Kuid sügavamalt ta **sellesse mõttesse ei süvene...**

kiintyä - 'kiinduda'

Kiinyin häneen jo, kun hän oli ensimmäisen kerran Suomessa.
Kiindusin temasse juba siis, kui ta esimest korda oli Soomes.

kuolla - 'surra'

2425. Sanovat, että **nälkään kuoli** eikä saanut lääkärihoitoa rahojen puutteessa.
Räägivad, et **suri nälga** ega saanud arstiabi raha puudusel.

rakastua - 'armuda'

Janne **rakastui Liisaan** jo nuorena.
Janne **armus Liisasse** juba noorena.

sairastua - 'haigestua'

Koko perhe **sairastui flunsaan** Lapissa.
Terve pere **haigestus** Lapis **grippi**.

sotkea - 'segada'

164. mitä se Iita **sotki** Anselmin **tähän juttuun**.
....mis see Iita Anselmist **sellesse loosse segas**.

suhtautua - 'suhtuda'

Hän **suhtautui minuun** hyvin ystävällisesti.
Ta **suhtus minusse** väga sõbralikult.

syventyä - 'süveneda'

2840. Hän **syventyi työhönsä**.
Ta **süvenes töösse**.

uskoa- 'uskuda'

Uskotteko te **ufoihin**?
Kas te **usute ufodesse**?

3.3. Inessiivi

Inessiivi on olosija ja olosijat esiintyvät paikan adverbiaaleina. Tästä tutkimuksesta on aiemmin käynyt jo ilmi, että joskus tulosijatkin voivat esiintyä paikan adverbiaalina sekä suomessa että virossa (ks. esim. luvut 2.3. ja 3.2.1.3.) Usein tämä havainto pätee todellakin molemmissa kielissä samoissa tapauksissa, mutta ei kuitenkaan aina. Seuraavista esimerkeistä ilmeneekin, että löytyy myös sellaisia tapauksia, että kun

suomessa käytetään illatiivia ei-liikeverbin kanssa paikan adverbiaalinen merkityksessä, virossa verbi saa määritteeksi ollosijan.

istuutua - 'istet võtta'

Istuuduin nojatuoliin.
Võtsin tugitoolis istet.

kotiutua - 'koduneda'

Olen kotiutunut hyvin Suomeen.
Olen kodunenud hästi Soomes.

sytyttää - 'süüdata, põlema panna'

Naapuri sytytti valot käytävään.
Naaber süütas koridoris tuled.

syttyä - 'süttida, põlema minna'

Valot syttyivät käytävään.
Tuled süttisid koridoris.

päätyä - 'lõppeda'

2005. Ja kahakka Kuoppasen ukon kanssa päättyi kahvipöytään.
Ja lahing Kuoppase ätiga lõppes kohvilauas.

vääntyä - 'vääneldä'

3431. Vielä nytkin maisterit saivat jonkinlaisia kouristuksia, vääntyivät kippuraan, eikä siitä tiennyt, oliko se itkua vai naurua
Veel praegugi tulid magistritele nagu mingid krambilid peale ja nad väänlesid kõveras pingil, aga selle kohta ei teadnud, oli see nutt või naer.

Kun suomen illatiivi saa vastineekseen virossa inessiivin, ei aina kuitenkaan ole kyse paikan ja suunnan adverbiaaleista, vaan joskus suomen illatiivi saa virossa vastineeksi inessiivin rektion takia.

pettyä - 'pettuda'

Lehtori pettyi opiskelijaansa.
Õppejõud pettus üliõpilases.

Joissakin tapauksissa virossa olisivat mahdollisia sekä inessiivi että illatiivi. Tarkoitan, että seuraavat kaksi aineistosta löytynyttä inessiivimuotoista käännösvastinetta eivät ole välttämättömiä.

olla tervetullut - 'olla teretulnud'

903. Konsta oli aina tervetullut tähän taloon.
Konsta oli siin majas alati teretulnud. (Myös virossa olisi mahdollinen illatiivi, teretulnud siia majja)

lentää - 'lennata'

248. Silloin se metän äijä silittää tulikettua ja kipunoita lentää mustaan yöhön.

Siis see metsataat silitab tulirebast ja sädemeid lendab **mustas öös**. [musta öösse]

Lentää-verbi saa useimmiten myös virossa määritteekseen tulosijan, joka on tietävästi verbin sidonnainen määrite, päinvastoin kuin olosija. Kiintoisaa on, että käännettäessä suunnan adverbiaali muuttuu paikan adverbiaaliksi, vaikka siihen ei mielestäni ole kieliopillista syytä, kuten esim. tämän luvun alussa esitettyjen muiden esimerkkien kohdalla. Niissä inessiivi oli pakollinen ja illatiivi olisi ollut viron kielen vastainen.

Lisäksi on vielä yksi ilmiö, joka tuntuu olevan varsin säännöllinen. Se koskee lauseita, jossa *suunta*-sanalla ilmaistaan liikkumista jonnekin suuntaan. Käännettäessä on säilynyt liikkumista merkitsevä verbi, mutta silti se saa määritteekseen inessiivin, joka vastaa kysymykseen *missä?*.

lähteä jumppimaan - 'asuda kõmpima'

845. Siitä huolimatta hän lähti jumppimaan **alkuperäiseen suuntaansa...**
Sellest hoolimata asus ta kõmpima **esialgses suunas...**

pyöriä - 'keerutada'

1844. Kun kuitenkin tuuli pyöri levottomasti **eri suuntiin...**
Kuna aga tuul keerutas rahutult **eri suundades...**

lähteä - 'asuda teele'

3719. Aamulla metsämiehet ja luonnontutkijat lähtivät **eri suuntiin.**
Hommikul asusid metsamehed ja looduseurijad teele, mõlemad **ise suunas.**

3.4. Elatiivi

Elatiivi tuntuu olevan illatiivin käännösvastine useimmiten rektion takia. Luvussa 2.4 viittasin siihen, että suomen ja viron samankaltaiset verbit saavat usein eri määritteen. Todennäköisesti elatiivi on virossa yksi suomen illatiivin produktiivisimmista vastineista, kun kyse on rektio-obliikveista.

ihastua - 'vaimustusse sattuda'

- Mari **ihastuu** varmasti **Suomeen.**
Mari **satub Soomest** kindlasti **vaimustusse.**

innostua - innustuda'

- Innostuin urheiluun** jo lapsena.
Innustusin spordist juba lapsepõlves.

keksiä ratkaisu - 'leida lahendus'

3105. ...parempaa ratkaisua ei kukaan **tähän hätään** keksinyt.
...paremat lahendust **hädast** pääsemiseks ei leidnud keegi. (Käännöksessä on muutettu lauseen rakennetta. Elatiivi (*hädast*) on itse asiassa *pääseda*-verbin määrite - *pääseda millest?*)

kyllästyä - 'tuidineda'

762. ...itseensä kyllästynyt.
...iseendast tüdinud.

luoda katsaus - 'anda ülevaade'

3596. Talon pihalla Konsta loi lyhyen **katsauksen Havukka-ahon historiaan, sijaintiin, asukkaihin, karjan laatuun ja määrään** sekä metsävaroihin.
Talu õues **andis** Konsta lühikese **ülevaate Havukka-aho ajaloost asukohast, elanikest, karja tõust ja arvust ning metsarikkustest**

olla itsellinen - 'olla sõltumatu'

811. Hän oli kulkuneuvoihin itsellinen...
Liiklusvahenditest oli ta sõltumatu...

osallistua - 'osa võtta'

- En voinut osallistua kokoukseen.
Ma ei saanud koosolekust osa võtta.

otta osaa - 'osa võtta'

- Aiotko sinäkin **ottaa osaa kilpailuun?**
Kas ka sina kavatsed **võistlusest osa võtta?**

pakahtua - 'lõhkeda'

1209. Pylkkänen oli **pakahtua nauruunsa**.
Pylkkänen pidi **naerust** lõhkema. (mahdollinen käännösvaihtoehto olisi myös postposition ja genetiivin lauseke: gen. + *kätte*, joka ilmaisee myös syytä tai tilaa, *lõmbuma naeru kätte*)

tarkertua - 'kinni haarata'

1940. Takertui **juttuun** Konsta ...
Haaras Konsta **jutuotsast** kinni ...

väsyä - 'ära väsida'

2630. Kun hän väsyi **puolukanlehteen**...
Kui ta **pohlalehest** ära väsis...

Aineistosta löytyi myös pari esimerkkiä, jotka eivät johdu verbin rektiosta. Toinen esimerkeistä kuvailee suomen illatiivia tavan merkityksessä: *yhteen ääneen* on vakiintunut fraasi suomessa, samoin kuin virossa *ühest suust*.

puhua - 'kõnelda'

1164. Pojat puhuivat **yhteen ääneen**.
Poisid kõnelesid nagu **ühest suust**.

Toinen havaintoni kertoo siitä, miten sijamuoto muuttuu sitä mukaa, millainen sana valitaan käännettäessä. Esimerkkinä on lause

kurkistaa - 'piiluda sisse'

1865. ...kävi kurkistamassa **leivinuuniin**...

...käis **ahjusuust** sisse piilumas...

Sen, minkä takia tässä lauseessa on vironkielisessä käännöksessä elatiivi, voi selittää seuraavasti. Kääntäjä on valinnut *kurkistaa*-verbin vastineeksi *piiluda sisse* 'kurkistaa sisään', varsinainen vastine suomen verbille on *piiluda*. *Piiluda* ja partikkeliverbi *piiluda sisse* vastaavat virossa eri kysymyksiin: *piiluda* mihin? ja *sisse piiluda* mistä?. Sitä paitsi leivinuuni on käännetty *uuninsuuksi* 'ahjusuu'. Uunilla on sisus ja siihen voi kurkistaa sisään, mutta uuninsuu on ikään kuin väylä, minkä kautta käydään kurkistamassa uuniin. Suomessakin on mahdollista sama ilmaus - *kurkisti uunisuusta sisään*.

3.5. Allatiivi

3.5.1. Illatiivi vai allatiivi?

Allatiivi on hyvin produktiivinen suomen illatiivin vastine virossa. Niitä vaihtoehtoja, joissa suomen illatiivin sijasta käytetään virossa allatiivia, on monta. Ensinäkin samoin kuin illatiivi voi allatiivi tulosijana esiintyä verbin täydennyksenä, jolloin se on yksi mahdollinen liikeverbin obliikvi. Illatiivi ja allatiivi ovat siis funktioltaan samanlaisia. Olennaista tässä on se, että illatiivi merkitsee liikkumista tai siirtymistä johonkin sisään, kun taas allatiivi ulkopaikallissijana merkitsee liikettä kohti pintaa. Siitä herääkin kysymys, miksi samoja tapauksia käsitellään suomessa sisäisinä ja virossa ulkoisina.

Itse asiassa suomessa sisä- ja ulkopaikallissijojen käytön välillä ei ole aina jyrkkää rajaa (Ikola 1983: 30). Suositeltavaa on käyttää sisäpaikallissijaa sellaisissa tapauksissa kuin esim. *ilmoitus naulataan oveen* (jos sanotaan *ovelle*, se voidaan naulata myös oven viereen). Virossa *oveen*-muotoa vastaa *uksele* eli allatiivi. Useissa tapauksissa suomessa on hyväksyttävä molemmat vaihtoehdot, esim. *kirjoitetaan*

paperiin tai *paperille*, *tauluun* tai *taululle*. Virossa taas ainoa mahdollinen vastine näissä tapauksissa on allatiivi. Tauluun kirjoittaminen merkitsisi viron kielen mukaan pintaan raapimista. Virolaisena luulisi että myös seuraavista substantiiveista voisi suomessa käyttää edellisten esimerkkien mukaisesti allatiivia, mutta se ei ole kuitenkaan mahdollista. Virossa niissä esimerkeissä mahdollista on vain allatiivi.

631. Himokkain silmin Konsta oli pulittanut pennit **pöytään** ... (***pöydälle**)
Himukate silmadega oli Konsta pennid **lauale** ladunud ...
549. Kala syöksyi **pintaan** ... (***pinnalle**)
Kala sööstis **pinnale** ...

Silti on mahdollista viron kielessäkin joissakin tapauksissa illatiivi, esim. *tuua/viia midagi lauda*, samoin kuin suomessakin *tuoda/viedä jotain pöytään*.

Tutkimusaineistosta löytyi pari sellaistaakin esimerkkiä, joissa suomen illatiivi on saanut virossa vastineeksi allatiivin, mutta illatiivikin sopisi vastineeksi hyvin, jopa allatiivia paremmin. Esim.

2812. Hän lisäsi **keittoon** perunat.
Ta pani **supile** kartulid sisse. Vrt. **supisse**.
2406. Lautta täytyi saada **suojaan**.
Palgiparv pidi saama **varjule**. Vrt. **varju**.

Hakulisen ja Karlssonin mukaan (1988: 208–209) suomen kielessä sisäpaikallissijojen ja ulkopaikallissijojen merkitysero perustuu seuraaviin tekijöihin:

1. Paikan käsittäminen 2- tai 3-ulotteiseksi. Kun tarkoite on käsitetty 2-ulotteiseksi, käytetään ulkopaikallissijoja, 3-ulotteisesta referentistä sisäpaikallissijoja. Tämä pääsääntö koskee myös viron paikallissijojen jakaantumista. Esim.

Heittäydyin vuoteelle .	Heitsin voodile.
Heittäydyin vuoteeseen .	Heitsin voodisse.

2. Sijainnin tarkkuus. Ulkopaikallissijat ilmaisevat epämääräistä sijaintia jonkin luona tai tuntumassa, sisäpaikallissijat tarkemmin määritettyjä sijaintia. Virossa ulkopaikallissijalta vastaava rooli puuttuu.

Pilkkijä juoksi avannolle .	Tirgutaja jooksis jääaugu juurde.
Pilkkijä juoksi avantoon .	Tirgutaja jooksis jääauku.

3. Paikallisen suhteen kiinteys. Ulkopaikallissijat ilmaisevat irrotettavaa yhteyttä, sisäpaikallissijat kiinteää kuulumista. Niinpä sisäpaikallissijat käyvät hyvin myös ainesanoihin. Viron vastineissa postpositio saattaa korvata illatiivin joissakin tapauksissa.

Kiinnitin antennin **katolle**.
Kiinnitin antennin **kattoon**.

Kinnitasin antenni katusele.
Kinnitasin antenni katuse külge.

Annoin hänen **käsivarsilleen** lapsen.
Tatuoin hänen **käsivarteensa** lapsen.

Andsin lapse tema käevartele.
Tätoveerisin tema käevartele lapse.

Hänen **kasvoillaan** on naamari.
Hänen **kasvoissaan** on arpi.

Tema näo ees (näol) on mask.
Tema näo peal (näos) on arm.

Lapsi on **kuumeessa**.

Laps on palavikus.

Järvi on **jäässä**.

Järv on jääs.

Takki on **pölyssä**.

Jakk on tolmuga koos.

4. Tarkoitteen abstraktisuus. Kun tarkoite on abstraktinen, suositaan suomen kielessä sisäpaikallissijaa ja ulkopaikallissijaa tulkitaan habitiiviseksi. Virossa pätee sama selitys. Esim.

Ajatuksella on paljon kannattajia.
Ajatuksessa on jotakin vikaa.

Möttel on palju pooldajaid.
Möttes on mingi viga.

Abstraktisten referenttien yhteydessä on myös jonkin verran vapaata vaihtelua. Vapaa vaihtelu ei kuitenkaan koske viroa, sillä siinä käytetään näissä tapauksissa vain ulkopaikallissijoja. Esim.

Ongelmalle ~ Ongelmaan on kaksi ratkaisua. Probleemile on kaks lahendust.

Ilmiölle ~ Ilmiöön on parempiakin selityksiä. Nähtusele on paremaidki seletusi.

Yksi olennainen ero viron ja suomen välillä on se, että suomen kielessä voi paikallissijasta riippuen osoittaa sijainnin tarkkuutta. Tämä tarkoittaa sitä, että ulkopaikallissijat ilmaisevat yleensä epämääräisempää sijaintia jossakin, kun taas sisäpaikallissijat ilmaisevat tarkemmin määriteltyä lokalisaatiota, esim. *menen kirjastoon* ja *menen kirjastolle*. Virossa vastaa molempaan muotoon illatiivi: *lähen raamatukokku*. Virossa ainoa mahdollinen muoto ilmaista samankaltaista merkityseroa

on postpositiolauseke gen. + *peale*, esim. *lähen linna peale* 'menen kaupungille', mutta se ei ole yleistä kielenkäyttöä. Esimerkiksi *lähen raamatukogu peale* 'menen kirjastolle', *ülikooli peale* 'menen yliopistolle' kuulostavat jo varsin oudolta. Viron paikallissijat siis eivät tarjoa vastaavaa epämääräisen ja konkreettisen paikan rajaamisen mahdollisuutta. Siihen on viitannut mm. Uuspõld (Uuspõld 1992: 79), joka sanoo, että virosta voi löytyä joitakin ulkopaikallissijamuotoja em. tapauksissa, mutta ne ovat vain harvoja jäännöksiä vanhasta kielenkäytöstä. Esimerkkeiksi Uuspõld antaa:

Pühapäeval minnakse *surnuaiale*. Sunnuntaina mennään hautausmaalle.

Mees käis *veskil*. [läks *veskile*] Mies kävi myllyssä. [meni myllyyn]

Tüdruk läks *allikale* vett tooma. Tyttö meni hakemaan vettä lähteelle.

Seuraavassa suomenkielisessä lauseessa voisi illatiivin sijassa olla allatiivikin (*naapurille*), viron vastineeseen se ei vaikuttaisi. [*Tõistre* on vanhakielinen sana, nykyään vastine voisi olla *naabrite juurde ~ poole* eli postpositiolauseke]

2355. Katsoessaan taakseen hän näki emännän menevän hyvää vauhtia **naapuriin**.
Tagasi vaadates nägi ta perenaist suure vaardiga **tõistrelle** minevat.

Nykysuomessa ulkopaikallissijat tuntuvat olevan yleistymässä ja illatiivin sijasta käytetään usein allatiivia, esim. *mennä yliopistolle, asunnolle, koululle* yms., joiden rinnalle ovat tulleet *mennä kirjastolle, jopa mennä työhuoneelle*. Illatiivin ja allatiivin käytössä pitäisi kuitenkin olla tietty merkityksen ero, ainakin niin on ollut aiemmin. Suomen kielen mukaista on käyttää sisäpaikallissijaa silloin, kun on puhe rakennuksen sisällä toimimisesta tai tapahtumisesta. Nykyinen valtava ulkopaikallissijojen suosio ei varmasti enää noudata periaatetta, ei ainakaan puhekielessä; yhtä hyvin voidaan kutsua yleisöä *Karjalataloon* tai *Karjalatalolle* (Welin 1987: 14) tai *mennä työhuoneelle* tai *työhuoneeseen*, vaikka molemmissa tapauksissa tarkoitetaan rakennuksen sisäpuolta. Tällainen ruotsin mallin mukainen, välillä jopa hämärtävästi vaikuttava ulkopaikallissijojen käyttö tapauksissa, joissa suomessa olisi suotavampaa käyttää sisäpaikallissijojen käyttöä, on lisääntyvä ilmiö varsinkin suomen puhekielessä. Kielentutkijoiden

mukaan tällainen sijojen käyttöalan kehitys tuntuu suomen kielessä yhä jatkuvan (Itkonen 2002: 68.).

3.5.2. Paikan erilainen käsitys

Kuten Hakulinen ja Karlsson ovat todenneet paikallissijan valinnan määrää yhtenä tekijänä paikan käsittäminen 2- tai 3-ulotteiseksi. Sama sääntö koskee joskus myös viron kieltä, kuten huomataan jo esitetystä esimerkistä *heittäydyin vuoteelle ~ vuoteeseen* 'heitsin voodile ~ voodisse'. Yleensä virossa tällainen vastakkainasettelu samasta tarkoitteesta ei ole mahdollista. Monet suomen illatiivimuotoiset suunnan adverbiaalit saavat virossa vastineeksi allatiivin. Se tosiasia kertoo siitä, että tietyt paikat, esineet, ilmiöt yms. käsitetään viron kielessä pintana eli 2-ulotteisena, suomessa 3-ulotteisena eli sisäisenä paikkana. Seuraavista esimerkeistä näkee, että viron kieli käsittää esim. rannan, maanpinnan, saaren, polven, ihon, hiekan ja pöydän pintana. Tietysti samoista tarkoitteista voidaan virossakin käyttää illatiivia, mutta muussa kontekstissa, esim. *maasse auku kaevama, maapinnasse imbuma, oma nahka pugema* jne.

2161. Konsta pääsi **rantaan** ...
Konsta jõudis oma **kaldale** tagasi ...
273. Konsta heitti merran **maihin** ...
Konsta viskas mõrra **kaldale** ...
991. He päättivät kuitenkin mennä ensin maisterin **nimeämään saareen** ...
Nad otsustasid kõigepealt siiski minna magistri poolt **nimetatud saarele** ...
2349. Tulkaahan isäntä **saareen**, niin otetaan loisesta selvä.
Tulge aga, peremees, **saarele**, siis teeme parasiitide värgi selgeks.
1397. Pylkkänen nojasi kyynärpään **polveensa** ...
Pylkkänen toetas küünarnuki **põlvele** ...
2637. Vene karahti **hiekkään**.
Paat tuli kriginal **rannaliivale**.
1424. Nyt ne pani painokiven **siimaan!**
Nüüd panid nad **nöörile** kivi raskuseks külge!"
615. ...pyyhkäisi perunan **kylkeen** voita ja pisti sen suuhunsa.
..., äigas **kartulile** võid peale ja pistis suhu.

1632. **Nahkaan** hän hieroi jotain ainetta...
Nahale hõõrus ta mingit vedelikku ...
631. Himokkain silmin Konsta oli pulittanut pennit **pöytään** ja...
Himukate silmadega oli Konsta pennid **lauale** ladunud ja ...

3.5.3. Perinteestä johtuva allatiivi

Käytännöllisesti katsottuna ulko- ja sisäpaikallissijojen keskinäinen merkityksellinen jakauma ei virossakaan ole aina kovin jäykkä. Usein paikallissijoja käytetään yksinkertaisesti kielessä kehittyneiden perinteiden mukaisesti. Erityisesti se koskee substantiiveja, joiden tarkoittamien esineiden paikallisuus/pinnallisuus ei ole täysin selvä, esim. *Poiss pani saapad jalga, mütsi pähe ja kindad kätte, aga palitu riputas varna* 'poika pani saappaat jalkaan, lakin päähän ja käsineet käteen, mutta takin ripusti vaaraan'. Sisä- ja ulkopaikallissijojen keskinäinen jakauma on sattumanvaraista erityisesti abstraktimmassa paikan merkityksessä, kun substantiivi ei merkitse konkreettista paikkaa, vaan jotakin toimintapiiriä, tilannetta tai instituutiota, esim. *Vend astus ülikooli* 'veli astui yliopistoon'; *Läksime teatrisse* 'menimme teatteriin'; *Vajusin unne* 'vaivuin uneen'. (EKG I: 54–55.)

Suomen ja viron välillä on isoja eroja illatiivin ja allatiivin käytössä. Voidaan sanoa, että tietyissä tapauksissa suomi poikkeaa hyvinkin paljon virosta. Esimerkiksi virolainen menee *kalale* (all.), mutta suomalainen *kalaan*. Suomen kielessä siis käytetään sisäpaikallissijoja silloin, kun ollaan keräämässä, hankkimassa jne. sitä, mitä asianomainen sana itse tarkoittaa, esim. *naiset menivät sieneen, mansikkaan* 'naised läksid seenele, maasikale' (Hakulinen 1979: 529), kun taas viron kielen mukaisia ovat vain ulkopaikallissijat. Myöskään seuraavissa esimerkeissä ei voi virossa käyttää sisäpaikallissijoja, mahdollinen on vain allatiivi.

3544. Täytyi keretä varottamaan talon väkeä ja käskeä heitä **siivoustöihin** ...
Pidi jõudma pererahvast hoiatada ja nad **kraamimistööle** käsutada ...
1368. Hän otti tuttuja jätkiä **yötöihin**.
Ta võttis tuttavaid metsamehi **öötööle**.

Virossa käytetään allatiivia myös silloin, kun kyseessä ovat kokoukset, juhlat tms., esim. *tilaisuuteen kertyi paljon opiskelijoita* 'tseremoonile kogunes palju üliõpilasi', *menemme kokoukseen* 'läheme koosolekule'. Ainoa poikkeus on viron kielen sana *pulm* 'hää', josta käytetään vain illatiivia (Seilenthal 1986: 73-74), esim. *olime kutsatud oma endise klassiõe pulma* 'meitä oli kutsuttu entiseen luokkakaverimme häihin'.

Allatiivia käytetään virossa myös seuraavissa esimerkeissä, joihin on vaikea löytää selitystä.

553. Nouse ja herää päivän **riemuihin!**
Tõuse ja ärka päeva **rõõmudele!**
2356. Viesti oli heti lähtenyt **matkaan** ...
Sõnum oli otsekohe **teele** asunud ...

Seuraavassa kahdessa esimerkissä on poikkeavaa se, että käänöksessä on käytetty ilmaisuverbejä (ks. lisää samasta aiheesta s. 48).

1993. Eikö ne saa sitä **syytteeseen** eläinräkkäyksestä?
Kas teda ei saaks loomapiinamise pärast **vastutusele võtta?**
2058. Vene tuli **näkyviin** niemen takaa ...
Paat **tuli** neemenuka tagant **nähtavale**...

3.5.4. Rektio-obliikvit

Seuraavat esimerkit ovat kaikki rektionalaisia. Esimerkkien runsaus kertoo, että samojen verbien kanssa käytetään usein virossa allatiivia silloin kuin suomessa käytetään illatiivia.

alistua - 'alistuda'

Pekka **alistui** Liisan **tahtoon**.
Pekka **alistus** Liisa **tahtele**.

erikoistua - 'spetsialiseeruda'

Tohtori X on **erikoistunut** röntgenologiaan.
Doktor X on **spetsialiseerunud** röntgenoloogiale.

heijastua - 'peegelduda'

Valo **heijastuu** ikkunaan.

Valgus peegeldus aknale.

kiinnittää huomiota - 'tähelepanu kinnitada'

017. Kronberg aikoi **kiinnittää** erikoista **huomiota** metsojen **syömis- eli hakoamispuihin**.
Kronberg kavatses erilist **tähelepanu pühendada** metsiste **toitumispuudele**.

kuluttaa - 'kulutada'

Hän **kuluttaa** kaikki rahansa **vaatteisiin**.
Ta **kulutab** kõik oma raha **riiete**le.

lisätä - 'lisada'

Minulla **ei ole** mitään **lisättävää sanoihini**.
Oma sõnadele pole mul midagi **lisada**.

luottaa - 'loota'

2968. Konsta päätti **saamiinsa ylimalkaisiin vihjeisiin luottamatta** etsiä riistaa omin voimin ja katosi metsään.
Lootmata Mooseselt saadud **umbkaudsetele näpunäidetele**, otsustas Konsta otsida ulukeid omal nõul ning jõul ja kadus metsa.

painottua - 'rõhku panna'

Kurssi **painottuu** puhekielen **opetukseen**.
Kursuse rõhk **on pandud** kõnekeele **õpetamisele**.

perustua - 'tugineda'

Mihin väitteesi oikeastaan **perustuu?**
Millele sinu väide õigupoolest **tugineb?**

päästä - 'jõuda'

945. Konsta **pääsi varmuuteen ...**
Konsta **jõudis kindlale otsusele ...**
2011. Konsta oli **päässyt selvyyteen ...**
Konsta oli **jõudnud selgusele ...**

päätyä - 'välja jõuda'

Mihin tulokseen olette päätyneet?
Millisele tulemusele te olete jõudnud?

reagoida - 'reageerida'

Miten hän **reagoi ehdotukseesi?**
Kuidas ta sinu **ettepanekule reageeris?**

sekaantua - 'vahele segada'

Älä sekaannu tähän asiaan!
Ära sega sellele asjale vahele!

suositella - 'soovitada'

Hän **suositteli** Liisaa **tähän työhön**.
Tema **soovitas** Liisa **sellele tööle**.

tartuttaa - 'edasi anda'

2989. Ne voivat **tartuttaa** ruton **toisiin lintuihin** ja huononta rotua.
Nad võivad taudi **teistele lindudele edasi anda** ja tõugu halvendada.

tehot - 'mõjuda'

Antibiootti **ei tehoa** tähän tautiin.
Antibiootikum **ei mõju** sellele haigusele.

turvautua – 'toetuda'

Hän **turvautui** asiantuntijan **apuu**.
Ta **toetus** asjatundja **abile**.

uhrata - 'ohverdada'

Marja **uhrasi** koko lomansa **työntekoon**.
Marja **ohverd**as kogu oma puhkuse **töötegemisele**.

vaikuttaa - 'mõjuda'

Miten sää **vaikuttaa** ihmisen **mielialaan**?
Kuidas **mõjub** ilm inimese **meeleolule**?

vastata - 'vastata'

Vastatkaa kysymykseen!
Vastake küsimusele!

vastailia - 'vastata'

3460. ...**vastaili** uteliaan haastattelijan **kysymyksiin**.
...**vastas** uudishimuliku intervjuueerija **küsimustele**.

viitata - 'näidata'

1254. Tuulella on selvät merkit ja kaikki **viittaa siihen**.
Tuules on selgeid märke tunda ja kõik **näitab sinna**poole.

vilkaista - 'pilku heita'

Hän **ei vikaissutkaan** minuun.
Ta **ei heitnud** minule pilkugi.

yllyttää - 'õhutada'

Yllytätkö sinä minua **rikokseen**?
Kas sina **õhutad** mind **kuriteole**?

3.6. Adessiivi

Viron adessiivilla käännetään kaikkein useimmin suomen illatiivimuotoisia ajan adverbiaaleja. Ne ovat etupäässä toiminnan tai esiintymisen aikaa merkitseviä ajan adverbiaaleja, mutta jotkut niistä merkitsevät myös likimääräistä aikaa (esim. *siihen aikaan, ennen aikaan* 'sel ajal, endisel ajal'). Virossa samankaltaisia ajan adverbiaaleja muodostetaan kaikkein eniten nimenomaan adessiivilla (Rannut 1959: 283).

Illatiivimuotoiset ajan adverbiaalit koostuvat tietyistä yhdyssanoista tai kahdesta sanasta, joista toinen on joko *aikaan* tai *aikoihin*. Yhdyssanan toisena osatekijänäön usein sana *-puoleen*, esim. *Kevätpuoleen voi esiintyä rehunpuutetta* 'kevade poole võib

esineda söödapuudust' (Penttilä 1963: 410). Tämän tutkimuksen aineistosta löytyi vain yksi tähän sopiva yhdyssanaesimerkki *kukinta-aikaan* 'öitsemise ajal'. Tämänätyyppisiä yhdyssanamuotoja on alettu suomessa käsitellä adverbeina (Lauerma 1990: 178). Petri Lauerman mukaan tällaiset illatiivimuotoiset ajan adverbiaalit ovat merkitykseltään jokseenkin lähellä suomen adessiivimuotoisia ajan adverbiaaleja esim. *Samalla hetkellä palavan talon katto romahti* 'samal hetkel varises põleva maja katus kokku' tai *Viime viikolla oli lomalla* 'eelmisel nädalal oli puhkusel'. (Lauerma 1990: 178, 158.) Nämäkin muodot käännetään viron kieleen adessiivilla: *samal hetkel* ja *eelmisel nädalal*.

Aineistosta ovat löytyneet seuraavat esimerkit:

309. **Samaan aikaan** kuin kärsivä Pylkkänen matkusti sahaamaan
Samal ajal kui kannatav Pylkkänen sammus saagima
644. Päiväkahville minä tulen **tavalliseen aikaan**
Lõunakohvi tulen jooma **harilikul ajal**
1273. Olihan noita kukkia väki paljon **kukinta-aikaan**.
Õisi oli **öitsemise ajal** küll väga palju.
1534. Pylkkänen oli epätietoinen, uskaltaisiko sinne mennä **tähän aikaan** yöstä.
Pylkkänen oli kahevahel, kas sõandab minna sinna **niisugusel ööajal**.
1744. Konsta kysyi, mistä ne **tähän aikaan** erottaa toisistaan.
Konsta küsis, kuidas neid **praegusel aastaajal** teineteisest eraldada.
2635. Kuka sieltä tulee **pahimpaan aikaan**?
Kes sealt tuleb kõige **sandimal ajal**?
2959. **Samoihin aikoihin** lensi korkealla taivaalla pilvimäisen suuri parvi pikkulintuja.
Samal ajal lendas taeva all pilvetaoliselt suur parv väikelinde.

Ajan adverbiaalien lisäksi löytyi yksi tavan adverbiaali

398. **Tähän tapaan** ajatteli usein ilkeämielinen Pylkkänen maksaessaan kitsain mielin
kymmenyksiiään.
Säärasel kombel mõtles tihti pahatahtlik Pylkkänen, makstes kitsil meelel oma
kümnnisi.

ja yksi suunnan adverbiaali:

696. Luola oli toistasataa askelta pitkä ja päättyi maanalaisen **joen varteen**.
Koobas oli üle saja sammu pikk ja lõppes maa-aluse **jõe kaldal**.

Tässä viimeisessä esimerkissä suomenkielisessä lauseessa verbin määrite vastaa kysymykseen *mihin?*, mutta virossa verbi saa vastineeksi määritteen, joka vastaa kysymykseen *missä?*. Selitys eroon on poikkeava rektio: *päätyä* mihin? ja *lõppeda* missä?. Määritteenä oleva tarkoite määrää puolestaan sen, onko missä? sisä- vai ulkopaikallissijassa. Tässä tapauksessa viron *kallas* edellyttää ulkopaikallissijaa, samoin kuin suomen *kallas – joen kaltaalle*.

3.7. Translatiivi

Virossa translatiivi korvaa suomen illatiivin seuraavissa tapauksissa.

3.7.1. Ajan ilmaisussa

298. Siellä hän heilui ahnein liikkein ehtiäkseen sortamaan maahan mahdollisimman monta parkkipuseroista kuusiukkoa **iltaan mennessä**.
Seal vehkis ta ahnete liigutustega, et jõuda **õhtuks** langetada maapinnale võimalikult palju parksärgilisi kuusetaate.

3.7.2. Tarkoituksen ilmaisemissa

3283. ...omistajalla ei ollut **murisemiseen** aihetta
...omanikul ei olnud **nurisemiseks** põhjust.
375. Lieneekö Päämajasta laitettu näitä hiipijöitä **pienempiin mittaustehtäviin**.
Kes teab, ehk on neid hiilijaid saadetud siia **väiksemateks mõõtmisülesanneteks** otse Peastaabist.
2316. Silloin minulla on työrauhaa **tutkintaan**.
Siis on mul **uurimiseks** töörahu.
676. ...ei tarvihe miehiäkään atomin **syytelemiseen**.
...ei lähe mehigi aatomi **süütamiseks** vaja.
- Tutkimukseen** myönnettiin vain pieni summa rahaa.
Uurimuse tegemiseks lubati ainult väike summa raha.
- Tämä maali ei sovellu ulkoseinien **maalaamiseen**.
See värv ei sobi välisseinte **värvimiseks**.
- He lahjoittivat suuren summan rahaa **hyväntekeväisyyteen**.
Nad kinkisid suure summa raha **heategevuseks**.
- Aikaa riitti myös ystävien **tapaamiseen**.
Aega jätkus ka sõpradega **kohtumiseks**.

3.7.3. Tilan ilmaisemisessa

296. ... suu sulkeutui **merkitsevään ivahymyyn**.
... suu sulgus tähendusrikkaks pilkenaeratuseks.
1010. Mutta pojat eivät ottaneet tuollaista **kuuleviin korviinsa**.
Kuid poisid ei võtnud säärast asja **kuuldavaks**.
- Hänet luetaan **modernisteihin**.
Teda peetakse **modernistiks**.

3.7.4. Tuloksekkaan toiminnan ilmaisemisessa

Autonkorjaaja hajoitti moottorin **moneen osaan**.
Autoparandaja lammutas mootori **mitmeks osaks**.

Halkasin omenan **kahteen osaan**.
Tükeldasin õuna **kaheks osaks**.

Lajittelin paidat värin mukaan **punaisiin ja vihreisiin**.
Sorteerisin särgid värvi järgi **punasteks ja rohelisteks**.

Leikkaa paperi **kahteen osaan!**
Lõika paber **kaheks osaks!**

3.7.5. Rektio-obliikvit

pakottaa - 'sundida'

Älä pakota minua **tähän!**
Ära sunni mind **selleks!**

valmistautua - 'valmistuda'

Valmistautukaa **pahimpaan!**
Valmistuge **halvimaks!**

varautua - 'olla valmis'

En osannut varautua näin **suureen muutokseen**.
Me ei osanud valmis olla nii **suureks muutuseks**.

3.8. Terminatiivi

Suomen kielestä terminatiivi puuttuu. Viron terminatiivin korvaa suomessa joko illatiivi tai illatiivin ja postposition *saakka* tai *asti* muodostama lauseke. Terminatiivi on virossa

sijamuoto, joka merkitsee paikallista, ajallista ja määrällistä rajaa tarkoittavaa adverbialia tai attribuuttia (EKG I: 59). Aineistosta löytyi seuraavia esimerkkejä.

3.8.1. Ajallista rajaa merkitseviä suomen illatiiveja

Niitä löytyi kaikkein eniten.

128. Minä saan **aamusta iltaan** juosta joka paikassa.
Ma pean **hommikust õhtuni** igal pool ringi jooksmas.
2432. Poliisille se jäi ropleemiksi **tuomiopäivään asti!**
Politseile jäi see lugu probleemiks **viimsepäevani**.
3435. Maisterit istuivat **myöhään** aitan portailla.
Magistrid istusid **hilise ajani** aidatrepil.
3809. **Näkemiin** Konsta! sanoi Kronberg.
"Nägemiseni, Konsta!" ütles Kronberg.
- Kurssi jatkuu kello **kahdeksaan**.
Kursus kestab kella **kaheksani**.

3.8.2. Paikallista rajaa merkitseviä illatiiveja

2690. ... kuljetti sormeaan ylöspäin ruokatorvea pitkin **suuhun**
...vedas sõrme mööda söögitoru üles **suuni**
- Verhot ulottuvat **lattiaan**.
Kardinad ulatuvad **põrandani**.
- Hame ylettyy **nilkkoihin**.
Seelik ulatub **pahkluuini**.

3.8.3. Abstraktia rajaa merkitseviä illatiiveja

381. ...muuten ei päästä **perustotuuteen**.
...muidu ei jõua **põhitõeni**.
- En jaksa paneuetua **yksityiskohtiin**.
Ma ei jõua minna **üksikasjadeni**.

3.8.4. Määrällistä rajaa merkitseviä illatiiveja, jotka ilmaisevat joukkoa tai määrää

Yhdistyksen jäsenmäärä on vähentynyt **puoleen** entisestä.
Ühingu liikmete arv on vähenenud **pooleni**.

He alensivat liput **viiteenkymmeneen markkaan**.
Nad alandasid piletite hinna **viiekümne margani**.

3.8.5. Seurausta merkitseviä illatiiveja

Miehen mustasukkaisuus johti **avioeroon**.
Mehe armukadedus viis **abielulahutuse**ni.

3.9. Komitatiivi

Viron kielessä komitatiivilla on monta merkitystä. Se ilmaisee **mukana olemista** (*Jüri astus sõbraga meilt läbi*), **välinettä** (*Mees raius kirvega puid*), **tapaa** tai **tilaa** (*Ta tegi seda raske südamega. Mees oli purjus peaga rooli taha tukkuma jäänud*) ja **aikaa** (*Lugesin raamatu ühe päevaga läbi*) (EKG I: 60).

Suomen komitatiivin käyttö (Alvre 1992: 224) on viroon verrattuna melko rajoittunutta; kirjakielessä käyttö on kuitenkin mahdollisesti runsaampaa kuin puhekielessä. Viron komitatiivin korvaavat suomessa usein toiset sijamuodot ja illatiivi on yksi niistä. Aineistoni mukaan suomen illatiivi käännetään viron komitatiiviksi seuraavasti:

3.9.1. Välineen ilmaisemisessa

3364. Ojasto pyyhki **heinätuppaaseen** saappaitaan.
Ojasto pühkis **heinatuustiga** oma säärikuid.

3.9.1. Tavan ilmaisemisessa

Sekoita jauhot ensin **maitoon**.
Kõigepealt sega jahu **piimaga**. [piima sisse]

3584. Kaivolla on kaloja ja voi olla mukavinta keittää ne **maitoon**...
Kaevu juures on mõned kalad ja neid on vist kõige etem **piimaga** keeta...

(Samasta aiheesta ks. lukua 4.8.) Penttilän (1963) mukaan tässä on kyse paikasta eikä tavasta.

3.9.3. Tilan ilmaisemisessa

3121. Keskustelu supistui ymmärrettävästi muutamiin **tavanomaisiin tokaisuihin**. Arusaadavalt piirdus kõnelus mõne **kombekohase lausejupiga**.
3575. Ja **samaan hengenvetoon** hän törisi jotain paikkojen siistimisestä ja "vähän paremmasta ruuasta".
Ja **sama hingetõmbega** mühatas ta midagi ruumide koristamisest ja "natuke paremast ninaesisest".
3663. **Keskustelun aiheeseen** sopeutuvana kuului suuren kankaan takaa valtava räjähdys. **Vestlusainega** kooskõlas olles kostis suure nõmme tagant võimas plahvatus.
1284. Mooses lopetti ilman verukkeita naurunsa kuin pakkasen **viluiseen napsahdukseen**.
Mooses lõpetas oma keerutusteta naeru otsekui pakase **külma naksatusega**.

3.9.4. Ajan ilmaisemisessa

Puheenvuorojen kesto on rajoitettu **viiteen minuuttiin**.
Kõnevoorude pikkus on piiratud **viie minutiga**.

3.9.5. Rektio-obliikvit

Usein vaihtelun syynä on eri rektio, koska olemassa on paljon sellaisia verbejä, jotka vaativat suomessa määritteekseen illatiivin, mutta virossa komitatiivin. Näiden verbien joukossa on mm. paljon *u*-johdoksia.

liittyä - 'liituda'

Suomi **liittyi Euroopan unioniin** vuonna 1995.
Soome **liitus Euroopa Liiduga** 1995.a.

loppua - 'lõppeda'

Kurssi **loppuu kappaleeseen** 15.
Kursus **lõpeb 15. peatükiga**.

myöntyä - 'nõus olla'

Myönnyimme lopulta **vaatimuksiin**.
Olime nõudmistega lõpuks nõus.

päätyä - 'lõppeda'

Juhlat **päätyivät yhteislauluun**.
Pidu **lõppes ühislaulmisega**.

pystyä - 'toime tulla'

Hän **ei pysty tähän työhön**, hän on liian nuori.
Ta **ei tule selle tööga toime**, ta on liiga noor.

rajoittua - 'piirduda'

Harrin harrastukset **rajoittuvat televison katseluun** ja oluen juontiin.
Harri huvialad **piirduvad televiisorivaatamise** ja õllejoomisega.

sitoutua - 'end siduda'

En ole sitoutunut mihinkään puolueeseen.
Ma ei ole sidunud end ühegi parteiga.

tutustua - 'tutvuda'

Liisa **tutustui Jussiin** Roomassa.
Liisa **tutvus Jussiga** Roomas.

törmätä - 'kokku joosta'

Törmäsin häneen sattumalta kadulla.
Jooksin temaga juhuslikult tänaval **kokku**.

tutustaa - 'tutvustada'

2590. ...joka **oli** kerran ennen sotia **tutustanut** saksalaista **eteläisen Suomen linnustoon**.
...kes kord enne sõdasid **oli** sakslast **tutvustanud Soome lõunaosa linnustikuga**.

3.10. Prepositio- ja postpositioliaseke

3.10.1. Illatiivi käännetty postpositioliasekkeella

Postpositioliasekkeet jakautuvat kahteen ryhmään. Suuremman ryhmän muodostavat sellaiset viron postpositioliasekkeet, jotka korvaavat paikkaa ilmaisevia illatiiveja. Pienemmän ryhmän muodostavat tarkoitusta, suhtautumista, syytä tai tilaa ilmaisevat postpositioliasekkeet. Tästä käy ilmi, että viron kieli on analyyttisempi kuin suomen kieli, koska suomen illatiivin sijasta käytetään virossa usein genetiivin ja postposition liittomuotoja. Yleisimpiä postpositioita ovat *peale* ja *külge*. Lisäksi on huomattava, että vaikka ne ovat kaksi kaikkein produktiivisinta illatiivin vastinetta, ne kuitenkin ilmaisevat semanttisesti pikemmin allatiivia kuin illatiivia. Tämä taas viittaa sisäisten ja ulkoisten paikallissijojen erilaiseen käyttöön kummassakin kielessä. Viron *peale*, *peal* ja *pealt* osoittavat paikkaa, jonkin päällyspintaa, sijaintia ja suuntaa; *gen.* + *peale* käytetään samassa merkityksessä kuin ulkopaikallissijojakin. Esim. *panen raamatu laua peale* ~ *lauale* 'panen kirjan pöydän päälle ~ pöydälle'. Harvoin saattavat samat postpositiot täyttää myös sisäpaikallissijojen funktioita, esim. *kiila peale minema*

'mennä kylälle', *Tartu peale minema* 'mennä (Tarton) kaupungille' (Palmeos 1982: 15).

3.10.1.1. Paikkaa ilmaisevan illatiivin vastineita

gen. + alla

749. ottaa **turvaan** ...
varju alla võtma ...

gen. + ette

- Ripustin verhot **ikkunaan**.
Riputasin kardinad **akna ette**.

gen. + hulka

2367. Konsta vuoli **keittoon** sipulin...
Konsta löikas **supi hulka** sibulat...

gen. + kallale

306. Sahaile kolme tyvenkappaletta, niin pääset jo käsiksi **terveeseen puuhun** ...
Sae tüvest kolm juppi maha, siis pääsed juba **terve puu kallale** ...
2070. Kärpäsiä ei saa päästää linnun **haavoihin**.
Kärbseid ei tohi linnu **haavade kallale** lasta.
2839. Ojasto ryhtyi **pitkäpiimäiseen nylkemisurakkaansa**.
Ojasto asus oma **pikaldase nülgimistegevuse kallale**.

gen. + kohale

3231. ...jonka hän oli ankkuroinut saaren eteläpäähän juuman **rinteeseen**.
... mille ta oli ankrusse pannud saare lõunatippu järsuveerulise **võrendiku kohale**.

gen. + kätte

3884. ...kohotti hartiansa **valoon** ...
...kergitas õlad **valguse kätte** ...
2485. Hän riisui itsensä alasti ja karkasi toisten hämmästykseksi ulos **sateeseen**.
Ta võttis end alasti ja sööstis teiste hämmastuseks välja **vihma kätte**.

gen. + külge

1587. Hän sitoi veneen kiinni **pensaaseen**.
Ta sidus paadi **põõsa külge** kinni.
1894. ...niin tulitikun myrkystä räiskähtää jonkin verran **tulitikkupuuhun**.
...siis pritsib **tikupuu külge** mõnevõrra tuletiku mürki.
1897. Siinä samassa silmänräpäyksessä iskee tulipasilli **tulehtuneeseen haapaan** ...
Selsamal silmapilgul lööb tulepatsillus **põletikus haavapuu külge** ...
2141. Varret oli ommeltu kehnosti **kumiteriin** ...
Sääred olid halvasti **kummipõidade külge** õmmeldud...

2465. **Nyljettyihin lintuihin** hän kiinnitti nuppineulalla numeroidun paperilapun ...
Nülitud lindude külge kinnitas ta nõõpnõela abil nummerdatud paberilipiku...

gen. + otsa

790. Mitä sitä menivät **petäjään** roikkumaan!
Mis nad läksid **männi otsa** kõlkuma!
1458. **Tuohon siimaan** ei ui yksikään lohi!
Nende põhjaõngede otsa ei uju ükski lõhi!

gen. + peale

71. Ikkunaruudusta sattui valo hänen **päähänsä**.
Aknaruudust langes valgus tema **pea peale**.
2733. Nyt tämä kaajetaan **kusiaisliemeen** ...
Nüüd kallatakse see **sipelgaleeme peale** ...
3380. ...viime syksynä satoi lumen **sulaan maahan** ...
...mullu sügisel sadas lumi **sula maa peale** ...

gen. + pihta

3095. Lähin rautanaula tällä hetkellä lienee sijainnut onnenpiikkikengässä, joka tömähteli luonnontutkijoiden **takamuksiin**.
Kõige ligem raudnael asus vist küll naelkingas, mis looduseuurijaid **tagumiku pihta** tümitas.

gen. + poole

977. ...vesi liikkui **pohjoiseen** ...
... vesi liikus **põhja poole**...
2175. Ukonkuivuvaaran isäntä ja emäntä tuossa soutelivat **kotiinsa** ...
Seal sõitsid Ukonkuivuvaara peremees ja perenaine **kodu poole**...
3541. Konsta meni edeltä käsin **taloon**.
Konsta läks otseteed **talu poole**.

gen. + sekka

166. Anselmi joutui aivan syyttömästi **kiusalliseen välikkätehen**...
Anselmi sattus täiesti süütult selle **pahandava vahejuhtumi sekka**...

gen. + sisse

1554. Hän riuhtoi taimenen ennakkoluulottomasti veneen viereen ja humautti kalakirveen sen **kylkeen**.
Ta tiris lõhe enesekindlalt paadi kõrvale ja virutas talle kongitsa **külje sisse**.
2366. Tietenkin oli tuhlausta kaataa maukas keitinvesi **hiekkään** ...
Teadagi oli hea keeduvee **liiva sisse** kallamine raiskamine...
2667. Konsta tuijotteli **mikroskooppiin**.
Konsta põrnitses **mikroskoobi sisse**.

gen. + suunas

3086. Mutta **menosuuntaan** selin istuvan Konstan vasen oli sama kuin Ojaston oikea.
Kuid seljaga **sõidu suunas** istuva Konsat vasak oli sama mis Ojasto parem.

gen. + vahele

619. Kissa sieppasi sen **hampaisiinsa** ja juoksi keskilattialle.
Kass haaras selle **hammaste vahele** ja jooksis keset põrandat.
692. Hän ryömi **katajikkoon** ...
Ta roomas **kadakate vahele** ...

gen. + äärde

715. Keväällä tehdään myös monta syltää halkoja **jokivarteen** ...
Kevadel teeme **jõe äärde** ka mõne sülla halgusid...

3.10.1.2. Tarkoitusta ilmaisevan illatiivin vastineita

gen. + jaoks

Säästämme rahaa **omaan asuntoon**.
Hoiame raha oma **korteri jaoks** kokku.

gen. + peale

Ruokaan kuluu liian paljon rahaa.
Söögi peale läheb liiga palju raha.

gen. + tarvis

2059. ... kehuttiin säätä soveliaaksi mitä **erilaisimpiin askareihin**.
...ilmastikuolusid kiideti kohaseks kõige **erisugusemate toimetuste tarvis**.
2505. ... ettei joka **nuotioon** tarvitse erikseen hakea puita.
... iga **lõkke tarvis** ei pruugiks eraldi puid otsida.

gen. + vastu

802. ...joka on **päänsärkyyn** ilman muuta paras lääke.
...mis on **peavalu vastu** kahtlemata kõige parem rohi.

3.10.1.3. Suhtautumista ilmaisevan illatiivin vastineita

gen. + jaoks

3295. Konsta on vähän liian hienotunteinen ihminen **tähän kavalaan maailmaan**.
Konsta on liiga õrnatundeline **sellesinase kurikavala maailma jaoks**.

gen. + peale

1232. ... eipä **niihin** uskalla luottaa.
...**nende peale** ei tohi kindel olla.
376. ...toukalla on herkempi silmä **tällaiseen näpertelytyöhön**.
...tõugul on täpsem silm **niisuguse nokitsemistöõ peale**.

gen. + puhul

1023. ... joka kuulemma olisi erittäin sovelias ja innostunut **tällaisiin tehtäviin**.
...kes kuulu järgi oleks eriti sobiv ja **niisuguste ülesannete puhul** hakkamas.

gen. + suhtes

82. ...hän pysähtyi luokitlemaan kuoriaisen pyyteitä suhteessa **muihin eläväisiin**.
... ta seisatas liigitama mardika taotlusi **muude elavate suhtes**.

3.10.1.4. Syytä ilmaisevan illatiivin vastineita

gen. + kätte

3356. ... kaikki olivat kuolleet **nauruun** ...
... kõik olid surnud **naeru kätte** ...

146. Iita oli pakahtua **suruunsa** ...
Iita oli **kurvastuse kätte** lämbumas ...

gen. + peale

2173. Konsta heräsi airojen **kolkkeeseen** ...
Konsta ärkas aerude **kolksumise peale** üles ...

3.10.2. Illatiivi käännetty prepositiolausekkeella

Selvästi pienemmän ryhmän suomen illatiivin vastineina muodostavat prepositio + substantiivi -lausekkeet, koska prepositioiden määrä on virossa postpositioihin verrattuna huomattavasti pienempi. Useimmin illatiivin vastineeksi tulee prepositio *vastu*. Kaikki prepositiolauseke-esimerkit ilmaisevat paikkaa. Substantiivi voi olla joko genetiivissä tai myös partitiivissa.

3.10.2.1. prepositio + gen.

läbi + gen.

1978. Hiihä sitten likomärillä ryysyillä **räntäsateeseen**.
Suusata siis ihuni märgades riideräbalates **läbi lumelotsi**.

üle + gen.

823. ... näkyi kauas **ympäristöönsä**.
... paistis kaugele **üle ümbruskonna**.

3.10.2.2. prepositio + part.

vastu + part.

Vastaavien verbiesiintymien yhteydessä *vastu + part.* ilmaisee pikemmin kosketusta tai tarttumista kuin varsinaisesti paikkaa tai suuntaa.

87. ... pässi oli puskenut häntä **nenään** ...
... oli jäää poksanud talle **vastu nina**
662. Kesäinen sade rapisee **pärekattoon**.
Vastu pilpakatust rabiseb suvine vihm.
1422. ... jos eivät pieksä **kallioon** ...
...kui neid just **vastu kaljut** ei peksta ...
735. ...kun se pyrstöllään räpsäytti veen **pintaan**.
...kui ta sabaga **vastu veepinda** lajatas.
2321. Hän hankasi takamustaan **penkkiin** ...
Ta nühkis taguotsa **vastu pinki** ...
3862. Salakavaliala ja rohmujala isketään ajatuksella **turpaan**, eikä heillä ole nokan koputtamista.
Salakavalatele masuurikatele ja ahnepäitsudele virutatakse mõttenuiaga **vastu koonu** ja neil ei ole mingit mokakobisemist.

mööda + part.

Prepositio *mööda* merkitsee virossa yleensä paikkaa (*mööda metsa*), mutta kuten seuraavasta esimerkistä näkee, *mööda* voi esiintyä samassa merkityksessä kuin *vastu*.

1994. Jos Kuoppasen ukko tulisi nyt tänne, niin saisi heti **turpaansa!**
Kui Kuoppase vanamees praegu siis tuleks, kohe saaks ta **mööda molu!**

3.11. 1. infinitiivi⁸

Tässä luvussa ovat tapaukset, joissa suomessa on verbistä johdettu substantiivi, mutta virossa verbi on säilynyt. Esimerkkejä ei ole paljon, mutta niistä on mahdollista

⁸ Tarkoitan virossa kieliopin *ma*-infinitiiviä, jota pidetään verbin perusmuotona. (Ks. Remes 1983:121.)

erottaa paikkaa ilmaisevat illatiivit ja tilaa ilmaisevat illatiivit.

3.11.1. Paikkaa ilmaisevat illatiivit

254. Minä menin **vahtiin** muutamalle suolle, jonka poikki kekälehäntä joka yö juoksi.
Ma läksin ühe soo peale, kust tukksaba iga öö põiki üle jooksis, **valvama**.
1249. He kertoivat lähtevänsä yöksi **siimanlaskuun**.
Nad rääkisid, et lähevad ööseks põhjaõngi **sisse laskma**.

3.11.2. Tilaa ilmaisevat illatiivit

1262. Moottori pärähti **käyntiin**.
Mootor jortsatas **käima**.
2087. Ojasto nykäisi moottorin **käyntiin**.
Ojasto kaksas mootori **käima**.
3401. Hän olisi halunnut **itkuun** purskahtaa.
Ta oleks tahtnud **nutma** pursata.

Edellisten esimerkkien lisäksi löytyi lause, jossa suomen illatiivi oli käännetty 1. infinitiivillä, mutta vastineena oleva verbi ei ole samaa kantaa suomen substantiivin kanssa, kuten muissa tämän luvun vastineissa.

1881. ... niin sehän syttyy **liekkiin** ...
... siis süttib see **põlema** ...

Tässä esimerkissä olisi ollut mahdollista myös virossa käyttää illatiivia *leek*-sanasta – *leekidesse süttima*.

1. infinitiivillä kääntämisen syy lienee se, että virossa vastaavat verbistä johdetut substantiivit yleensä puuttuvat. Edellä esitetyistä esimerkeistä on virossa substantiivinen vastine vain ensimmäisen lauseen illatiivilla: *mennä vahtiin* voi kääntää viron kieleen yhtä hyvin sekä *minna valvama* että *minna valvesse*.

3.12. Vapaa käänös

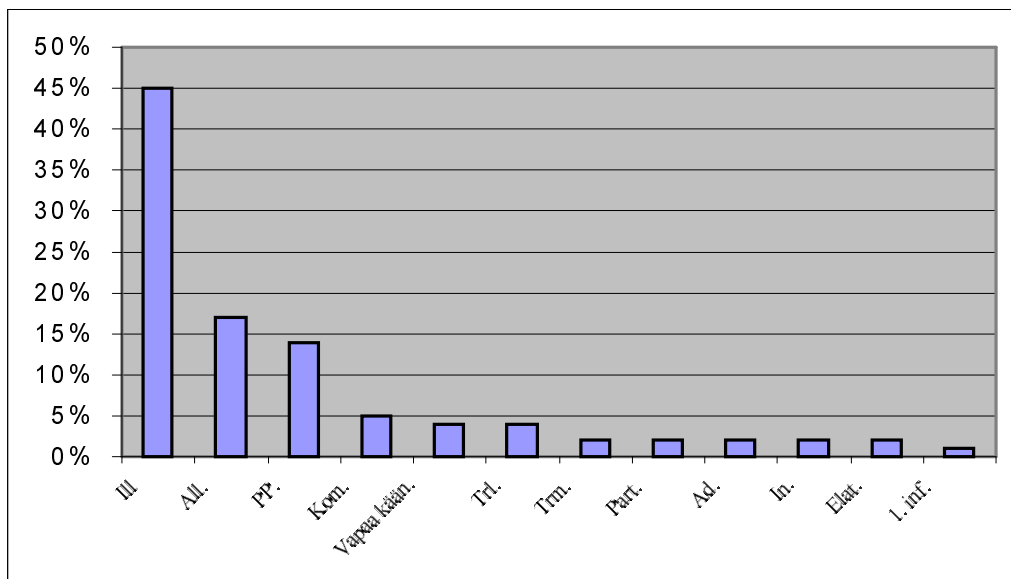
Osa suomen illatiiveista saa käännettäessä vapaan vastineen. Olen nimittänyt käännökset vapaiksi vastineiksi, koska kyseessä ovat yleensä sellaiset illatiivimuotoiset lausekkeet, joiden kääntäminen viron kielelle vaatii kielten erilaisuuden vuoksi muutoksia lauseen rakenteessa, ja vaihtoehtoja kääntämiseen saattaa olla useampi kuin yksi. Esim. *Sattuiko sinuun?* saa vastineeksi virossa *Kas sa said haiget?* Tämän tyyppisten suomen illatiivien vastineita ei siis voi analysoida samalla tavalla kuin edellisten lukujen illatiiveja.

Vapaat käänös vastineet voivat tietenkin joskus olla melko subjektiivisia, kääntäjän kielenkäytöstä johtuvia. Seuraavissa esimerkeissä on suomen fraaseja ja ilmaisuja, joilla puuttuu varsinainen vastine virossa. Tarkoitan siis sitä, että jos sama ajatus halutaan kääntää viron kielelle, pitää käyttää viron kielelle omaisia ilmaisuja. Toisaalta ne siis kuitenkin ovat omalla tavallaan pakollisia.

457. Jos nyt jotain suurempaa **saataisiin aikaan** ...
Kui nüüd millegi suuremaga toime tuleks ...
1269. ...ja loppui sitten kuin naulan **kantaan** ...
... ja lõppes siis nagu haamrilöögiga naelapea pihta.
1334. Kuinka kaukana lienen ollutkaan, kun alkoi kova vastata **silmään!**
Mine tea kui kaugel ma võisin olla, kui tundsin midagi kõva vastu tulevat.
2379. Se on hyvä aines kalan **suhteen!**
See kraam passib kalaga hästi kokku.
1741. Mutta mehtikanojen kanssa jouvun **vaikeuteen.**
Rabakanadega tuleb mul aga tegemist.
1799. Palkkakysymys saatiin **päätökseen** huumorin kultaisen lyhdyn valossa...
Päevapalga küsimus korraldati huumori kuldse laterna valgusel...
3412. ... sillä eihän käynyt **laatuun** nauraa kaikenlaisten helppoheikkien posuamiselle...
...sest ei kõlba ju igasuguste hampelmannide jobisemise peale naerda...
3834. Kuitenkin kauppa lyötiin **lukkoon.**
Ometi saadi kaubale.
3736. ... hänkin oli pääsemässä tutkimisen **makuun.**
...temagi oli uurimise mekki suhu saamas.

3.13. Suomen illatiivin vastineiden prosenttinen jakauma

Seuraavasta taulukosta näkee, miten edellä esitetyt suomen illatiivin vironkieliset vastineet jakaantuvat prosentuaalisesti. Yhteensä aineistossa oli 606 substantiivilauseketta, joista 514 on peräisin romaanista.

Taulukko 1. Suomen illatiivin vastineet virossa tutkimusaineistoni mukaan

Taulukosta 1 näkee, että kaikkein usemmin suomen illatiivi saa virossa vastineeksi illatiivin (Ill.). Illatiivia seuraa allatiivi (All.), joka on funktioltaan samanlainen sija kuin illatiivi. Siinä mielessä on varsin luonnollista, että allatiivilla on suuri rooli suomen illatiivin vastineena virossa. Kolmatta ryhmää käänösvastineista edustavat adpositiolausekkeet (PP.), mikä on hyvin mielenkiintoista erityisesti erilaisten postpositioiden esiintymisen takia, kuten luvussa 3.10.1 todettiin. Seuraavina ovat komitatiivi (Kom.), vapaa käänös (vapaa kään.) ja translatiivi (Trl.) ja niitä seuraavat jo selvästi pienempiä määriä edustavat terminatiivi (Trm.), partitiivi (Part.), adessiivi (Ad.), inessiivi (In.), elatiivi (Elat.) ja 1. infinitiivi (1. inf.).

4. SUOMEN KIELEN ILLATIIVIN KÄYTTÖ PAIKAN ILMAISEMISESSA VIRON KIELEEN VERRATTUNA

Illatiivi on paikallissija, jonka perustehtävä on sekä virossa että suomessa ilmaista paikkaa, vaikka illatiivilla on monta muutakin merkitystehtävää; varsinkin suomen illatiivi ilmaisee esim. ilmaista aikaa, syytä, tilaa jne. (Illatiivin tehtävistä ks. tarkemmin lukua 2.) Illatiivin käytössä hahmottuu yleensä jonkinlainen liikkuminen. Illatiivi merkitsee siis paikkaa, johon ollaan siirtymässä tai siirtämässä jotain. Sen lisäksi illatiivi määrittää usein myös sellaisia verbejä, joilla ei ole mitään tekemistä liikkumisen kanssa. Näissä tapauksissa illatiivi on verbin pakollinen määrite, verbin rektiosta johtuva verbin määrite, jolta puuttuu varsinainen suhde paikkaan.

Tässä luvussa on jätetty sivuun kaikki muut suomen illatiivin käyttötavat paitsi paikan ilmaiseminen. Tavoitteena on tarkastella mahdollisimman monia suomen illatiivin ilmaisemia paikkoja ja verrata niitä viroon. Analyysin tarkoitus on hahmottaa paikan käsitteen eri- ja samanlaisuuksia suomessa ja virossa suomen illatiivista käsin. Analyysin perusteeksi olen ottanut A. Penttilän mukaiset suomen illatiivin tehtävät (ks. liitettä 2) ja kerännyt sieltä kaikki paikan esimerkit. Mukaan on otettu suoranaisesti paikkaan viittaavien esimerkkien lisäksi myös epämääräisempiä paikkoja. Valinnan kriteerinä on ollut paikan hahmottamisen mahdollisuus, eli vertailun kohteeksi on valittu kaikki esimerkit, joista voidaan enemmän tai vähemmän nähdä paikka.

Penttilän esimerkkien mukaan on laadittu myös tämän luvun alalukujen jaottelu ja annettu alaluvuille otsikot. Yhteensä eri paikkoja ilmaisevia ryhmiä on viisitoista. Ne ovat: 1) paikkakunnat, 2) rakennukset, niiden osat, virastot yms., 3) esineet, 4) kulkuneuvot, 5) erilaiset luonnonpaikat, 6) oliojoukot, 7) ruumiinosat, 8) neste tai muu aine, 9) sää, 10) koossaolotilaisuudet, 11) työntekijät, 12) pukimet, 13) ylimalkaiset paikanilmaukset, 14) teko ja toiminta, jota siirrytään suorittamaan ja 15) suunta.

4.1. Paikkakuntia

Tapauksissa, joissa kyseessä ovat paikkakunnat – maat, maakunnat, kaupungit, kylät jne. – ja joiden taivutuksessa käytetään sisäisiä paikallissijoja, voidaan sanoa, että illatiivi, kuten muutkin sisäpaikallissijat, ilmaisee sellaista paikkaa, jolla on ns. kuviteltavat rajat. Esim.

- (1) Menen (Tampereen kautta) **Helsinkiin**. (P)
Lähen (Tampere kaudu) **Helsingisse**.
- (2) Palasin **kaupunkiin**. (P)
Tulen tagasi **linna**.
- (3) Pavut laivataan **Eurooppaan**. (Kesu)
Oad viiakse laevadega **Euroopasse**.
- (4) Vetoimuksen allekirjoittajat tahtovat, että **Suomeen** syntyisi lisää kasvukeskuksia, mieluiten vähintään yksi joka **maakuntaan**. (Kesu)
Pöördumisele allakirjutanud soovivad, et **Soome** sünniks juurde kasvavaid asustuskeskusi, parimal juhul vähemalt üks **igasse maakonda**.

Viron illatiivi ei erityisesti poikkea suomen illatiivista paikkakuntien ilmaisemissa. Samoin kuin suomessa illatiivia käytetään virossa niistä paikannimistä, joista muutenkin käytetään sisäpaikallissijamuotoja. Toki eron huomaa tapauskohtaisesti, esimerkiksi joidenkin paikkakuntien nimistä saatetaan virossa käyttää ulkopaikallissijamuotoja, suomessa taas sisäpaikallissijamuotoja. Kyseessä ovat yleensä luontoon liittyvät nimet, esim.

- (5) **Palokan** Haukkamäkeen tulee nelisenkymmentä uutta asuntoa
Palokka Haukkamäele tuleb nelikümmend uut korterit.

Eron huomaa siis paikannimissä, jotka ovat yhdyssanoja ja joiden perusosa on luonnon appellatiivi. Sentyypiset paikannimet taipuvat suomessa yleensä sisäpaikallissijamuodoissa, esim. Suomen saarten nimet: *menemme Haapasaareen, Lauttasaareen, Korkeasaareen*, mutta silti *Viitasaarelle, Taipalsaarelle*. Virossa nämä kaikki saavat allatiivisen vastineen 'läheme Haapasaarele, Lauttasaarele, Korkeasaarele, Viitasaarele, Taipalsaarele'. Luonnonpaikkojen hahmottamisessa ylipäänsä viro

poikkeaa suomesta. Tarkoitan, että virossa luonnonpaikat käsitetään melkein aina kaksiolotteisena, mutta suomessa yleensä kolmiolotteisena. Kun muuten voidaan suomessakin esim. *saari-* tai *mäki-*sanasta käyttää tietyissä tapauksissa ulkopaikallissijoja (ks. lukua 4.5), niin paikannimistä käytetään lähes aina sisäpaikallissijoja. Jos joitakin poikkeuksia suomen paikkakuntien taivutuksessa esiintyy, kyse ei ole kuitenkaan kyseisen paikan erilaisesta hahmottamisesta, vaan vain tavasta käyttää joistakin paikoista ulkopaikallissijoja. Paikannimien taivutuksissa on kielissämme omat hyvin vakiintuneet sääntönsä.

Suomen ja viron paikkanimien taivutuksessa löytyy muitakin erilaisuuksia. Esim.

- *-pää-*loppuiset Suomen paikannimet taipuvat yleensä sisäpaikallissijamuodoissa *Järvenpähän, Kankaanpähän*, mutta *Koskenpäälle*. Virossa *pää-*loppuiset paikannimet taipuvat aina ulkopaikallissijoissa *Järvenpääle, Otepääle*.
- Suomen *-inen-*loppuisista paikannimistä valtaosa taipuu monikon sisäpaikallissijoissa: *Ikaalisiin, Kauniaisiin, Kaskisiin*. Poikkeuksia tästä yleissäännöstä on harvoja, esim. *Säyneiseen*, josta käytetään yksikköä. Muutamit *-inen-*loppuiset paikannimet taipuvat ulkopaikallissijoissa: *Paattisille, Paraisille, Uraisille*. Poikkeus on *Kaustinen*, joka taipuu kyllä ulkopaikallissijassa, mutta yksikössä *Kaustiselle*. Virossa kaikkiin suomen *-inen-*loppuisiin paikannimiin liittyy sisäpaikallissija: *Ikaalisesse, Kauniaisesse, Kaskisesse* jne., kaikki muodot ovat aina yksikössä.
- Suomen kaupunkien, pitäjien ja kylien nimet taipuvat usein kulloisenkin paikkakunnan vakiintuneen käytännön mukaan. Joissakin tapauksissa pidetään sekä sisä- että ulkopaikallissijat hyväksyttävänä. Virossa on sääntö, että kaikki ulkomaiset paikannimet taipuvat sisäpaikallissijoissa. Siitä johtuen virossa sanotaan *Juvas* (sm. Juvalla), *Tamperes* (sm. Tampereella), *Vantaas* (sm. Vantaalla).
- Kuten virossa myös suomessa käytetään useimmista ulkomaisista paikannimistä sisäpaikallissijoja, esim. *Amerikkaan* (vir. Ameerikasse), *Iso-Britanniaan* (vir. Suubritaniasse) jne. Joitakin erilaisuuksia kahden kielen välillä kuitenkin löytyy esim. saarennimien taivutuksessa. Virossa käytetään saarten nimistä aina ulkopaikallissijoja, suomessa saarennimet ovat ulkomaiden paikannimistä

horjuvimpia, ja sijamuodon valinta riippuu kulloisenkin saaren nimestä. Niinpä suomessa taipuvat kotimaisten saarennimien tapaan sisäpaikallissijoissa esimerkiksi Mallorca, Kypros, Ceylon, Korsika, Malta, Sahalin, Grönlanti, Gobtlanti, virossa näistä käytetään vain ulkopaikallissijoja. (Kask 1991: 91–93; Ikola 1990: 32–35, Itkonen 2002: 69.)

4.2. Rakennus, sen osa, virasto yms.

Rakennuksien ja niihin liittyvien paikkojen ilmaisemisessa tuskin löytyy eroja viron ja suomen illatiivin käytössä. Näkemykseni mukaan nämä paikat voidaan jakaa kahteen ryhmään: konkreettiset paikat ja ei-konkreettiset paikat. Konkreettisilla paikoilla on todelliset rajat paikkakuntiin verrattuna. Meillä kaikilla on selkeä mielikuva rakennuksista, koska ne ovat hyvin konkreettisia paikkoja. Nämä paikat voidaan kuvitella esimerkiksi isoiksi laatikoiksi, joissa on katto, lattia ja neljä seinää ja joihin voidaan mennä sisään. Illatiivin kohdalla se tarkoittaa sitä, että verbimuodolla ilmaistu siirtyminen tai liikkuminen johtaa edellä mainittujen rajojen sisäpuolelle, ja illatiivi merkitsee sitä paikkaa (esim. laatikkoa), johon teon tekijä tai teon kohde tai tulos joutuu. Useimmissa tapauksissa on kyse siirtymisestä paikasta toiseen paikkaan, kuten lauseissa 6–13.

- (6) Muutimme **toiseen taloon**. (P)
Kolisime **teise majja**.
- (7) Hän joutui **vankilaan**. (P)
Ta sattus **vanglasse**.
- (8) Kanna puut **keittiöön**. (P)
Kanna puud **kööki**.
- (9) Isäntä lähti **saunaan**. (P)
Peremees läks sauna.
- (10) Hän meni **odotushuoneeseen**. (Havu)
Ta läks **ooteruumi**.
- (11) Loukkaantuneet vietiin heti **sairaalaan**. (Ilta)
Vigastada saanud viidi **haiglasse**.

(12) Häneltä unohtuivat rahat **kauppaan**. (P)
Ta unustas raha **kauplusesse**.

(13) **Asuntoon** hankittiin puhelin. (Ilta)
Kortterisse muretseti telefon.

Ei-konkreettiset paikat merkitsevät sen sijaan esimerkiksi virastoa laajemmassa merkityksessä kuin edellä esitetyt paikat, kuten esim. lauseessa 14 huomaakin.

(14) Isä on lähettänyt valitusanomuksen korkeimpaan **oikeuteen**. (Ilta)
Isä on saatnud edasikaebamispalve **ülemkohtusse**.

Eron huomaa myös lauseissa 15 ja 16.

(15) Poika meni aamulla **kouluun**.
Poiss läks hommikul **kooli**.

(16) Poika meni **kouluun** viime vuonna.
Poiss läks **kooli** eelmisel aastal.

Lauseessa 15 poika meni aamulla kouluun, samaan rakennukseen kuten aina; lauseessa 16 sen sijaan tarkoitetaan, että poika aloitti koulussa käymisen viime vuonna. Myöskään seuraavassa esimerkissä ei ole kyse yhdestä ja ainoasta rakennuksesta, vaan pankista instituutiona yleisesti.

(17) Vie rahat **pankkiin!** (P)
Vii raha **pankka!**

Sentyyppejä abstraktissa paikanmerkityksessä olevia sanoja, jotka toisaalta tarkoittavat instituutiota ja toisaalta rakennusta, löytyy kummastakin kielestä, esim. *minna teatrisse* (mennä teatteriin), *astuda ülikooli* (mennä yliopistoon).

Joissakin tapauksissa paikan merkitys on täysin abstraktia, niitä ovat tapaukset, kun illatiivi merkitsee tilannetta tai toimintaa: *vajuda unne*, *kampsun läks pessu*, *sattus taplusesse*. (EKG I: 56.)

4.3. Esineet

Esineistä voidaan käyttää illatiivia sellaisissa tapauksissa, kun kyseessä olevan sanan tarkoite merkitsee sellaista esinettä, jolla on sisäiset rajat, ja kun ulkopaikallissijan käyttö ei ole tarpeenmukaista. Lauseessa 18 illatiivin käyttö on odotuksenmukaista.

(18) Paneutua **vuoteeseen**. (P)
Minna **voodisse**.

Lauseessa 18 tarkoitetaan nukkumaanmenoa ja tässä tapauksessa myös verbi vaatii illatiivin. Kuitenkin illatiivi olisi täysin korrekti myös *mennä*-verbin kanssa. Myös virossa käytetään tässä tapauksessa illatiivia, *minna voodisse*. *Vuode* ei toisaalta ole tyypillinen esineen esimerkki, jonka yhteydessä voidaan käsitellä illatiivin käyttöä, koska vuoteessa ei ole sisäisiä rajoja. Toisaalta tähän on hyvin looginen selitys, koska joskus voidaan samasta esineestä käyttää joko ulkopaikallissijoja tai sisäpaikallissijoja riippuen siitä, mitä lauseella tarkoitetaan. Ulkoisia paikallissijoja käytetään suomessa silloin, kun paikka käsitetään 2-ulotteiseksi (*heittäydyn vuoteelle*) ja sisäisiä paikallissijoja, kun tarkoite on käsitetty 3-ulotteiseksi (*heittäydyn vuoteeseen*) (Hakulinen ja Karlsson 1995: 208). Samanlainen vastakkainasettelu on mahdollista virossakin, mutta harvoin. *Vuode*-sana sopii mainiosti tähän esimerkiksi, koska myös virossa voidaan hahmottaa merkitykset *heitsin voodile* ja *heitsin voodisse* välillä aivan samalla tavalla kuin suomessa.

Seuraavat lauseet 19–22 ilmaisevat hyvin tyypillisiä esimerkkejä. Lauseessa 19 koko lauseen merkitys on abstraktia, mutta muodon ja kauneuden sijalle voidaan ajatella konkreettisempiakin tarkoituksia, esim. *kaataa vettä kattilaan*, *laittaa porkkanat pataan*. Lauseissa 20–22 tarkoituksena ovat *sylkykoppi*, *silppukoppa* ja *ämpäri*, ne kaikki merkitsevät paikkoja, jolla on sisäiset rajat, ja myös virossa käytetään näissä tapauksissa illatiivia.

(19) Ei sovi muoto **pataan** eikä kauneus **kattilaan**. (P)
Vorm ei mahu **patta** ega ilu **katlasse**. [Suorakäännös]

(20) Sylkekää **sylkykoppiin!** (P)
Sülitage **süljekaussi!**

(21) Kana oli muninut **silppukoppaan**. (P)
Kana oli munenud **sodikorvi**.

(22) Mitäs olet **ämpäriin** kaatanut? (P)
Mida sa oled valanud **ämbrisse**?

Esimerkissä 23 tarkoitteina ovat erilaiset tuolit. Myös virossa käytetään näissä tapauksissa illatiivia. Vain pelkästä *tuoli*-sanasta käytetään virossa allatiivia, kuten suomessakin useimmiten, *istua tuolille* 'istuda toolile'. Syy siihen on se, että sekä nojatuoli että keinutuoli ovat tuoleja, johon voi ikään kuin "painua sisään" tai "upota". Sen sijaan tavallisella tuolilla vain istutaan. Kuitenkin esimerkin *istuge tooli* (ill.) voi virossa kuulla esim. hammaslääkärien ja kampaajien puheissa asiakkaalle.

(23) Istuutua **nojatuoliin** ~ **keinutuoliin** ~ **tähän tuoliin** lepäämään. (P)
Istuda **tugitooli** ~ **kiiktooli** ~ **sellele toolile** puhkama.

Esimerkistä 24 huomaa erot viron ja suomen illatiivin välillä. Tässä tapauksessa virossa ei voi käyttää sisäpaikallissijan muotoja, vaan vain allatiivia *teha rehale uued pulgad*. Näin ollen olemassa on joitakin sanoja, joista suomessa voidaan käyttää illatiivia, mutta virossa ei. Lauseessa 25 sen sijaan ei ole enää kyse ulko- ja sisäpaikallissijojen distribuutiosta, vaan tässä tapauksessa käytetään virossa genetiivin ja postposition lauseketta, *leiva sisse panema*.

(24) Saisi tehdä **haraviin** uudet piikit. (P)

(25) Nälkävuonna herneenvarsiakin jauhatettiin ja pantiin **leipään**. (P)

Suomen illatiivin käyttö paikan ilmaisussa saattaa joissakin tapauksissa poiketa suuresti viron kielen illatiivista. Suomessa on nimittäin tapana käyttää illatiivia silloin, kun puhutaan kiinteästä yhteydestä jonkin pintaan, eli tapauksissa, joissa ulkopaikallissija olisi odotuksenmukainen. Sellainen illatiivi esiintyy tarttumista, kiintymistä tai kiinnittämistä merkitsevien verbiesiintymien yhteydessä. Illatiivi ilmaisee sen esineen, jonka pintaan tai piiriin liike päättyy. Esim. *postimerkki liimataan kirjekuoreen* 'kirjamark liimitakse ümbrikule'. Olen jakanut esimerkit kolmeen

ryhmään: tapaukset, jossa suomeen illatiivia vastaa virossa 1) allatiivi, 2) genetiivin ja postposition lauseke ja 3) illatiivi.

1) Ensimmäistä ryhmää, lauseet 26–28, luonnehtii illatiivin poikkeava käyttö virosta.

(26) Koputan **oveen**.(P)
Koputan **uksele**.

(27) taulu kiinnitetään ~ ripustetaan **seinään** (P)
maal kinnitatakse~ riputatakse **seinale**

(28) kirjoittaa ~ piirrellä **tauluun** ~ **paperiin** ~ **hiekkään** ~ **lumeen** ~ **sanomalehteen**
(P)
kirjutada ~ joonistada **tahvlile** ~ **paberile** ~ **liivale** ~ **lumele**; mutta **ajalehte**

Virossa illatiivin käyttö näissä esimerkeissä kuulostaa oudolta ja kielenvastaiselta, allatiivi puolestaan tuntuu oikealta, koska kyse on pinnasta. Lauseessa 28 voidaan virossa sanoa myös *kirjutada* tai *joonistada liiva sisse*, *lume sisse*, vaikka sekin kuulostaa hiukan epätavalliselta. Rinnakkaismuodot muodoille *kirjutada paberile* tai *tahvlile* ovat *kirjutada paberi peale* ~ *tahvli peale*, mutta ei missään tapauksessa illatiivi. Sen sijaan *kirjutada ajalehte* (ill.) on täysin korrekti myös virossa, koska sanomalehti ei merkitse aina tiettyä paperinkappaletta, vaan sillä voi olla laajempikin merkitys: *kirjoittaa artikkeli sanomalehteen*.

Joissakin tapauksissa sisä- ja ulkopaikallissijojen käytön välillä ei suomessa ole kuitenkaan jyrkkää rajaa. Se tarkoittaa sitä, että joskus molemmat vaihtoehdot ovat hyväksyttäviä: sekä illatiivi että allatiivi. Esim. *kirjoittaa paperiin* tai *paperille*, *tauluun* tai *taululle*, *otetaan levyyn* tai *levylle*, *ilmoitus naulataan oveen* tai *ovelle* (Ikola 1991: 30). Illatiivin korvaaminen allatiivilla voi kuitenkin aiheuttaa joskus merkityksellisiä eroja. Jos sanotaan esim. että *ilmoitus naulataan ovelle*, se voidaan naulata myös oven viereen. *kirjoittaa paperiin* tarkoittaa kirjoittamista tiettyyn paperikappaleeseen, mutta *paperille*-mudolla tarkoitetaan paperia aineena (Itkonen 2002: 69). Virossa edellisenkaltainen vastakkainasettelu puuttuu, koska illatiivin käyttö esitetyissä esimerkeissä on virolaisittain mahdotonta.

2) Toisen ryhmän (esimerkit 29–33) muodostavat näin ollen sellaiset suomen illatiivit, jotka saavat virossa vastineeksi genetiivin ja jonkin postposition lausekkeen, lauseessa 34 preposition ja genetiivin lausekkeen.

- (29) Koputan **ruutuun** (P)
Koputan **vastu ruutu**.
- (30) Vaalijulisteita naulataan **pylväsiin** (P)
Valimisplakateid naelutati **postide külge**.
- (31) Lintu lensi **aidanseipääseen** (P)
Lind lendas **aiateiba otsa**.
- (32) Sidoin veneen paaluun (P)
Sidusin paadi **vaia külge** kinni.
- (33) nojata **aitaan ~ seinään ~ keppiin** (P)
toetun **aia vastu ~ seina vastu, kepi najale**
- (34) Löin pääni **seinään ~ pöydänkulmaan** (P)
Löin oma pea **vastu seina ~ vastu lauanurka** ära.

3) Kun otetaan huomioon kahden edellisen ryhmän esimerkit, tuntuu siltä, että viron illatiivi ei esiinny koskaan tarttumista, kiintymistä tai kiinnittämistä merkitsevien verbiesiintymien yhteydessä. Tämä väite ei kokonaan silti pidä paikkansa. On muutamia harvoja tapauksia, jossa myös virossa käytetään illatiivia. Nämä esimerkit (35–37) muodostavat siis tämän jaottelun kolmannen ryhmän.

- (35) Lamppu ripustetaan **kattoon** (P)
Lamp riputatakse **lakke**.
- (36) Ripustin takin **naulaan ~ vaarnaan ~ vaatenaulakkoon** (P)
Riputasin jaki **nagisse ~ varna ~ riidenagisse**.
- (37) kaivertaa teksti **kiveen ~ sormukseen** (P)
graveerida tekst **kivisse ~ sõrmusesse**

4.4. Kulkuneuvot

Kulkuneuvoista puhuttaessa on otettava huomioon, että joistakin liikennevälineistä käytetään suomessa illatiivia, mutta virossa ei. Penttilän esimerkit kulkuneuvoista ovat seuraavat: *hypätä junaan ~ veneeseen ~ hevoseen ~ raitiovaunuun*. Sopivat vironkieliset vastineet näille kuuluvat *hüpata *rongile ~ rongi peale, paati, hobuse selga, trammi peale*. Kuten näistä vastineistakin käy ilmi, viro poikkeaa tässä kohdessa varsin paljon suomesta. Voidaan ajatella, että virossa lauseen merkitys I. verbin tarkoittama toiminta

määrää usein tarkoitteen sijamuodon. Tätä näkökulmaa havainnollistavat seuraavat esimerkkilauseet.

(38) a) Läksin **lennukisse** rahuliku südamega.
Nousin **lentokoneeseen** tyytyväiseen mileleen.

b) Isa ei jõudnud sellele **lennukile** ~ selle **lennuki peale**.
Isä ei ehtinyt siihen **lentokoneeseen**.

(39) a) Lähen **bussi** ~ **bussi (peale)**.
Nousen **bussiin**.

b) Lähen **bussi peale**.

?

Esimerkkilauseessa 38 tarkkaillaan siirtymistä lentokoneeseen. Lause 38a ilmaisee subjektin joutumista lentokoneeseen; verbimuodon ilmaiseman toiminnan suorittaja nousee koneeseen, ts. hänen menee sisään. Sen sijaan lauseessa 38b tarkoitetaan subjektin ehtimistä lentokoneeseen, tässä esimerkissä myöhästymistä lentokoneesta. Samalla tavallaan voidaan ymmärtää myös lauseet 39a ja 39b. Lause 39a ilmaisee varsinaista nousemista bussiin, 39b toimintaa, jonka tulosta itse asiassa ei tiedetä. Se tarkoittaa, että lauseessa 39b jonkun on mentävä bussipysäkille, koska bussi on lähdössä, mutta emme tiedä, ehtiikö hän ajoissaan ja nouseeko hän bussiin. Toisaalta *bussi peale* voidaan sanoa myös lauseessa 39a, mutta lauseessa 39b ei voida käyttää muotoa *bussi* (ill.), koska lause 39b ei tarkoita bussiin nousemista, kuten jo todettiin, vaan toimintaa yleisemmin. Esim. lause *kell on kuus, ma pean hakkama bussi peale minema* voidaan kääntää suomen kielelle *kello on kuusi, minun pitää mennä, koska bussi lähtee*.

Kun kyse on kulkuneuvon nousemisesta, virossa ja suomessa ei ole eroja illatiivin käytössä, kuten lauseissa 38a ja 39a huomattiinkin. Sen sijaan lauseessa 38b suomessa on illatiivi, mutta virossa ei.

Myös seuraavassa esimerkissä 40 on illatiivin käytössä eroja. Virossa ei ole mahdollista sanoa *hypätä hevoseen* 40a, sen sijassa sanotaan *hüpata hobuse selga ~ peale*. Myös suomen kielessä voidaan sanoa *hypätä hevosen selkään*. Sen sijaan 40b *hüpata autosse* on myös virossa täysin oikein, horjuva muoto on *auto peale*.

(40) a) Hyppäsin **hevoseen**.
b) Hyppää **autoon / kyytiin!**

Jos suomessa voidaan sanoa *hypätä hevoseen*, niin voitaisiinko samaan malliin sanoa myös *hypätä pyörään*, esim. *hän hyppäsi pyöräänsä ja lähti pois*. Todennäköisesti se on varsin outo muoto kielenkäytössä, mutta kielellisesti ei kuitenkaan mahdotonta. Samasta toiminnasta käytetään muotoja *hypätä polkupyörän selkään ~ päälle*, kuten virossakin *hüpata jalgratta selga ~ peale ~ otsa*. Virossa siis illatiivi on tässä tapauksessa ehdottomasti mahdotonta⁹.

Esimerkkien perusteella voidaan sanoa, että näissä tapauksissa, kun suomessa käytetään kulkuneuvoista illatiivia ja virossa ei, on syy useimmiten kulkuneuvon tarkoitteesta. Voidaan siis sanoa, että virossa käytetään illatiivia yleensä vain silloin, kun kyse on sellaisista liikennevälineistä, joilla on sisus eli todellinen sisäpuoli. Siirtyminen jonkun välineen sisukseen on ikään kuin siirtyminen johonkin rakennukseen. Kuitenkin myös tässä on poikkeuksia ja horjuntaa, *hüppasin autosse, paati*, mutta *hüppasin trammi peale, rongi peale, bussi peale*, eli on hyvin epätodennäköistä nähdä tässä selkeitä sääntöjä. Säännönmukaisuuden sitä vastoin voi huomata tapauksissa, kun kyseessä ovat toisenlaiset kulkuneuvot, kuten eläimet tai liikennevälineet, joilla ei ole sisusta. Niidentyyppisten välineiden yhteydessä ei käytetä virossa koskaan illatiivia. Esim. *hüpata hobuse selga, jalgratta otsa, mootorratta peale* 'hypätä hevosen, polkupyörän, moottoripyörän selkään'.

Toisaalta nyky-suomessa käytetään usein rinnakkain sisä- ja ulkopaikallissijoja. Kulkuneuvoja pidetään sijamuodon valinnan takia pulmallisena ryhmänä. Sisäpaikallissijaa käytetään varsinkin, kun on kyseessä tietty juna, laiva jne., joka ei ole matkustajan omassa hallinnassa. Esim. *Rovaniemen pikajunassa tulleet ihmiset. Pääsin juhlaan naapurin autossa. Georg Otsissa matka Tallinnaan taittui noin neljässä tunnissa*. Samalla on kuitenkin näissä tapauksissa hyväksyttävä myös ulkopaikallissijan käyttö. Ulkopaikallissija on vallitsevana vain silloin, kun on puheena kulkuneuvolaji tai matkustajan omassa hallinnassa oleva kulkuneuvo. Esim. *Matkustin lentokoneella Frankfurtiin ja jatkoin junalla Strasbourgiin. Useimmat tulivat omalla autolla*. (Itkonen 2002: 68–69.) Samoihin seikkoihin viittaa myös Ikola (Ikola 1986: 29–31).

⁹ Suomen murteiden sanakirjan (1992) mukaan *hypätä hevoseen* merkitsee *hypätä hevoskyytiin* (rekeen, kärryihin tms.). Ilmaisun merkitys ei siis ole *hypätä hevosen selkään*.

4.5. Erilaiset luonnonpaikat

Luonnonpaikkoja on hyvin erilaisia; toisiin voi ikään kuin mennä sisään (esim. *mennä metsään*), toisiin ei (esim. *kiivetä puuhun*). Ensimmäisten yhteydessä illatiivin käyttö on luonnollista, jälkimäisten kohdalla illatiivin käyttö suomessa kuulostaa oudolta viron kieltä puhuvan korvissa. Sen, että suomen kielessä voidaan tajuta luonnonpaikkojen välillä eroja, huomaa hyvin, kun tarkistaa vironkielisiä käännösvastaineita. Penttilän aineiston perusteella luonnonpaikat voidaan jakaa kolmeen ryhmään: 1) luonnonpaikat, joista myös virossa käytetään illatiivia, 2) luonnonpaikat, joista käytetään virossa allatiivia ja 3) luonnonpaikat, joista käytetään genetiivin ja jonkin sopivan postposition lauseketta.

1) Ensimmäisen ryhmän muodostavat näin paikat, joita voidaan verrata paikkakuntiin, koska näillä paikoilla on kuviteltavat rajat, joiden sisään voidaan siirtyä. Penttilän esimerkki on *eksyä metsään* 'eksida metsa', mutta tähän voidaan lisätä muitakin esimerkkejä, kuten esim. *tulen lasteni kanssa puistoon melko usein* 'tulen oma lastega üsna tihti parki' (Kesu). Lauseissa 41–45 on luonnonpaikkana jokin vesistöön tai siihen liittyvä paikka.

(41) Kymijoki laskee **mereen**. (P)
Kymijoki suubub **merre**.

(42) Pellavat pannaan **järveen** likoamaan. (P)
Lina pandi **järve** ligunema.

(43) Lasken verkot **kotilahteen**. (P)
Lasen võrgud **kodulahte**.

(44) ankkuroida **suojaasaan poukamaan** (P)
kaitstud lahesoppi ankrusse jääda

(45) Lapset livisivät **rantaan**. (P)
Lapsed lippasid **randa**.

Esimerkeistä 45 paikan tarkoite *ranta* on ainoa, jonka sisäinen paikallisuus voidaan asettaa kyseenalaiseksi. Siitä johtuen ulkopaikallisuuden käyttö olisi luontevampi, *mies oli lähtenyt tiistaina järvelle uimaan ja riisunut rannalle vaatteensa* (Kesu) 'mees oli läinud teisipäeval järve äärde ujuma ja oma riided rannale jätnud. Silti *ranta*-sanasta

käytetään usein sisäpaikallissioja kummassakin kielessä, *lapset leikkivät rannassa* 'lapsed mängivad rannas'. Edellisten esimerkkien perusteella voi ajatella, että kun sanalla *ranta* tarkoitetaan sekä vettä että maata, käytetään illatiivia ja kun kyse on vain maasta, käytetään allatiivia. Vesistöjen yhteydessä käytetään illatiiva, kun tarkoitetaan paikkaa, jolla on sisäiset rajat, kuten esim. lauseissa 41–44 sen huomaakin.

Sen sijan, kun kyse on esim. kalastamisesta tai jostakin muusta toiminnasta, joka tapahtuu vedenpinnan yläpuolella, illatiivin käyttö on mahdotonta. Tämä huomio koskee molempia kieliä. Lauseessa 46 vaari on lähtenyt aamulla kalaan, lauseessa 47 voidaan ajatella, että isä työskentelee laivalla, hänen työvuoronsa on alkanut eilen ja hän on lähtenyt kotoa. Lause 48 ilmaisee joitakin toimintoja, joita järvellä voidaan tehdä.

(46) Vaari meni aamulla **järvelle**.
Vanaisa läks hommikul **järvele** ~ **järve peale**.

(47) Isä on lähtenyt **merelle** eilen.
Isa on läinud **merele** ~ **mere peale** eile.

(48) Tuletko luistelemaan ~ soutelemaan ~ hiihtämään **järvelle**
Kas tuled **järve peale** uisutama ~ sõudma ~ suusatama.

Muut tähän ryhmään kuuluvat Penttilän aineiston luonnonpaikat ovat seuraavia (lauseessa 49 illatiivin käyttö on molemman kielen kohdalla kielenmukaista, samoin lauseessa 50):

(49) Heitän rikat **ojaan** ~ **roskakuoppaan**. (P)
Viskan prahi **kraavi** ~ **prügiauku**.

(50) Siat ovat päässeet **rukiiseen** ~ **kauraan**. (P)
Sead on pääsenud **rukkisse** ~ **kaera** (kaera sisse).

2) Toiseen ryhmään kuuluvien luonnonpaikkojen ero on se, että virossa niistä ei käytetä tässä merkityksessä illatiivia, vaan ne sanat saavat aina ulkopaikallissijan.

Esimerkkilauseissa 51–53 suomen illatiivin korvaa virossa allatiivi.

(51) Kesä hulmahti värikkäänä huntuna **puihin, niittyihin, peltoihin**. (P)
Suvi puhkes värvika loorina **puudele, niitudele, põldudele**.

(52) Heittäytyä **ruohikkoon** (P)

Visata end **murule**.

(53) Siat ovat päässeet **kauramaahan**. (P)
Sead on pääsenud **kaerapöllumele**.

Esimerkeissä 51–53 illatiivin käyttö on suomessa välttämätöntä, allatiivi ei olisi näissä lauseissa kielenmukaista. Kuitenkin suomessa on joitakin tarkoitteita, esim. *saari* ja *mäki*, joista voidaan käyttää sekä illatiivia että allatiivia. Virossa näihin vastaa aina vain allatiivi.

(54) a) Matkailijat kuljetaan **saareen**. (Kesu)
Reisijad viiakse **saarele**.

b) **Saarelle** saapui matkailijoita. (Kesu)
Saarele saabus resijaid.

Suomessa käytetään *saari*-sanasta sisäpaikallissijoja, kun saarta tarkoitetaan paikkana, jolla on selkeät rajat (Kask 1991: 91). *Mennä saareen* tarkoittaa näin ollen liikkumista rajojen sisäpuolelle. Virossa ulko- ja sisäpaikallissijojen horjuva käyttö puuttuu. Nykyviron puhemielessä sen sijaan kuulee joskus nuorten käyttävän muotoja *minna Saarde* ja *olla Saares* muotojen *minna Saaremaale* ja *olla Saaremaal* sijasta.

Myös *mäki*-sanana käytössä näkee eroja suomen ja viron välillä.

(55) a) Kiipeä korkealle **mäelle**. (Kesu)
Ronida kõrgele **mäele**.

b) Sitten mentiin **mäkeen**. (Kesu)
Seejärel mindi **mäele**.

Mäki-sanasta käytetään suomessa allatiivia, kun tarkoitetaan mäen, vuoren lakea, esim. *kiipeä korkealle mäelle katsomaan auringonnousua*. Illatiivia käytetään, kun toimintaan liittyy liikunta, urheilu yms, ts. rinteestä käytetään yleensä sisäpaikallissijoja, esim. *olympiavoittaja arvelee pääsevänsä mäkeen* (Kesu) tai *maajoukkue pääsee vihdoin mäkeen harjoittelemaan* (Kesu). Virossa illatiivi on mahdollinen ilmaisussa *mäkke tõusma*, *ronima*, kun sillä tarkoitetaan varsinaista toimintaa. Ilmaisui *mäele ronima* tarkoittaa kiipeämistä mäen laelle.

3) Kolmanteen ryhmään kuuluvat esimerkkilauseet, joissa virossa illatiivin käyttö ei ole mahdollista. Käännösvastineina toimivat genetiivin ja postposition lausekkeet. Virossa

postpositioiden käyttö on yleensäkin hyvin yleistä; niiden määrä on suuri ja ne korvaavat usein paikallissijamuotoja. Siihen, että virossa postpositiot ovat suosittuja, viittaa jo Widemannin kieliopissaan v. 1875. Hän sanoo virossa olleen siihen aikaan samassa vaiheessa kuten monet muutkin Eurooppaan kielet, joiden fleksio oli yksinkertaistumassa adpositioiden avulla. Sen vuoksi Wiedemannin mukaan postpositiot korvaavat virossa yhä useammin paikallissijamuotoja, myös tapauksissa, joissa suomessa ovat yhä käytössä vain sijamuodot. Wiedemann lisää, että ei ole sääntöjä, milloin pitäisi käyttää postpositioita ja milloin sijamuotoja; merkityksellisesti molemmat ovat yleensä oikeita. (Wiedemann 1875: 338–339.) Nykyään edellinen väite ei pidä kuitenkaan paikkaansa, koska sijamuoto ja adpositiolauseke eivät aina ole virossa mahdollisia samasta tarkoitteesta.

Viron kielessä käytetään suomeen verrattuna huomattavasti enemmän adpositioita. Viron kieli on kehittynyt analyttisemmaksi kuin suomi, koska suomessa usein sijamuoto korvaa virossa genetiivin ja adposition lausekkeen. Suomen illatiivi saa myös paljon erilaisia virossa adpositioita käänkösvastineeksi (Keba 2000: 42; ks. myös tässä lukua 3.10.). Seuraavissa esimerkkilauseissa suomen illatiivin virossa kielienmukaista: lauseessa 56 *sammalistoön* 'sambla sisse', lauseessa 57 *kuuseen* 'kuuse otsa' ja *katajaan* 'kadaka otsa' ja lauseessa 58 *puuhun* 'puu otsa'. Sitä vastoin *lipputankoon* 'lipumasti otsa' ja *tangon huippuun* 'masti tippu' eivät oikein sovi ilmaisemaan luonnonpaikkoja verrattuna Penttilän muihin tämän kappaleen paikkoihin.

(56) Käärme pääsi **sammalistoön** pakoon. (P)
Uss pääses **sambla sisse** plehku.

(57) Joka **kuuseen** kurkottaa, se **katajaan** kapsahtaa. (P)
Kes **kuuse otsa** küünitab, see **kadaka otsa** potsatab.

(58) kiiwetä **puuhun** ~ **lipputankoon** ~ **tangon huippuun** (P)
ronida **puu otsa** ~ **lipumasti otsa** ~ **masti tippu**

4.6. Oliojoukko

Tässä ryhmässä käsitellään erilaisia joukkoja. Penttilän muutamien esimerkkilauseiden perusteella voidaan päätellä, että viron illatiivi esiintyy tässä merkityksessä vain osittain. Virossa suomen illatiivin korvaa usein genetiivin ja postposition lauseke, kuten lauseista 59–61 näkee. Lauseessa 59 muotoa *väkijoukkoon* vastaa virossa *rahvahulga sisse*, lauseessa 60 *papereihin* saa vastineeksi *paberite hulka ~ sekka ~ vahele* ja lauseessa 61 *sukulaisiin* ja *sisariin* ovat vastaavasti virossa *sugulaste juurde* ja *õdede juurde*.

(59) Ei **väkijoukkoon** ajaa saa. (P)
Rahvahulga sisse ei saa sõita.

(60) **Papereihin** on eksynyt vanha kirje. (P)
Paberite hulka on eksinud vana kiri.

(61) Mennä **sukulaisiin** ~ **sisariin**. (P)
Minna **sugulaste, õdede juurde**.

Suomessa illatiivilla voi siis ilmaista paikkaa, kun ollaan menossa esimerkiksi sukulaisten tai sisarien luokse, kuten lauseessa 61 todettiin. Viron kielessä sentyyppisistä sanoista illatiivia ei voi käyttää. Toisaalta näistä kahdesta suomenkielistä esimerkistä toinen *mennä sisariin*, on kenties hyvin harvinainen ja outo nykyään, ja se on tuskin enää käytössä. Tämän muodon on korvannut *mennä sisarien luokse*.

Muissa Penttilän esimerkkitaupauksissa käytetään myös virossa illatiivia. Lauseessa 62 virossa voisi olla vastineena *meie hulka ~ sekka*, lauseessa 63 on vastineena *karja*, lauseeseen 64 puolestaan ehkä nykyään sopisi paremmin *armeijaan* 'sõjaväkke', ja lauseessa 65 *suurtesse parvedesse*. Tähän voisi lisätä muitakin esimerkkejä, kuten esim. *mennä kuuroon laulamaan* 'minna koori laulma'.

(62) Tule **joukkoomme!** (P)
Tule **meie hulka!**

(63) Mennä **karjaan**. (P)
Minna **karja**.

(64) Poika astuu **väkeen** syksyllä. (P)
Poeg läheb sügisel **sõjaväkke**.

(65) Pääskysel on kokoonuneet **suuriin parviin**. (P)
Pääsukesed on kogunenud **suurtesse parvedesse**.

Suomesta löytyy sellaisiakin esimerkkejä, joita virossa ei vastaa illatiivi sen vuoksi, että vastaava ilmaisumahdollisuus puuttuu joistakin sanoista kokonaan, esim. *mennä mummolaan, mennä naapuriin*. *Mummola* tarkoittaa isoäidin kotia ja siellä saattaa mummon lisäksi asua myös muita sukulaisia, esim. isoisä. Virossa ilmaistaan *mennä mummolaan* muodolla *vanaema juurde ~ poole minna* 'mennä mummon luokse'. Sen merkitys on suppeampi kuin suomen sanalla *mummola*, se tarkoittaa vain isoäidin luokse menemistä. Ilmaisulla *mennä naapuriin* tarkoitetaan kyläilyä viereisessä tm. lähellä olevassa asunnossa asuvan henkilön, perheen tms. ihmisryhmän luona. Virossa ilmaistaan *mennä naapuriin* lausekkeella *naabri(te) poole minna*. Viron *poole* kylään menemisen merkityksessä on puhekieltä; *poole*-postposition perusmerkitys on ilmaista suuntaa (vrt. s. 105 illatiivi suunnan ilmaisemassa).

Virossa miespuolisilla henkilöillä on puhekielessä tapana sanoa *lähme naistesse* 'lähdetään naisiin', kun sillä tarkoitetaan iloista ajan viettämistä, johon yleensä liittyy toisen sukupuolen "metsästäminen" aikomus. Harvemmin saattavat naiset sanoa *lähme meestesse*, mutta ilmaisu ei ole kuitenkaan kielellisesti outo. Yleensä kuitenkin sama asia ilmaistaan toisilla ilmaisulla, esim. virolaisten nuorten puhekielessä sanotaan mm. *lähme mehi lantima*. Suomen kielessä *lähteä naisiin* on käytössä samassa merkityksessä kuin virossa. Tällainen ilmaisutapa on vakiintunut kielimme. Sen sijaan *lähteä miehiin* kuulostaa varsin oudolta ja on tuskin erityisesti käytössä.

Postpositiomuotoja *minna meeste hulka ~ sekka, minna naiste hulka ~ sekka* käytetään, kun sillä tarkoitetaan siirtymistä joukkoon eikä siihen liity edellä mainittua merkitystä. Sama voidaan havaita myös suomen kielessä: *mennä miesten joukkoon ~ seuraan, mennä naisten joukkoon ~ seuraan*. Näin ollen lauseen merkityksen eron huomaa siitä, kumpaa muotoa käytetään, joko sijamuotoa tai postpositiota.

4.7. Ruumiinosa

Ruumiinosiin liittyvät illatiivit voi jakaa kahteen ryhmään: 1) tapaukset, joissa ruumiinosa nähdään sisäisenä paikkana ja 2) tapaukset, joissa ruumiinosia ei käsitellä paikan sisäpuolesta käsin.

1) Ensimmäiseen ryhmään kuuluvat Penttilän kieliopista seuraavat esimerkit. Kaikissa näissä tapauksissa käytetään myös virossa illatiivia.

(66) Roska lensi **silmään**. (P)
Puru lendas **silma**.

(67) Pistää puuro **poskeensa**. (P)
Pista puder **põske**.

(68) Hyttynen on tunkeutunut **nenään** ~ **korvaan**. (P)
Sääsk on tunginud **ninna** ~ **kõrva**.

(69) Antaa pistos **lihakseen**. (P)
Lihasesse süsti teha.

(70) panna jklle jauhot **suuhun** (P)
kellelegi jahu **suhu** panna (kellelgi suu kinni panna)

(71) Tikku meni **sormeen**. (P)
Pind läks **sõrme**.

(72) Hän otti siemeniä **kouraansa**. (P)
Ta võttis seemneid **pihku**.

(73) panna **hampaankoloon** jtak. (P)
hambaauku midagi panna

(74) Rähääjä löi ryyppytoveriaan puukolla **selkään**. (P)
Lärmitseja löi joomakaaslast noaga **selga**.

(75) Otan kynän **käteeni**. (P)
Võtan pliiatsi **kätte**.

2) Ensimmäistä ryhmää (lauseet 66–75) luonnehtii se, että myös virossa käytetään kaikissa niissä tapauksissa illatiivia. Toisen ryhmän erikoisuus on siinä, että vaikka tapauksissa käytetään illatiivia, ruumiinosia ei nähdä sisäisinä paikkoina. Sekä virossa että suomessa käytetään ruumiinosien yhteydessä sisäpaikallissijamuotoja odotuksenmukaisien ulkopaikallissijamuotojen sijasta (Hakulinen 2000: 527; Seilenthal 1986: 72, EKG I: 54). Sisäinen paikkasija ei ole odotuksenmukainen sen takia, että

esimerkeissä ei ole kyse paikan sisäpuolesta. Ryhmään kuuluvat ennen kaikkea pukeutumiseen liittyvät ruumiinosien käyttötapaukset, esim. *pane lakki päähän* 'pane müts pähe', *huivi kaulaan* 'rätik kaela', *kintaat käteen* 'kindad kätte', *housut ja kengät jalkaan* 'püksid ja kingad jalga'. Kuitenkin on myös muita esimerkkejä: *kiinnittää mitali rintaan* 'kinnitada medal rinda'.

Sisäpaikallissijan esiintyminen ulkopaikallissijan sijasta johtuu usein siitä, että sisäiset paikallissijat ovat kielihistoriallisesti vanhempia (EKG I: 54) ja samanlainen käyttö kummassakin kielessä perustuu todennäköisesti meidän kieliemme ikivanhoihin lauseopillisiin tapoihin (Hakulinen 2000: 527). Jotkut muodot myös saattavat virossa muistuttaa jo adverbeja (*kätte, pähe, jalga* jne), esim. *kätte jõuda, pähe astuda, jalga lasta*.

Erilaista käyttöä on suomessa ja virossa kuitenkin *selkä*-sanalla. Virossa *selg*-sanan sisäpaikallissijoja käytetään ilmaisemaan vaatteiden ylläoloa samaan tapaan kuin suomessa käytetään sanoja *päällä* tai *yllä*, esim. *riided selga panna* 'pukea vaatteet ylle, pukeutua'. Suomessa *selkä*-sanaa käytetään ainoastaan asennon ilmaisijana ja elottoman kappaleen muuta tilaa sillä ilmaistaan vain idiomaattisesti (esim. *ovi on selällään* 'aivan auki') (Ojutkangas 2001: 71).

Penttilä on käsitellyt ruumiinosien ryhmästä erillään kaikki sellaiset tapaukset, joissa ruumiinosa nähdään ikään kuin pintana. Hän esittää tämänytyypiset esimerkit (ks. liitettä 2, kohtaa 9) tarttumista, kiintymistä tai kiinnittämistä merkitsevien verbiesiintymien yhteydessä, jossa illatiivi ilmaisee sen olennon, esineen, kohdan tms., jonka pintaan tai piiriin liike päättyy. Tässä tutkimuksessa käsitellään kuitenkin molemmat tapaukset samassa yhteydessä; olen kerännyt kaikki sopivat esimerkit tähän lukuun. Penttilän esimerkeistä illatiivia käytetään virossa vain lauseissa 81 ja 82.

(76) **huuleen** oli tullut ihottuma

(77) **poskeen** tuli naarmu

(78) panna kääre **polveen** ~ **käsivarteen** ~ **otsaan**

(79) tarttua **käteensä** ~ **tukkaansa** ~ **nenäänsä**

(80) kissa raapaisi minua **ranteeseen** ~ **sääreen**

(81) panna huivi **kaulaan** ~ kengät **jalkaan** ~ lakki **päähän**

(82) miestä lyötiin **kasvoihin**

Lauseessa 81 esiintyvistä illatiivin käytöstä oli puhetta jo edellä: *panna rätik kaela, kingad jalga, müts pähe*. Lauseen 82 vironkielinen vastine on *meest löödi näkku*. Muissa esimerkeissä illatiivin käyttö on virossa mahdotonta. Virossa ei siis voida sanoa lauseissa 76 ja 77, että *huulesse oli tulnud ohatis* tai *pöske tuli kriimustus*, vaan ainoat mahdolliset muodot näissä tapauksissa on allatiivi *huulele* ja *põsele* tai postpositioslauseke *huule peale, põse peale*. Lauseessa 78 suomen illatiivin korvaa virossa allatiivi kahdesti, *panna kompress põlvele* ja *käsivarrele*, mutta *panna kääre otsaan* saa vastineeksi *otsa ette* (gen. + postpositio) tai *laubale* (all.). Lauseessa 79 on kyse tarttumisesta johonkin ruumiinosaan. Syy illatiivin käyttöön on verbin rektio, koska *tarttua*-verbi vaatii määritteekseen illatiivin. Sen sijaan vironkielinen vastine *haarata kinni* vastaa kysymykseen mistä?. Siitä johtuen lauseessa 79 suomen kielen illatiivit saavat virossa vastineeksi *käest, juustest* ja *ninast*. Mikäli konteksti on muu eli *tarttua nenäänsä* ei merkitse varsinaista koskettamista, vaan esim. *jokin haju tarttuu nenään*, käännös olisi *hakata ninna*, eli siinä tapauksessa myös virossa tulee sijamuodoksi illatiivi. Myös lauseessa 80 vironkielinen verbivastine vastaa kysymykseen mistä?, *küünistada käe pealt* ja *sääre pealt*, ja sijamuodon vastineena toimii genetiivin ja postposition lauseke.

Axel Groundstroem on ryhmitellyt ruumiinosia suomen kielessä (Groundstroem 1988: 206–208) teoksessaan ”Finnische Kasusstudien”. Myös Groundstroemin esimerkit voidaan jakaa tässä edellä esitetyn ryhmittelyn mukaisesti se perusteella, että ruumiinosien yhteydessä voidaan puhua toisaalta sisäisistä paikoista ja toisaalta ei. Esitän tässä vain sellaiset Groundstroemin ryhmät, joissa on illatiiviesimerkkejä ja jätän sivuun kaikki muut paikallissijat. Groundstroem esittää seuraavat ryhmät:

1) Bekleidete Körperteile ’puetut ruumiinosat’

Antti oli saanut housut **jalkaan** ...

... se oli pannut lakin **päähänsä** hiuksien päälle

2) ’Innen drin’ sisässä’

Kun hän nauroi, hän katsoi silmiin ja **kasvoihin** tuli paljon ryppyjä.

Anna puhalteli **käsiinsä**.

Jo sai yksi luodin **käsivarteensa**.

Senja painoi päänsä lehmän **kylkeen**.

Vietävän hajuvettä hieroivat **niskaan**.

... pisti haarukalla piirakkaa **suuhun**.

Jussi nosti sen **syliinsä** ja heitti ilmaan.

3) 'Schmerz – Gefühl – Krankheit' 'kipu, tunne, sairaus'

... ja kipua nousi jaloista **vatsaan** ja **rintaan**.

... **sormiin** käy aivan kipeästi.

4) Berührung 'kosketus'

... ja tuuli oli tarttunut sen **harjaan** ja sen harja aaltoili tuulessa.

Kumpikin katseli eteensä, kohti palavaa rakennusta, jonka lämpöä hehkui

kasvoihin tänne saakka ...

... ja tönäisin sitä kyynärpäällä **kylkeen**.

Laina tönäisi minua **käsivarteen**.

Uusi isku osui miltei **niskaan**.

... ja löi vasaralla vaimon **päähän**

... ja katseli äitiä **silmiin**.

Käsitykseni mukaan Grounstroemin esimerkit voidaan ryhmitellä niin, että kohdat 1 ja 4 edustavat ruumiinosia pintana, kohta 2 sisäisenä paikkana ja kohta 3 jää kahden edellisen ryhmän väliin.

4.8. Neste tai muu aine

Tähän pienehköön ryhmään on koottu esimerkkejä Penttilältä kolmesta eri kohdasta. Itsenäisenä ryhmänä hänellä on joukko esimerkkejä, joissa neste tai muut aine nähdään paikkana, johon jotakin joutuu. (ks.liitettä 2, kohtaa h)

- (83) kaataa maitoa **keittoon**
valada piima **supi sisse ~ hulka**
- (84) vastata jauhoja **taikinaan**
sõtkuda jahu **taiganasse ~ taigna hulka**
- (85) sekoittaa **rautaan** hiiltä
süsinik segada **raua hulka ~ sisse**
- (86) puu kaatui **veteen**
puu kukkus **vette**

Lauseissa 83–85 on kyseessä objektin siirtyminen, lauseessa 86 subjektin. Nesteitä ja erilaisia aineita voidaan siis käsitellä varsinaisina paikkoina; niillä ovat omat rajansa, joiden sisäpuolelle verbimuodon ilmaiseman toiminnan seurauksena joutuu jotakin. Jos tarkoitteena on jokin aine, joka joutuu johonkin nesteeseen tai muuhun (nestemäiseen) aineeseen, se yleensä häviää. Neste saattaa esim. sekoittua aineeseen, johon se sekoitetaan, kuten esimerkeistä 83–85 myös näkee.

Virossa postpositiot ovat korvanneet sijamuotojen käytön usein ja näin olleen illatiivin käyttö virossa verrattuna suomeen kieleen on vähäisempää. Esimerkeissä 82–85 suomen illatiivia vastaa virossa postposition ja genetiivin lauseke, mutta illatiivikin on joissakin tapauksissa mahdollinen: *kallata piima supi sisse ~ hulka*, *sõtkuda jahu taigna hulka ~ taignasse*, *süsinik segada raua sisse ~ hulka*. Lauseessa 86 käytetään myös virossa illatiivia *puu kukkus vette*.

Käsitykseni mukaan edellisten esimerkkien joukkoon sopisi aivan hyvin myös seuraava esimerkki: *lisätä vettä maitoon* 'lisada vett piima hulka'. Penttilä on antanut tämän esimerkin kohdassa 9, jossa hän esittelee tarttumista, kiintymistä tai kiinnittämistä merkitsevien verbiesiintymien yhteydessä esiintyviä illatiiveja.

Kohdassa 6 Penttilä toteaa, että on myös joukko sellaisia verbejä, joiden merkitykseen ei ilman illatiivia sisälly mitään siirtymisainesta, mutta jotka verbiesiintymän ja illatiivin muodostamassa sanaliitossa sisältävät sellaisen. Edellisestä löytyy runsaasti erilaisia esimerkkejä, mm. *ehitä kouluun*, *vastata puhelimeen*, *keretä teatteriin* jne. Muiden esimerkkien joukosta löytyy myös seuraava: *keittää puuro veteen*, *maitoon* 'keeta puder veega, piimaga'. Tässä lauseessa on melko vaikeaa hahmottaa liikkumista tai siirtymistä. Pikemmin illatiivi tässä tapauksessa merkitsee tapaa, miten puuro keitetään. Samankaltaisia esimerkkejä ovat myös *keittää kalat*

maitoon 'keeta kalad piimaga', *sekoita jauhot ensin maitoon* 'kõigepealt sega jahu piimaga'. Virossa näissä tapauksissa suomen illatiivin korvaa komitatiivi (ks. s.66), jonka yhtenä tehtävänä virossa onkin ilmaista tapaa. *Keittää puuro veteen* kaltaisissa ilmisuissa on siis suomen kielen kannalta kyse kuitenkin paikasta eikä tavasta, miten puuro keitetään. Se tarkoittaa sitä, että ne aineet, joista puuro keitetään, sekoitetaan veteen. Ilmaisuja *keittää puuro veteen tai maitoon* tai *sekoittaa jauhot maitoon* pitää ymmärtää samalla tavalla kuin esim. *alustaa, vatkata, mitata* jotakin taikinaan 'sõtkuda, vahustada, mõõta midagi taigna sisse'.

4.9. Sää

Illatiivilla ilmaistaan myös säätä, mikäli verbin merkitsemä toiminta vastaa kysymykseen mihin? ja verbin ilmaiseman teon tekijä on itse siirtymässä tai siirtämässä jotakin esim. sisätiloista ulos. Esim. *hän riisui itsensä alasti ja karkasi toisten hämmästykseksi ulos sateeseen* (Havu) ja *kuka voi olla niin julma, että hylkää yötä vasten tällaisen pennun sateeseen metsään?* (Ilta).

Virossa vastaava käytötapa illatiivilta puuttuu, sijamuodon korvaa siinä genetiivin ja postposition *kätte* lauseke; *ta võttis end alasti ja sööstis teiste hämmastuseks välja vihma kätte* ja *kes võib olla nii julm, et sellise kutsika vastu ööd vihma kätte metsa maha jätab. Älä lähde myrskyyn ja sateeseen* (Setälä) 'ära mine tormi ja saju kätte'. Penttilä esittää kieliopissaan seuraavat esimerkit: *ei tuommoiseen ilmaan ~ jumalanilmaan ~ sateeseen ~ tuuleen kukaan lähde* 'keegi ei lähe sellise ilma kätte, vihma (saju) kätte, tuule kätte'.

4.10. Koossaoltilaisuus

Tässä kohdassa viro poikkeaa suuresti suomesta, koska suomen kielessä on tapana ilmaista koossaoltilaisuuksia sisäpaikallissijoilla, mutta virossa ulkopaikallissijoilla. Penttilältä löytyy seuraavat esimerkit: *mennä häihin ~ hautajaisiin ~ kokoukseen ~ talkoihin ~ päättäjäisiin ~ joulujuhlaan ~ konserttiin ~ tanssiaisiin* 'minna pulma,

matusele ~ matustele, koosolekule, talgutele, lõpupeole, jõulupeole, kontserdile, tantsupeole'. *Mies meni peijaisiin* 'mees läks peietele' (Setälän esimerkki, tässä s. 10). Syitä erilaiseen käyttöön on vaikeaa löytää, sillä yleensä on vain todettu käytön poikkeavan (Seilenthal 1986: 73–74) ja perusteelliset selitykset syistä puuttuvat. Ainoa poikkeus edellisistä on virossa *pulma*-sana, josta käytetään vain sisäisiä paikallissijamuotoja. Viron puhekielessä käytetään illatiivia myös sanasta *pidu* 'juhla', *minna pittu* ~ *pidusse* 'mennä pippaloihin, bileisiin'.

4.11. Työntekijä

Suomen kielen mukaista on ilmasta illatiivilla siirtymistä jonkin ammattilaisen luokse, vaikka kysymys ei olekaan varsinaisesta paikasta, vaan tarkoite on enemmän abstraktista (esimerkit 87–90).

(87) mennä **suutariin** (P)
minna **kingsepa juurde** ~ **kingsepale**

(88) mennä **lääkäriin** (P)
minna **arsti juurde** ~ **arstile**

(89) mennä **räätäliin** (P)
minna **rätsepa juurde**

(90) mennä **seppään** (P)
minna **sepa juurde**

On selvä, että suunnan adverbiaalit ovat näissä tapauksissa täysin kohdallaan, koska kysymys on liikkumisesta, joka vastaa kysymykseen mihin?. Sen sijaan viron illatiivilta vastaava käyttö puuttuu. Virossa yleensä sama asia ilmaistaan postpositioidin *juurde* 'luokse' avulla, kuten esimerkkilauseiden 87–90 vastineista näkeekin. Harvemmin illatiivi korvataan myös allatiivilla (lauseet 87 ja 88). Se minkä takia suomessa käytetään illatiivia ja virossa ei, on kiintoisa seikka, mutta lähes mahdoton selittää. Varsinaisia tutkimuksia aiheesta ei ole tehty; yleensä tutkijat ovat vain esitelleet tämäntyyppisen illatiivin käyttötavan (ks. esim. Alvre 1992: 210; Seilenthal 1986: 73) (kuten Penttiläkin), koska selityksiä tuskin löytyy. Vaikka muuten melko usein

suomessa ja virossa esiintyy vanhassa kielessä samanlaista sijamuodon käyttöä, niin tässä tapauksessa myöskään Wiedemannin viron kielen kieliopista (Wiedemann 1875) ei löydy viitteitä siitä, että viron kielen illatiivilla olisi joskus aikoinaan ollut suomen kanssa samantyyppistä käyttöä tässä tapauksessa.

Poikkeuksena on viron kielessä *juuksur*-sana, josta käytetään illatiivia: *minna juuksurisse* 'mennä kampaajalle, parturiin'. Virolaisittain korrekti olisi allatiivi, *minna juuksurile*, mutta tämän muodon on syrjäyttänyt nykyään *juuksurisse*. Tässä on todennäköisesti kysymys merkityksen laajentumisesta: tekijänimi *juuksur* 'kampaaja, parturi' on saanut ajan mittaan lisämerkityksen – se voi merkitä sekä tukanleikkuuta ammattinaan harjoittavaa henkilöä että kampaamoja. Samoin kuin suomessa sanalla *parturi* on kaksi merkitystä: toisaalta se merkitsee ammattilaista ja toisaalta parturiliikettä, *mennä parturiin*.

4.12. Pukimet

Penttilä on esittänyt erillisenä ryhmänä pukimet. Kaikki esimerkit liittyvät pukeutua-verbiin, ts. ne ovat *pukeutua* verbin määritteitä: *pukeutua frakkiin* ~ *juhlapukuun* ~ *pyhävaatteisiin* ~ *uuteen leninkiin*. Virossa näitä esimerkkejä vastaavat: *rietuda frakki* ~ *piduriideisse* ~ *uude kleiti*. Näin ollen myös virossa käytetään *rietuda*-verbin kanssa illatiivia. Pukeutua verbi on *u*-johdoksellinen verbi ja kuten tunnettua, refleksiiviset *u*-johdokset saavat usein määritteekseen nimenomaan illatiivin (Alvre 1992: 211).

Toisaalta voidaan ajatella, että tässä tapauksessa ei ole kyseessä paikan eikä suunnan adverbiaali, mistä johtuen voi olla epäselvää, minkä takia nämä esimerkit on otettu tähän tarkasteltavaksi. Tämä kysymys on oikeutettu, koska emme tosiaan voi tässä puhua suunnan adverbiaaleista, vaan verbin rektiosta. Vilkunan käsityksen mukaan (Vilkuna 2000: 86) illatiivi esiintyy näissä esimerkeissä rektio-obliikvina, eikä siis verbin tavallisena täydennyksenä. Olen rajannut tämän tutkimuksen aiheen niin, että en käsittele verbin rektiosta johtuvia illatiiveja, joilta puuttuu lokaalinen merkitys. Tässä tapauksessa voidaan silti tiettyä lokaalisuutta huomata, vaikka kyseessä ei olekaan

varsinainen liikkuminen eikä siirtyminen. Voidaan siis ikään kuin ajatella, että havaitaan siirtymistä toisesta tilanteesta toiseen, toisesta pukineesta toiseen.

4.13. Ylimalkaiset paikanilmaukset

Penttilä tuo esiin erikseen ylimalkaiset paikanilmaukset. Nämä esimerkit ovat hyvin irrallisia ja näiden määrä voisi olla paljon suurempikin. Seuraavaksi tarkastellaan millaisia ylimalkaisia paikanilmauksia häneltä löytyy. Esimerkeissä 91 ja 92 ovat kyseessä hyvin tyypilliset illatiivin käyttötavat, verbi ilmaisee liikkumista ja vastaa kysymykseen mihin?.

(91) Ei se **mihinkään** lähde eikä liiku.
See ei lähe ega liigu **kuskile**.

(92) mennä vähän **syryään** ~ **sivuun**
minna veidi **eamale** ~ **kõrvale**

Lauseessa 93 voidaan sen sijaan huomata, että verbi ei ole liikeverbi, vaan tilaverbi, joka saa määritteekseen suunnan adverbialin (ks.lukua 2.3. ja liitettä 3). Lauseessa 94 on paikkana joku sisätila, ja verbi ilmaisee yhdessä illatiivin kanssa liikkumista.

(93) Istahdan **tähän paikkaan**
Istun **siia kohta**.

(94) Tuuli puhaltaa **sisään**.
Tuul puhub **sisse**.

Seuraavat esimerkit 95 ja 96 sen sijaan ovat jo melko abstrakteja. Esimerkissä 97 *säiliöön* ja *piiloon* ovat konkreettisempia paikkoja kuin *talteen* ja *säästöön*.

(95) Siitä ei pääse **eroon**.
Sellest ei pääse **lahti**.

(96) kulkea **harhaan**, mennä **vikaan** ~ **väärään**
eksiteele liikuda, halvasti ~ valesti minna

(97) panna jtk hyvään **talteen** ~ **säiliöön** ~ **säästöön** ~ **piiloon**
midagi head **tallele** ~ **hoidlasse** ~ **seisma** ~ **peitu** panna

4.14. Teko ja toiminta, jota siirrytään suorittamaan

Tiettyjen verbien yhteydessä illatiivi voi ilmaista tekoa tai toimintaa, jota suorittamaan siirrytään. Näitä tekoja ja toimintoja voidaan käsitellä paikkoina, joihin ollaan siirtymässä. Penttilä antaa seuraavat esimerkit: *lähteä ajoon ~ heinään ~ niittoon ~ kauran leikkuuseen ~ milloin mihinkin töihin ~ suutarin oppiin.*

Näiden esimerkkien lisäksi Penttilän mukaan on erikseen huomattavia ne tapaukset, joissa tehtävä on ilmoitettu illatiivilla, jonka tarkoitteena on poiminnan, hankkimisen, käyttämisen tms. kohde tai väline. Illatiivi siis ilmaisee sitä, mitä ollaan keräämässä, hankkimassa jne. eli sitä, mitä asianomainen sana itse tarkoittaa. Esim. *lähteä ~ mennä heinään, kalaan, mansikkaan, marjaan, mustikkaan, pellavariiheen, puolukkaan, sieneen.* Virossa näissä tämän ryhmän illatiivin käyttötapauksissa käytetään aina allatiivia, *minna heinale, kalale, maasikale, marjule, mustikale, (lina)rehele, pohlale, seenele.* Tässä tapauksessa pitäisi ottaa huomioon se, että muutamat Penttilän antamat sanat ovat jo vanhentuneet ja tuskin enää käytössä. Sellaisia ovat *mennä jyvään, mankeiin, tuoheen ja vastakseen.* Myöskään *mennä lehteen ja lehdekseen* eivät sovi tähän ryhmään, koska ne eivät ilmoita paikkaa, vaan tilannetta.

Poikkeava sijamuodon käyttö suomessa ja virossa on kiintoisa seikka, mutta selitystä tai oletuksia tähän eroon ei kielitieteellisestä kirjallisuudesta löydy. Lauri Hakulisen mukaan tällainen sisäpaikallissijan käyttö suomen kielessä ei kaipaakaan mitenkään erikoista selitystä, koska on aivan luonnollista, että esim. sisäinen olosija sopii merkitsemään sitä, minkä parissa, keskuudessa työskennellään (Hakulinen 2000: 529). Nykyvirossa käytetään siis aina allatiivia, mutta 1800-luvulla on virossakin ollut joskus illatiivi käytössä. Wiedemannin saksankielisestä viron kielen kieliopista voi lukea, että aiemmin käytössä ovat olleet molemmat muodot sekä *minna seeni* että *minna seenele*, myös *hakkab töösse* ja *hakkab tööle* (Wiedemann 1875: 340–341). Samassa kohdassa lukee vielä, että aivan samanvertaisia ovat myös *käib pähklis ~ pähklil* ja *marjus ~ marjul*. Näiden esimerkkien perustella voidaan olettaa, että aiemmin voitiin sanoa myös *minna pähklisse* ja *minna marju*, kun taas nykyään sanotaan vain *pähklile* ja

marjule. Ainoa poikkeus virossa on *karja* sana, josta käytetään sisäpaikallissijamuotoja *minna karja*, jota suomessakin vastaa illatiivi *mennä karjaan* (Seilenthal 1986: 73).

4.15. Suunta

Sekä suomen että viron illatiivin yhtenä tehtävänä on ilmaista suuntaa. Raja paikan ja suunnan adverbiaalien välillä voi olla joskus hämärä. Voidaan määritellä, että olosijamuotoiset adverbiaalit ovat paikan adverbiaaleja ja tulo- ja erosijamuotoiset suunnan adverbiaaleja. Sellaisen käsityksen mukaan kaikki illatiivinmuotoiset adverbiaalit ovat suunnan adverbiaaleja. Edellisen perusteella voidaan sanoa, että kaikki edellisten ryhmien illatiivit ovat suunnan adverbiaaleja, jotka ilmaisevat sekä paikkaa että suuntaa.

Tähän ryhmään on koottu Penttilältä sellaisia illatiiveja, jotka ilmaisevat pikemmin suuntaa kuin paikkaa, mutta joissa paikan hahmottaminen on mahdollista. Pois on jätetty epämääräiset suunnan ilmaisut, kuten esim. *käännä kasvosi puoleemme* tai *päivä kallistuu iltaan päin*, *soutaa myötä- ~ vastavirtaan ~ myötä- ~ vastatuuleen*, joissa paikan hahmottaminen voi olla vaikeaa tai lähes mahdotonta. Sen sijaan seuraavissa esimerkeissä paikan asema tulee hyvinkin esille. Suunnan adverbiaalien yhteydessä voidaan puhua paikoista, joilla on kuvitellut rajat (vrt. paikkakuntiin), kuten esim. lauseissa 98–101 näkyekin. Näistä *etelään*, *länteen* ja *pohjoiseen* ovat toisiin esimerkkeihin verrattuna kaikkein epämääräisimpiä, koska *puisto* ja *kylä* ilmaisevat tietysti selvemmin paikka kuin ilmasuunnat.

- (98) Tuuli kääntyi **etelään**.
Tuul käändus **lõunasse**.
- (99) Ikkunat antavat **puistoon ~ länteen**.
Aknad on **pargi poole ~ läände**.
- (100) Se on vähän matka **pohjoiseen** (päin).
See on natuke **põhja poole**.
- (101) Ikkunat antavat **kylään** päin
Aknad on **küla poole**.

Viron vastineena esiintyvä *poole*-postpositio on tässä varsinaisessa merkityksessään ilmaisemassa suunta, vrt. *naabrite poole* s. 93.

5. SUOMEN ILLATIIVIN SPATIAALISUUS KONSEPTUAALISEN SEMANTIIKAN NÄKÖKULMASTA

5.1. Konseptuaalinen semantiikka

Konseptuaalinen semantiikka on Ray Jackendoffin kehittämä generatiivinen kieliteoria 1980-luvun alusta (Jackendoff 1985). Ray Jackendoff on muovannut konseptuaalisen semantiikan teoriansa paljolti Chomskyn (1988) standarditeorian pohjalta, ja niin ollen se on universaali kieliteoria kuten generatiivinen teoria yleensäkin (Lauranto 1997: 43). Kokonaisuudessa se on kunnianhimoinen yritys pureutua paitsi kielen myös kognition ja ylipäättään ihmismielen rakenteen ongelmaan (Leino 1990: 44), koska konseptuaalisen semantiikan teoriassa on paljon sellaistaakin, mikä ei suoranaisesti kuulu kielitieteen alaan. Konseptuaalisella semantiikalla on siis myös yhteytensä ihmisen muihin kognitiivisiin kykyihin. Jackendoff itse on korostanut teorian kognitiivista perustaa, mutta hän on todennut myös erot konseptuaalisen semantiikan ja esim. kognitiivisen kieliopin välillä (Jackendoff 1990: 16).

Jackendoffin tutkimuskohteena ei siis ole kielikohtainen semantiikka, vaan ihmisen synnynnäinen kielikyky. Vaikka teorian universaalius perustuu käsitykseen syntaksin autonomisuudesta, se ei tarkoita konseptuaalisen semantiikan yhteydessä sitä, että syntaksi, semantiikka, fonologia jne. olisivat toisistaan täysin erillään. (Lauranto 1997: 43; Leino 1990: 46–48; Nikanne 1990: 61–63.)

Jackendoffin nimi ja hänen teoksensa ovat Virossa varsin tuntemattomia, ainakin yleisesti. Hänen teorialleen ei ole löydetty tähän mennessä käyttöä Viron kielitieteellisissä tutkimuksissa. Suomessa Jackendoff on ollut mielenkiinnon kohteena 1990-luvun alkuvaiheessa, ja hänen konseptuaalisia mallejaan on sovellettu muutamiin tutkimuksiin. Näistä tutkimuksista laajin ja perusteellisin on ”Suomen kielen paikallissijat konseptuaalisessa semantiikassa” (Kieli 5), joka on valmistunut Pentti Leinon johtaman tutkimusryhmän työn tuloksena. Se on lähes ensimmäinen yritys

kuvata suomen paikallissijoja uudessa valossa, koska aiemmin paikallissijoja ja sijoja yleensäkin oli käsitelty oikeastaan vain perinteisen kieliopin mukaan.

Kuitenkin Paavo Siron ”Sijakielioppi” (1975) oli jo moderni kuvaus sijamuodoista suomen kielitieteessä ja uusi näkemys fennistisessä traditiossa. Suomen paikallissijojen kuvauksella konseptuaalisen semantiikan teorian valossa on siis mahdollista huomata tietty yhteys jo aikaisempaan fennistiikan paikallissijatutkimukseen (ks. Siro 1956 ja 1964). Siron lähtökohdat (1956) ovat strukturaalisessa syntaksissa ja hänen näkökulmansa on kuitenkin erilainen (Lauranto 1997: 44). Siron lauseopissa (1964: 32) puhutaan lokatiivisesta, habitiivisesta ja predikatiivisesta suhteesta. Periaatteessa ne vastaavat pitkälti konseptuaaliseen semantiikan spatiaalista, possessiivista ja identifioivaa kenttää (Nikanne 1990: 66).

Ero perinteisten ja uusien tutkimussuuntien välillä on se, että perinteisen kieliopin mukaisesti sijat ovat polyseemisiä. Niillä on erilaisia käyttöjä eli merkityksiä, ja kielioppien tehtävänä on ollut luetella nämä käytöt, minkä tuloksena on kukin sijan kohdalla pitkä lista funktioita (Leino 1990: 15). Perinteisen mallin mukaisia ovat esimerkiksi myös Setälän ja Penttilän esitykset illatiivin tehtävistä suomen kielessä (ks. lukua 1.1.1. ja liitettä 2). Heikkoutena tällaisessa kuvauksessa nähdään se, että semanttiset ja syntaktiset ominaisuudet ovat sattumanvarainen kokoelma erilaisia merkityksiä ja käyttöjä, jotka ovat vakiintuneet kieleen. Pentti Leino onkin moittinut tästä syystä Penttilän illatiivin kuvausta, koska Penttilän illatiivin ryhmät ovat sekakoosteisia eikä niihin sijoitetut illatiivin esiintymät läheskään aina vastaa esitettyä luonnehdintaa. Setälän esitys Leinon mukaan sen sijaan on tiiviimpi ja yhtenäisempi kuin Penttilän, ja Setälä on pyrkinyt jonkinlaiseen eri käyttöjen hierarkkiseen ryhmittelyyn. (Leino 1990: 18–20.)

Jackendoffin kehittämä perinteisestä kieliopista poikkeava analyysimalli tarjoaa selkeän mahdollisuuden tarkastella paikallissijoja semanttiselta kannalta myös sitoutumatta kuitenkaan esitettyyn teoriaan ja sen edustamaan kielinäkemukseen kokonaisuudessaan. Tähän mahdollisuuteen ovat suomalaiset tarttuneet ja siitä on syntynyt kokonainen tutkimus – ”Suomen kielen paikallissijat konseptuaalisessa semantiikassa“ (ks. Kieli 5).

5.2. Konseptuaalisen semantiikan keskeisiä käsitteitä

Tämän luvun tarkoituksena ei ole esittää kattavaa teorian kuvausta konseptuaalisesta semantiikasta, vaan esitellä niitä teorian yleisiä kohtia ja käsitteitä, jotka ovat paikallissijojen ja ennen kaikkea myöhemmän illatiivianalyysin kannalta välttämättömiä.

Keskeisessä asemassa konseptuaalisessa semantiikassa ovat ontologiset pääkategoriat eli ts. **konseptuaaliset kategoriat**. Niiden joukko kokonaisuudessaan on Jakendoffin mukaan universaali eli se on joukko koko systeemin pohjana olevia synnynnäisiä ei-opittuja kategorioita, jonka avulla ihmiset jäsentävät kokemustaan (Leino 1990: 48 – 49). Sijakuvauksen kannalta kategorioista tärkeämmät ovat ASIA, PAIKKA, VÄYLÄ, TILA ja TAPAHTUMA. Konseptuaalisiin kategorioihin kuuluvat semanttisen rakenteen konstituentit eli **konseptuaaliset konstituentit**. Kaikki konseptuaaliset konstituentit kuuluvat johonkin pääkategoriaan¹⁰.

Konseptuaaliset kategoriat jakautuvat kahteen luokkaan: 1) kompleksiin eli niihin kategorioihin, joiden sisäinen rakenne edellyttää jotain funktioita. Sellaiset ovat PAIKKA, VÄYLÄ, TILA ja TAPAHTUMA; 2) yksinkertaisiin eli niihin kategorioihin, joiden sisäinen rakenne ei edellytä funktioita. Sellaisia ovat ASIA, OMINAISUUS, AIKA, TAPA, MÄÄRÄ, SUUNTA jne. Kompleksisten kategorioiden lukumäärä on lopullinen, yksinkertaisten joukko on periaatteessa mielivaltainen. (Nikanne 1990: 72–74.)

[ASIANA] nähdään yleensä vastaava substantiivi, joka on spatiaalisesti yhtenäinen ja temporaalisesti suhteellisen pysyvä entiteetti. [PAIKKA] on konstituentti, jonka muodostaa paikkafunktio ja sen argumenttina oleva konstituentti. [VÄYLÄ] on

¹⁰ Konseptuaaliset kategoriat kirjoitetaan kapiteelikirjaimin. Hakasulkeiden sisään kapiteelikirjaimin kirjoitetut sanat viittaavat konstituentteihin, joista semanttinen rakenne koostuu. Esim. konseptuaalinen konstituentti [TO ([SAUNA])] kuuluu konseptuaaliseen kategoriaan VÄYLÄ ja konstituentti [ON ([SAUNA])] kuuluu kategoriaan PAIKKA. Myös konstituentti [TALO] kuuluu johonkin suureen konseptuaaliseen kategoriaan, nimittäin kategoriaan ASIA. (Nikanne 1990: 71–72.) Jackendoffin (1985) mukaan olemassa on joukko suuria konseptuaalisia kategorioita, joihin yksittäiset konstituentit luetaan; jokainen konseptuaalinen konstituentti kuuluu siis johonkin (suureen) konseptuaaliseen kategoriaan.

kahden [ASIAN] tai [PAIKAN] välinen linja. [TILA] tai [TAPAHTUMA] ovat lauseita. Se tarkoittaa sitä, että tila- ja tapafunktiot ovat kaksipaikkaisia: niiden ensimmäinen argumentti on teema eli se entiteetti, joka sijaitsee tai liikkuu suhteessa niiden toiseen konstituenttiin [PAIKKAAN] tai [VÄYLÄÄN]. Esimerkiksi lauseita *Poika on saunassa* ja *Poika menee saunalle* vastaavat seuraavat konseptuaaliset rakenteet 1a ja 1b, joissa funktio BE merkitsee olemista ja funktio GO siirtymistä, IN ja TO ovat paikkafunktioita.

1. a. [Tila BE ([Asia POIKA], [Paikka IN([Asia SAUNA])])]
 - b. [Tapahtuma GO ([Asia POIKA], [Väylä TO ([Asia SAUNA])])]

Edellisten esimerkkien yhteydessä mainittiin jo funktioita, joten seuraavaksi tutustutaan lähemmin konseptuaalisen rakenteen funktioihin. Paikallissija liittyy tilaan, johon teema siirtyy tai jossa teema on. Jotta olisi mahdollista tehdä ero siirtymän ja sijainnin välillä, merkitään sijaintirelaatioita funktiolla BE ja siirtymärelaatioita funktiolla GO. Nämä funktiot ilmaisevat kaksipaikkaisia relaatioita: kummankin funktion ensimmäisenä argumenttina on teema ja toisena argumenttina on funktion BE yhteydessä vallitseva tila (2a ja 3a) ja funktion GO yhteydessä siirtymän lopputila (2b ja 3b) (Nikanne 1990: 63).

2. a. BE (poika, sauna)
 - b. GO (poika, sauna)
3. a. BE (poiss, saun)
 - b. GO (poiss, saun)

Tämän työn kohteena ovat vain **spatiaaliset** siirtymät, mutta olennaista on kuitenkin mainita, että spatiaalisen siirtymisen lisäksi sekä suomessa että virossa voi olla lauseita, jotka ilmaisevat varsin erilaisia siirtymiä. Seuraavat suomenkieliset esimerkit (lauseet 4a–c) ovat peräisin Nikanteelta (1990: 62–64), lauseet 5a–c ovat vastaavia mahdollisuuksia viron kielessä.

4. a. Avioerossa poika tuli äidille.
b. Poika ryhtyi ongelle.
c. Kokous siirtyi ensi viikolle.
d. Kokous tuli tylsäksi.
5. a. Mari läks Tõnule mehele.
b. Laps kukkus nutma.
c. Koosolek siirdus järgmisele nädalale.
d. Olukord läks rahulikumaks.

Kaikissa edellisissä esimerkeissä siirtymä ei ole spatiaalinen. Lauseissa 4a ja 5a muuttuu teemaan kohdistuva hallintasuhde. Tämänkaltaisia suhteita kutsutaan **possessiiviseksi**: sekä pojan että Marin lopputila on possessiivisessa suhteessa joku toinen henkilö, pojalla se on äiti ja Marilla Tõnu. Lauseissa 4b ja 5b tilanne on se, että sekä poika että lapsi saattavat olla täysin paikalla, vaikka heidän asemansa kuitenkin muuttuu, siirtymä tapahtuu heidän toiminnassaan. Tämänkaltaisia siirtymiä kutsutaan konseptuaalisessa semantiikassa **sirkumstantiaalisiksi**. Lauseissa 4c ja 5c siirtyminen on ajassa toimivaa eli teema siirtyy aikadimensiolla, ja sellaista siirtymää nimitetään **temporaaliseksi**. Kun siirtymä tai muutos tapahtuu teeman ominaisuuksissa, kuten lauseissa 4d ja 5d, siirtymä on **identifioiva**.

Nämä edellä kuvaillut suhteet ovat siis luonteeltaan aivan erilaisia suhteita kuin spatiaalinen siirtyminen. Näitä erilaisia suhteita kutsutaan **semanttiseksi kentiksi** (ks. Leino 1990: 51; Nikanne 1990: 64–65). Semanttinen kenttä on laaja-alainen käsite, se on ikään kuin kehys, jossa lauseen ilmaisema [TAPAHTUMA] ja [TILA] sijaitsee. Semanttisten kenttien määrän on Jackendoff jättänyt avoimeksi, omassa analyysissään (Jackendoff 1985) hänellä on niitä kuusi: spatiaalinen, temporaalinen, possessiivinen, sirkumstantiaalinen, identifioiva ja eksistentiaalinen. Spatiaalinen kenttä katsotaan jonkinlaiseksi peruskentäksi, josta kaikki muut kentät voidaan johtaa. Se tarkoittaa sitä, että konseptuaalinen semantiikka on luonteeltaan paikallisuuteen perustuva: kaikissa muissa kentissä esiintyvät relaatiot ovat analogisia spatiaalisen kentän relaatioille ja niistä johdettavissa (Leino 1990: 50).

Spatiaalinen siirtyminen ei aina ole siirtymistä johonkin lopputilaan, vaan siirtyminen voi olla myös jokin kohde, lähde tai reitti, jonka suhteen teemana oleva argumentti siirtyy. Erilaisia siirtymisiä varten käytetään konseptuaalisessa semantiikassa erilaisia **väyläfunctioita**: TO, TOWARD, FROM, AWAY-FROM, VIA (Nikanne 1990: 67). Lauseessa *Poika kulki kirkkoa kohtaan* on funktion ja argumenttien suhde TOWARD (KIRKKO), lauseessa *Poika lähti pihalta* FROM (PIHA), lauseessa *Poika meni kellarin kautta* VIA (KELLARI) ja lauseessa *Poika tuli kirkolta* päin AWAY-FROM (KIRKKO). Myös [PAIKAN] kuvaamiseksi tarvitaan erilaisia functioita. **Paikanfunctiosta** tulee tarkemmin puhetta luvussa 5.3, tässä on vain muutamia yleisiä huomautuksia. Paikanfunctioiden joukko ei ole lopullisesti määritelty, se ei ole siis sulkeinen joukko, ja johonkin referenssiin nähden saattaa olla monta tapaa ilmaista spatiaalisia suhteita, esim. [ON ([TALO])], [UNDER ([TALO])], [NEAR ([TALO])], [AT ([TALO])], [IN ([TALO])] ilmaisevat kaikki erilaisia spatiaalisia suhteita. [ON ([TALO])] kuvailee teemana olevan argumentin olevan talon päällä, esim. teeman seisovan katolla; [UNDER ([TALO])] ilmaisee tämän olevan talon alhaalla, [NEAR ([TALO])] olevan talon vieressä, [AT ([TALO])] voi tarkoittaa, että teema sijaitsee joko talon päällä, vieressä tai sisällä ja [IN ([TALO])] ilmaisee teeman olevan talossa eli sisällä.

Konseptuaalisen semantiikan tärkeimmät käsitteet paikallissijan analyysissä ovat näin ollen 1) konseptuaaliset kategoriat, 2) semanttinen kenttä, 3) functiot GO ja BE, josta ensimmäinen ilmaisee TAPAHTUMAA ja jälkimmäinen TILAA, 4) väyläfunctiot ja 5) paikanfunctiot.

5.3. Illatiivin spatiaalisuus ja sen kuvaaminen suomen kielessä

Kuten edellä jo todettiin, spatiaalista kenttää pidetään kaikkien muiden semanttisten kenttien pohjana. Spatiaalinen sijainti voidaan määrittellä teeman ja referenssin kohteen väliseksi geometriseksi suhteeksi. Myös abstraktisemmat sijainnit voidaan joskus hahmottaa spatiaalisiksi, ellei ole syytä pitää niitä muiden semanttisten suhteiden

ilmaisijoina. Lauerma (Lauerma 1990: 108) mukaan spatiaalinen kenttä voidaan määrittellä seuraavasti:

1. [ASIAT], [TILAT] ja [TAPAHTUMAT] voivat olla teemana.
2. [ASIAT] ja [SUUNNAT] voivat olla referenssin kohteena.
3. Imaistavana ovat sijainnit ja niiden muutokset.

Lauerma (Lauerma 1990: 112) antaa paikallissijoille seuraavat paikkafunktioiden merkitykset:

- 1) Yleinen paikkafunktio AT ilmaisee, että teema on referenssin kohteen ilmaisemassa lokaliteetissa, muttei enempää: kyseessä oleva lokaatio voi olla referenssin kohteen sisä- tai yläpuoli tai välitön tai etäisempi läheisyys. (Esim. *Mies on koululla*);
- 2) ON-paikkafunktio ilmaisee teeman sijainniksi referenssin kohteen yläpinnan. (Esim. *Lautanen on pöydällä*);
- 3) IN-paikkafunktio ilmaisee, että jokin entiteetti sijaitsee jokin toisen entiteetin rajojen sisäpuolella, tyypillisissä tapauksissa kokonaisuudessaan referenssin kohteen sisällä. (Esim. *Poika on huoneessa*);
- 4) FAST-paikkafunktio ilmaisee, että entiteetti on kiinni toisen entiteetin pinnassa, tavallisimmin ala- tai sivupinnassa (yläpinnalla oloa ilmaistaan tavallisimmin ON-paikkafunktiota ilmaisevilla ulkopaikallissijamuodoilla, mutta jos halutaan ilmaista, että entiteetti on nimenomaan kiinni yläpinnassa, käytetään FAST-tulkinnan saavia sisäpaikallissijamuotoja, esim. *Lamppu on katossa*).

Näiden merkityksien mukaan illatiivi, joka on muutossija ja ilmaisee spatiaalisessa kentässä yleensä kohdeväylää (TO), saa kaksi mahdollista paikkafunktion kombinaatiota: TO IN ja TO FAST. TO IN ilmaisee suuntaisuuden päätepisteeksi referenssin kohteen sisäpuolen ja TO FAST ilmaisee suuntaisuuden päätepisteeksi kiinniolemisen referenssin kohteen pinnassa (Lauerma 1990: 113). Käytännössä spatiaalisessa kentässä on runsaasti esimerkkejä, jotka eivät mahdu näihin kahteen funktioon.

Teoriassa illatiivin erilaiset spatiaaliset käytöt on helppo erottaa, mutta todellisuudessa se saattaa olla paljon monimutkaisempaa. Lauerman mukaan IN-

tulkinnan edellytyksenä on, että referenssin kohteella on sisätila, jonne lokaatio voi sijoittua; jos referenssin kohde ei sisäiseltä rakenteeltaan ole tällainen, sisäpaikallissija ei voi saada IN-tulkintaa, vaan se saa FAST-tulkinnan. Tätä eroa hän havainnollistaa seuraavalla lauseparilla *Taulu on huoneessa* ja *Taulu on ovesa*. (Lauerma 1990:114.)

Helpointa on erottaa IN-tulkinnat muista tapauksista, koska ne ovat yleensä hyvin yksiselitteisiä. Sitä vastoin FAST-tulkinta tuntuu olevan paljon epäselvempi kuin IN-tulkinta, koska vaikka FAST-tulkinnan saavat kaikki ne entiteetit, jotka eivät sijaitse jonkin toisen entiteetin rajojen sisäpuolella, silti niiden joukossa voi puolestaan hahmotella eri paikanfunktioita. Omassa tutkimuksessani olenkin laajentanut FAST-tulkinnan käsitystä suomen illatiivin viron vastineiden yhteydessä. Näitä mahdollisia eri funktioita esittelen luvussa 5.4.

Illatiivimuodot ilmaisevat teeman siirtymistä referenssin kohteen sisäpuolelle (TO IN) tai kiinnittymistä referenssin kohteen pintaan (TO FAST). Tulkinta on sidoksissa referenssin kohteen piirteeseen [[±] interiorinen] eli IN-tulkinnan edellytyksenä on, että referenssin kohteella on sisätila, jonne lokaatio voi sijoittua; jos referenssin kohde ei sisäiseltä rakenteeltaan ole tällainen, sisäpaikallissija ei (ainakaan kontekstistaan irrotettuna) voi saada IN-tulkintaa, vaan se saa FAST-tulkinnan. Tätä eroa havainnollistaa seuraava jo edelläkin esitetty lausepari *Taulu on huoneessa* ja *Taulu on ovesa*. Tulkintaan saattaa vaikuttaa myös verbin laatu: *Aarrearkku laskettiin maahan* (TO FAST) ja *Aarrearkku kaivettiin maahan* (TO IN).

Muita mahdollisia funktioita (paitsi funktiot GO ja BE, joita käsiteltiin s.109) ovat STAY, DIR, GO_{Ext} ja ORIENT.

1. STAY

STAY-funktioisia ilmauksia täytyy pitää [TAPAHTUMINA] ei siis [TILOINA], koska ne läpäisevät tapahtumatestin, vaikka ne eivät ilmaisekaan siirtymää tai muutosta. Syntaktisesti STAY-funktioiset ilmaukset eivät muodosta yhtä yhtenäistä ryhmää samoin kuin BE- tai GO-funktioiset: joskus niissä käytetään olo-, joskus taas muutossijaa (Lauerma 1990: 135). Esim.

Hän jäi kotiin.

Hän pysyi kotona.

STAY-funktioisten tapausten pintasijan valintaa siis säätelee selvästi verbisemantiikka, paljon enemmän kuin BE- ja GO-käytössä.

2. DIR

DIR-funktio on tilafunktio, joka saa toiseksi argumentikseen [VÄYLÄN] ja joka ilmaisee teeman alkuperää (lähdeväylää) tai määränpäättä (kohdeväylää)

Lapaset ovat joululahjapakettiin.

Tuo lamppu on kattoon.

Nämä lapaset menevät joululahjapakettiin

Useimmiten DIR-funktioiset lauseet ilmaisevat teeman alkuperää eli lähdeväylää (*Hän on Helsingistä*). Tulosijaiset DIR-ilmaukset ovat yleensä varsin harvinaisia. Jackendoffilla tällainen funktio puuttuu, koska sitä ei ole erotettu tavallisesta siirtymäkäytöstä. Tällaisen funktion on ottanut käyttöön Nikanne lisensiaatintyössään (Lauerma 1990: 139).

3. GO_{Ext}

GO_{Ext} on suuntainen tilafunktio, joka esittää teeman sijaitsevan jollain [VÄYLÄLLÄ] ja olevan tämän [VÄYLÄN] laajuinen.

Punainen matto ulottuu rappusilta juhlasaliin.

Salakäytävä johti pohjoiseen.

4. ORIENT

Muutossijoilla voidaan spatiaalisessa kentässä ilmaista myös suuntautumia. Tällaisissa lauseissa ovat referenssin kohteina tavallisia paitsi [ASIAT] myös [SUUNNAT].

On vaikea sanoa, liittykö [ASIA]-referenttisiin ORIENT-ilmauksiin väyläfunktio TO vai TOWARD. Esim.

Talon julkisivu suuntautui länteen.

(ORIENT TOWARD)

Kekkosen sormi sojotti tyhjään istuntosaliin

(ORIENT TO IN)

5.4. Spatiaalinen suomen illatiivi ja sen viron vastineet

Tarkastellaan seuraavana miten käytännössä suomen illatiivi jakaantuu spatiaalisessa kentässä ja miten jakaantuvat viron vastineet suomen illatiivin funktioiden mukaan. Esimerkkiaineistona ovat luvusta 3 kerättyjä paikan esimerkkejä.

Käsitykseni mukaan voidaan spatiaalisessa kentässä hahmottaa monta erilaista illatiivin käyttöä. Suomi 5:n mukaan suomen illatiivilla olisi kaksi GO- peruskäyttöä: GO TO IN ja GO TO FAST. Mahdollisena pidetään myös GO TOWARD. (Lauerma 1990: 127–131). Pääperiaate on se, että kaikki tapaukset, jotka eivät mahdu IN-tulkinnan alaiseksi, saavat FAST- tulkinnan. Toisin sanoen TO IN ilmaisee referenssin kohteen sisäpuolta, TO FAST kiinnittymistä referenssin kohteen pintaan.

Omassa käsityksessäni olen laajentanut TO FAST näkökulma ja antanut illatiiville lisämerkityksiä, kuten esim. GO TO AT ja GO TO ON. Näitä kahta paikanfunktiota nähdään kyllä ennen kaikkea allatiivin yhteydessä, mutta kuitenkin pelkkä FAST ei mielestäni riitä kuvamaan kaikkia muita illatiiveja, jotka eivät mahdu paikan ilmaisemisen IN kriteerien sisään. Toisaalta juuri TO FAST-, TO AT- ja TO ON- funktiossa suomen illatiivin kääntämisessä viron kielelle hahmottaa suuria eroja. Esim. paikanfunktio TO ON ei saa koskaan vastineekseen virossa illatiivi, vaan usein ulkopaikallissijan allatiivin. Tästä sitten käy ilmi, että virossa ja suomessa käsitellään joitakin paikkoja eri tavalla. TO IN- funktioon vastaa myös virossa yleensä illatiivi.

5.4.1. GO- käyttö

1. TO IN (SISÄÄN)

Perinteisen kieliopin mukaan GO TO IN merkitsee illatiivin perusmerkitystä¹¹ eli rajallisen paikan sisäpuolta ja koko lause ilmaisee liikkumista, siirtymistä tai siirtämistä rajojen sisään. Tämän tyyppisiä esimerkkejä on suomen kielessä paljon ja myös virossa

¹¹ Illatiivin tehtävistä ks. lukua 1.

niihin vastaa yleensä illatiivi. Esitän seuraavaksi muutamia esimerkkejä, joissa suomen illatiivin vastineeksi tulee myös virossa illatiivi.

1. Istuuduin nojatuoliin .	Istusin tugitooli .
2. Kävi kurkistamassa leivinuuniin .	Käis piilumas ahju .
3. Kirjoihin piirrellään kuvia.	Raamatutesse joonistakase pilte.
4. Konsta katosi metsään .	Konsta kadus metsa .
5. Pisti kalan suuhunsa .	Pistis kala omale suhu .
6. Kääri linnunpojat paperiin .	Pakkis linnupojad paberisse .
7. Hän ei eksynyt suonsilmään .	Ta ei eksinud laukasse .
8. Maasteri laittoi pullon peltilippaaseen .	Magister pani pudeli plekklaekasse .
9. Hän sylkäisi tuleen .	Ta süilitas tulle .
10. Konsta asetti piipun suuhunsa .	Konsta pani piibu suhu .
11. Heitti käärönsä liekkeihin .	Viskas nutsaku leekidesse .
12. Vaappui raskain miettein pirttiin .	Vaarus sügavasti mõttes tarre .
13. Hän käveli rekivajaan .	Kõndis reekuuri .
14. Hän meni odotushuoneeseen .	Läks ooteruumi .
15. He kömpivät teltaansa nukkumaan.	Ronisid oma telki magama.
16. Kissa hiipi viinimarjapensaaseen .	Kass hiilis sõstrapõõsasse .

Joskus suomen illatiivin GO TO IN -paikanfunktioon vastaa virossa postpositioliouseke. Illatiivin vastineet vastaavat kuitenkin samaan funktioon, vaikka postpositiot ovat ottaneet sijamuodon roolin. Kaikki postpositiot ovat paikkaa ilmaisevia.

17. Konsta tuijotteli mikroskooppiin .	Konsta põrnitses mikroskoobi sisse .
18. Kissa sieppasi salakan hampaisiin .	Kass haaras viidika hammaste vahele .
19. He kuiskailivat toistensa korviin .	Nad sosistasid teineteisele kõrva sisse .
20. Hän lisäsi keittoon perunat.	Ta pani supi sisse kartulid.
21. Konsta vuoli keittoon sipulin.	Konsta lõikas supi hulka sibulat.
22. Sekoitus kaadetaan kusiaisliemeen .	Segu kallatakse sipelgaleeme peale
23. Tietenkin oli tuhlausta kaataa maukas
keitinvesi hiekkään .	Teadagi oli hea keeduvee liiva sisse
valamine raiskamine.

Spatiaalisen kentän rajatapauksena voidaan pitää esimerkkiä 24, koska siinä ei ole täysin selvää, onko kyse paikasta vai olosuhteesta.

24. Karkasi ulos **sateeseen**.

Sööstis välja **vihma kätte**.

Edellisentyypistä rajatapausta on kuitenkin syytä pitää spatiaalisena, sillä siinä tapahtuu liikkumista. Sen sijaan pelkkää olotilan muutosta ilmaisevat lauseet, esim. *Presidentti vajosi koomaan* 'president vajus koomasse' eivät ole spatiaalisia, koska niissä ei esiinny fysikaalista liikettä. (Huomo 2002; Lauerma 1990: 108–109). Konkreettinen fysikaalinen sijainninmuutos eli muuttujan ja kiintopisteen välisen suhteen muutos on siis spatiaalisen kentän peruskriteerinä.

2. TO FAST (KYLKEEN, VIEREEN, ÄÄREEN)

FAST-paikkafunktio ilmaisee entiteetin sijaitsevan jonkin toisen entiteetin pinnassa, tavallisemmin ala- tai sivupinnassa. TO FAST illatiivin esimerkit luonnehtivat ennen kaikkea kiinnittymistä, kosketusta, tarttumista tms. Tässä kohdassa suomen kielen ja viron kielen kieliopilliset ilmaukset poikkeavat toisistaan. Suomen illatiivin TO FAST-paikkafunktio saa useimmin virossa vastineeksi pre- tai postpositioliasekkeen.

25. Sitoi veneen kiinni **pensaaseen**.

Sidus paadi **põõsa külge** kinni.

26. Hän sai heti **turpaansa**.

Ta sai kohe **vastu vahtimist / mööda molu**.

27. Hän hankasi takamustaan **penkkiin**.

Ta nühkis taguotsa **vastu pinki**.

28. Hauki räpsäytti pyrstöllään veden **pintaan**.

Haug lajatas sabaga **vastu veepinda**.

29. Kesäinen sade rapisee **pärekattoon**.

Vastu pilpakatust rabiseb suvine vihm.

30. Pässi oli puskenut häntä **nenään**.

Jäär oli poksanud talle **vastu nina**.

31. Hän sitoi veneen kiinni **pensaaseen**.

Ta sidus paadi **põõsa külge** kinni.

32. **Tuohon siimaan** ei ui yksikään lohi.

Nende **põhjaõgede otsa** ei uju ükski lõhi.

33. Ripustin verhot **ikkunaan**.

Riputasin kardinad **akna ette**.

34. Menivät **petäjään** roikkumaan.

Läksid **männi otsa** kõlkuma.

35. Hän ryömi **katajikkoon**.

Ta roomas **kadakate vahele**.

36. Kärpäsiä ei saa päästää linnun **haavoihin**.

Kärbseid ei tohi linnu **haavade kallale** lasta.

37. Tulipasilli iskee **tulehtuneeseen haapaan**.

Tulepatsillus lööb põletikus **haavapuu külge**.

TO FAST -tapauksessa suomen illatiiviin vastaa virossa joku muu sija, esim. allatiivi

38. Vene karahti hiekkään .	Paat tuli kriginal (ranna) liivale .
39. Pylkkänen nojasi kyynärpäähän polveensa .	Pülkkanen toetas küünarnuki põlvele .
40. Nahkaan hän hieroi jotain ainetta.	Nahale hõõrus ta mingit ainet.

tai partitiivi

41. Esineisiin ei saa koskea.	Esemeid ei tohi puudutada.
42. Hän kurkisti kainalohöyheniin .	Ta vahtis tiivaaluseid sulgi.

Kuitenkin on olemassa yksi ryhmä sanoja, joista käytetään molemmissa kielissä illatiivia funktiossa GO TO FAST. Tapaukset ovat ennen kaikkea pukeutumiseen liittyviä ruumiinosien käyttötapauksia, *pane lakki päähän* 'pane müts pähe', *huivi kaulaan* 'rätik kaela', *kintaat käteen* 'kindad kätte', *housut ja kengät jalkaan* 'püksid ja kingad jalga'. Kuitenkin on myös muita esimerkkejä: *kiinnittää mitali rintaan* 'kinnitada medal rinda'. Kyseessä ovat siis tapaukset, joissa ruumiinosia ei käsitellä paikan sisäpuolesta käsin. Ne tapaukset, joissa ruumiinosa nähdään sisäisenä paikkana, kuuluvat ryhmään GO TO IN, esim. lause 10 s. 115. Käsittelin aihetta luvussa 4.7, jossa ilmeni, että aina suomen illatiivia ei vastaa edellä mainitussa merkityksessä virossa illatiivi (ks. tarkemmin lukua 4.7).

3. TO AT (LUOKSE)

AT-paikkafunktio ilmaisee, että teema on referenssin kohteen ilmaisemassa lokaliteetissa. TO AT merkitsee siis siirtymistä siihen lokaliteettiin. Suomen illatiivi saa AT- funktion silloin, kun se ilmaisee toimintoa. Esim.

43. Minä menin vahtiin suolle.	Ma läksin soo peale valvama .
44. He kertovat lähtevänsä yöksi siimalaskuun .	Nad räägivad, et lähevad ööseks põhjaõngi sisse laskma
45. Hän otti tuttuja jätkiä yötyöhön .	Ta võttis tuttavaid mehi ööttööle .
46. Viesti oli heti lähtenyt matkaan .	Sõnum oli otsekohe teele asunud.

Luvussa 3.5.3 todettiin, että suomen ja viron välillä on isoja eroja illatiivin ja allatiivin käytössä. Yksi niistä eroista koskee nimenomaan AT- paikanfunktioita. Suomen kielessä käytetään illatiivia, kun se ilmaisee tekoa tai toimintaa, jota siirrytään suorittamaan (ks. myös sivua 103), esim. *mennä heinään, kalaan, mansikkaan, marjaan, mustikkaan, sieneen* jne. Virossa edellisiin vastaa aina allatiivi: *minna heinale, kalale, maasikale, marjule, mustikale, seenele*. Myös koossaolotilaisuuksien yhteydessä käytetään suomessa illatiivia, mutta virossa allatiivia (ks. sivua 99), esim. *mennä hautajaisiin, kokoukseen, konserttiin, tanssiaisiin* jne, *minna matustele, koosolekule, kontserdile, tantsupeole*.

Illatiivin käyttö niissä tapauksissa, kun virossa käytetään allatiivia, on seikka, johon aina kiinnitetään huomiota, kun verrataan suomen kielen ja viron kielen sijamuotojen käyttöä keskenään. Kyseessä on siis hyvin selkeä sijamuodon käytöltään poikkeavien tapauksien ryhmä kielissämme. Käsitteeni mukaan edellisenkaltaiset tapaukset sopivat hyvin kuvamaan TO AT -funktioita, vaikka aiemmin niitä ei ole sellaisiksi kutsuttu (ks. esim. Uuspõld 1992: 83).

Näitä edellä mainittuja tapauksia käsittelin luvuissa 3.5.2 (Paikan erilainen käsitys), 4.10 (Koossaolotilaisuudet), 4.11 (Työntekijät) ja 4.14 (Teko ja toiminta, jota siirrytään suorittamaan). Ene Vainik käsittelee tutkimuksessaan ”Eesti keele väliskohakäänete semantika kognitiivse grammatika vaatenurgast” (1995: 113–114) tämääntyyppisiä esimerkkejä tapahtumatilana(paikkana) (vi. *sündmusruum*). Vainik toteaa, että tapahtumaan kuin kokonaisuuteen voidaan viitata myös sen osan kautta. Kiintopisteenä oleva sana voi hänen mukaansa merkitä 1) paikkaa, jossa tapahtuma tapahtuu, esim. *Talumees läks veskile, kaevule, heinamaale* ’talonpoika meni mylyyn, kaivolle (myös suomessa allatiivi), heinämaahan ’, 2) tapahtuman keskeistä osallista, esim. *On aeg minna arstile, kingsepale, juuksurile* ’on aika lähteä lääkäriin, suutariin, kampaajaan’, 3) toiminnan kohdetta, esim. *Lapsed läkisid seenele, marjule, vaarikale, kalale* ’lapset menivät sieneen, marjaan, vadelmaan, kalaan’ ja 4) toiminnan välinettä, esim. *Mehed läksid noodale* ’miehet menivät nootalle (all.)’. Nämä Vainikin esittämät esimerkit kuuluvat siis konseptuaalisen semantiikan mukaisesti TO AT -paikkafunktioon.

Myös silloin, kun referenssin kohteen ilmaisema lokaliteetti tarkoittaa paikkaa, jolla on kuviteltavat rajat, voidaan hahmottaa AT- paikanfunktio.

47. Silloin hän lähenei aivan rantaveteen .	Siis tuli ta päris kaldavette .
48. Keväällä tehdään monta syltä halkoja jokivarteen .	Kevadel teeme jõe äärde mõne sülla puid.
49. Kronberg oli ankkuroinut veneen saaren eteläpäähän juuman rinteeseen .	Kronberg oli paadi ankrusse pannud saare lõunatippu järsuveerelise võrendiku kohale .
50. Kahakka päättyi kahvipöytään .	Lahing lõppes kohvilauas .

4. TO ON (PÄÄLLE)

Funktio TO ON (PÄÄLLE) on varsin tyypillistä suomen illatiiville. Erot suomen ja viron välillä huomaa, kun tarkastelee vironkielisiä vastineita. Käy ilmi, että virossa ja suomessa on erilainen SISÄÄN- ja PÄÄLLE-käsitys joistakin sanoista. On paljon sellaisia paikkoja, joita suomessa voidaan käsitellä 3-ulotteisena, mutta virossa 2-ulotteisena. Siitä johtuen suomen illatiivi saa usein virossa vastineeksi allatiivin

50. Valo heijastuu ikkunaan .	Valgus peegeldus aknale .
51. Konsta heitti merran maihin .	Konsta viskas mõrra kaldale .
52. He päättivät mennä saareen .	Nad otsustasid minna saarele .
53. Konsta pääsi rantaan .	Konsta jõudis kaldale tagasi.
54. Silloin hän tuli takapuoli edellä sammalikkoon .	Siis puges ta tagurpidi välja sambale .
55. Kala syöksyi pintaan .	Kala sööstis pinnale .
56. Konsta oli pulittanut pennit pöytään .	Konsta oli ladunud pennid laulale .

tai genetiivin ja postposition *peale* lausekkeen:

57. Viime syksynä satoi lumen sulaan maahan .	Mullu sügisel sadas lumi sula maa peale .
58. Ikkunaruudusta sattui valo hänen päähäänsä .	Aknaruudust langes valgus tema pea peale .
59. Vieraalle tehtiin vuoteet luhtiin .	Külalistele tehti aseed pöönigule / laka peale .

Kuten edellisistä esimerkeistä huomaa, niissä esiintyvät illatiivit eivät ilmaise sisäisiä paikkoja, vaan kaikki illatiivit merkitsevät pintaa. Siitä johtuen on syytä havaita myös illatiivilla TO ON -paikkafunktio, vaikka yleensä nämä esimerkit liitetään funktion TO FAST alaiseksi.

5. TO TOWARD -käyttö (SUUNTAAN)

Joskus siirtymät voivat olla avoimia. Silloin referenssin kohteina ovat [SUUNNAT] ja [ASIAT], joiden ilmaisema väylä on avonaistettu suuntaa ilmaisevien elementtien avulla. Tällaisissa ilmauksissa väyläfunktiona on TOWARD. (Lauerma 1990: 130–131) Vastineena voi myös virossa olla illatiivi, esim.

60. Mooseksen korviin kantautui useita laukaussarjoja.	Moosese kõrvu kandus mitu laskude sarja.
61. Pyökkänen katsoi avaruuteen .	Pyökkänen vahtis maailmaruumi .

Useimmin vastineena on kuitenkin genetiivin ja suuntaa ilmaisevan postposition *poole* lauseke, esim.

62. Konsta meni edeltä käsin taloon .	Konsta läks otseteed talu poole .
63. Isäntä ja emäntä soutelivat kotiinsa .	Peremees ja perenaine sõudsid kodu poole .
64. Vesi liikkui pohjoiseen .	Vesi liikus põhja poole .

Suomen illatiivin ilmaisemaa suuntaa voi ilmaista virossa myös jokin muu sijamuoto, esim. partitiivi ja allatiivi, jopa terminatiivi:

65. Vilkuilivat kelloihin .	Kõõritasid kella vahtida.
66. Hän ei vilkaissutkaan minuun .	Ta ei heitnud minule pilkugi.
67. Kuljetti sormeaan ylöspäin ruokatorvea pitkin suuhun .	Vedas sõrme mööda süügitoru üles suuni .

Jos suomen *suunta*-sana saa virossa vastineeksi saman sanan, se on kuitenkin inessiivissä, ei illatiivissa:

68. Aamulla metsämiehet ja luonnontutkijat lähtivät eri suuntiin .	Hommikul asusid metsamehed ja looduseuurijad teele, mõlemad ise suunas .
69. Hän lähti jumppimaan alkuperäiseen suuntaansa .	Ta asus kõmpima esialgses suunas .
70. Tuuli pyöri levottomasti eri suuntiin .	Tuul keerutas rahutult eri suundades .

5.4.2. Muita mahdollisia (marginaalisia) illatiivin käyttöjä

1. STAY- käyttö

Kuten s. 113 todettiin, syntaktiselta STAY-käyttö ei muodosta GO- ja BE-funktioiden tavoin yhtenäistä ryhmää, vaan GO-funktiota ilmaisemaan käytetään muutossijaa ja BE-funktion ilmaisuun käytetään olosijaa.

Luvussa 2.3 käsiteltiin suunnan adverbiaaleja ei-liikeverbien yhteydessä. Siellä todettiin, että tulosijan esiintyminen verbin yhteydessä olosijan sijasta on ominaista kummallekin kielelle. Jackendoffin mallin mukaan nämä esimerkit voitaisiin esittää STAY-paikkafunktion kuuluvina, koska niissä tapauksissa ei tapahdu teeman liikkumista referenssin kohteena olevaan lokaliteettiin. Paikkafunktiona on IN. Esim.

71. Kolme matkamiestä yöpyisi taloon .	Kolm reisimeest jäävad talusse ööbima.
72. Lompakko unohtui kotiin .	Rahakott ununes koju .

STAY-funktion voidaan käsitykseni mukaan laskea myös seuraavat esimerkit:

73. Valot syttyivät käytävään .	Tuled süttisid koridoris .
74. Naapuri syytti valot käytävään .	Naaber süütas koridoris tuled.

2. DIR- käyttö

DIR-ilmaukset ovat harvinaisia, kuten s. 114 todettiinkin. DIR-funktio on siis tilafunktio. Omasta tutkimusaineistostani löysin vain yhden DIR-käyttöön sopivan

esimerkin.

TO IN

75. Konsta oli vähän liian hienotunteinen
ihminen **tähän kavalaan maailmaan.**

Konsta oli liiga õrnatundeline sellesinase
kurikavala maailma jaoks.

3. GO_{Ext}-käyttö

GO_{Ext}-funktio ilmaisee laajentumista. GO_{Ext} esittää teeman olevan jollain [VÄYLÄLLÄ] ja olevan tämän [VÄYLÄN] laajuinen. Tästä johtuen GO_{Ext}-käytöksi ei voida lukea esimerkkiä 76, kun taas lause 77 on sitä selvästi, koska siinä on olemassa väylä, jonka laajuinen teema on. Myös lause 78 vastaa GO_{Ext}-käytön ehtoihin. Esimerkissä 76 illatiivilla on GO-funktio. Lauseissa 76 ja 77 funktio saa IN-paikantulkinnan, kun taas lauseessa 78 siksi on TOWARD.

76. Siima lennähti vauhdilla sivulle ja
painui sihahtaen **pohjaan.**

Nöör lendas hooga kõrvale
ja vajus virinal **põhja.**

77. Vasemmanpuolinen ovi johti **pirttiin.**

Vasakpoolne uks viis **tarre.**

78. Salakäytävä johti **pohjoiseen.**

Salakäik viis **põhja poole**

Yleensä GO_{Ext} saa TO FAST tulkinnan. Käännösvastineista näkee, että virossa suomen illatiivia vastaa tässä merkityksessä terminatiivi. Terminatiivin yhtenä tehtävänä on virossa ilmaista paikallista rajaa (ks. s. 65). Konseptuaalisen semantiikan mukaan tämällyypiksiä esimerkkejä voidaan pitää illatiivin GO_{Ext}-käyttönä.

79. Verhot ulottuvat **lattiaan.**

Kardinad ulatuvad **põrandani.**

80. Hame ylettyy **nilkkoihin.**

Seelik ulatub **pahkluni.**

4. ORIENT- käyttö

Illatiivi voi ilmaista myös suuntautumia. Tällaisissa lauseissa referenssin kohteina ovat tavallisia paitsi [ASIAT] myös [SUUNNAT]. Ongelmana näissä tapauksissa on pidetty

sitä, liittyykö ilmauksiin TO- vai TOWARD-väyläfunktio (Lauerma 1990: 142). Tätä tutkimusta kirjoittaessani minulle on herännyt lisäksi toisenlainenkin kysymys: Mikä on ero funktioiden GO TOWARD ja ORIENT TOWARD välillä?

Omasta aineistostani löytyi seuraava esimerkki, jonka ryhmittelin ORIENT TOWARD funktioon.

81. Veden partaalla oli mukava tasanne,
ehkä kymmenen metriä **yhteen** ja
parikymmentä **toiseen suuntaan**.

Vee piirdel oli ilus tasane plats, võib-
olla kümme meetrit **ühte** ja paarkümmend
teise suunda.

Kieli 5 -teoksesta löytyy tähän aiheeseen mm. seuraavat lauseet:

82. Linnut muuttavat **etelään**.

[GO (AsiaLINNUT), [TOWARD([SuuntaEDELÄ])]]

83. Kekkonen sormi sojotti tyhjään **istuntosaliin**.

[ORIENT (AsiaKEKKOSEN SORMI),

[TO (IN([AsiaTYHJÄ ISTUNTOSALI])]])]

Erona kahden funktion välillä voidaan siis pitää se, että GO TOWARD ilmaisee siirtymiä ja ORIENT TOWARD suuntautumia. Käytännössä eron tekeminen kahden funktion välillä ei liene aina helppoa.

LOPUKSI

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli antaa monipuolinen kuva suomen kielen illatiivista ja sen vastineista virossa. Keinoja yhden sijamuodon tutkimiseen on monta; omassa tutkimuksessani olen valinnut tutkittavaksi ne kysymykset, jotka minua ovat eniten kiinnostaneet suomen illatiivin käyttötavoissa. Käsittelyssä ovat ennen kaikkea sijamuodon merkitykseen liittyvät asiat – suomen illatiivin vastineet viron kielessä ja paikan käsityksen erot suomessa ja virossa.

Yleistä

Suomen kielen illatiivilla on viron illatiiviin verrattuna enemmän käyttötapoja, vaikka illatiivin perusmerkitys on molemmassa kielessä sama. Perusmerkityksenä pidän suunnan ja paikan ilmaisemista eli sellaista illatiivin käyttötapaa, joka yleensä tulee kaikille ensimmäisenä mieleen, esim. *Pekka menee kouluun* 'Pekka läheb kooli', *Matti astui huoneeseen* 'Matti astus tuppa' jne. Näissä tapauksissa on kyse liikkumisesta paikasta toiseen; subjekti joutuu uuteen paikkaan ja sen paikanmuutoksen ilmaisee liikeverbi.

Kirjoittaessani tätä tutkimusta jotkut ei-kielenihmiset saattoivat kysyä minulta, miten on mahdollista kirjoittaa kokonainen laaja tutkimus yhdestä sijamuodosta ja ennen kaikkea – mitä siinä on tutkittavaa. Kysymys sinänsä ei ole mitenkään epätavallinen. Jos kysytään, millainen sijamuoto illatiivi on, lyhyt selitys kysymykseen olisi, että illatiivi on paikallissija, tarkemmin sanottuna illatiivi on sisäpaikallissija ja se vastaa kysymykseen *mihin?*. Edellinen selitys on toki puutteellinen kielitieteen kannalta, koska yhdellä sijamuodolla on perusmerkityksen lisäksi vielä muitakin merkityksiä, varsinkin näin on suomen illatiivilla, joka ilmaisee mm. esimerkiksi aikaa ja tapaa. Jos suomen illatiivin tutkimiseen liitetään vielä kontrastiivinen näkökulma (tässä työssä suomen illatiivin vastineet virossa), tutkimuskenttä muuttuu vieläkin laajemmaksi ja tutkijalle avartuu monia uusia mahdollisuuksia sijamuodon käyttötapojen kuvaamiseen.

Illatiivi on siis sekä suomessa että virossa ennen kaikkea suuntaa ilmaiseva sija ja sen tehtävänä on määrittää liikeverbejä. Kuitenkaan illatiivi ei suinkaan määritä vain liikeverbejä, kuten selvisi illatiivin verbikeskeisessä tutkimuksessa. Sekä suomessa että virossa illatiivi voi olla suunnan adverbiaalina myös ei-liikeverbin yhteydessä. Tietyissä tapauksissa yksi sijamuodon valinnan syy on verbin rektio. Suomen kielessä on paljon verbejä, jotka saavat määritteekseen illatiivin, mutta virossa ei.

Liikeverbin määritteenä illatiivi ilmaisee usein paikkaa, jonka rajojen sisäpuolelle liikkuminen tapahtuu. Kuitenkin on mahdollista havainnollistaa liikkumisten, siirtymisten tai siirtämisten välillä eroja. Se tarkoittaa sitä että tietyissä tapauksissa ei tapahdukaan poistumista paikasta toiseen kuten yleensä, vaan esim. siirtyminen tai siirtäminen voi olla tietyn verbimuodon ilmaiseman toiminnan tulos. Käsitkseni mukaan voidaan hahmottaa neljä erilaista liikkumista. Ne ovat 1) siirtyminen paikasta toiseen (*Hän siirtyi Pariisiin viime kesänä Monacosta 'ta siirdus Pariisi Monacost eelmisel suvel'*), 2) siirtyminen tapahtuu paikasta poistumatta (*Halloween on kulkenut Suomeen Amerikan kautta 'Halloween on tulnud Soome Ameerika kaudu'*), 3) jotain uutta tulee johonkin paikkaan (*Ensimmäiset matkakeskukset valmistuvat Jyväskylään ja Seinäjoelle 'esimesed reisikeskused valmivad Jyväskylässe ja Seinäjoelle'*) ja 4) jotakin suunnitellaan, aiotaan johonkin (*Poriin puuhataan jazz- ja rockmuseota 'Porisse rajatakse džassi- ja rokimuuseum)*).

Käännösvastineista

Tämän tutkimuksen yhden olennaisen osan muodostavat suomen illatiivin käännösvastineet virossa. Viron kieli tarjoaa monta vaihtoehtoa suomen illatiivin kääntämiseen. Tutkimukseni mukaan erilaisia vaihtoehtoja on yhteensä kaksitoista, mikä on melko suuri määrä yhden sijamuodon kääntämiseen. Syy runsauteen on se, että suomen illatiivin käyttö poikkeaa hyvin paljon viron illatiivin käytöstä, vaikka kyse onkin kahdesta niin läheisestä sukukielestä. Yleensä suomen illatiivi käännetään virossa illatiiviksi tai joksikin muuksi sijamuodoksi. Niiden lisäksi käytetään prepositio- ja postpositiolausekkeita, 1. infinitiiviä (*ma*-infinitiiviä) ja joissakin tapauksissa vapaata käännöstä. Tarkemmin ryhmiteltynä illatiivin mahdolliset vastineet tutkimuksen

aineiston mukaan ovat: 1) illatiivi 45 %, 2) allatiivi 17 %, 3) prepositio- ja postpositioliousekkeet 14 %, 4) komitatiivi 5 %, 5) vapaa käänös 4 %, 6) translatiivi 4 %, 7) terminatiivi 2 %, 8) partitiivi 2 %, 9) adessiivi 2 %, 10) inessiivi 2 %, 11) elatiivi 2 % ja 12) 1. infinitiivi 1 %.

Illatiivi esiintyy suomessa usein pakollisena verbin määritteenä eli verbin rektion vuoksi, kuten jo edellä mainitsin, ja juuri verbin rektio tuottaakin paljon erilaisia käänösvastineita. Rektionalaiset käänösvastineet ovat toisaalta melko selkeitä tapauksia, koska yleisimpien verbien rektion voi tarkistaa sanakirjoista. On kiinnostavaa, että suomen kielestä löytyy niin paljon sellaisia verbejä, jotka vaativat määritteekseen aina illatiivin ja eroavat siksi välillä täysin viroksen kielen vastaavista verbeistä, esim. *poika pettyi tyttöön* 'poiss pettus tüdrukus', *kurssi loppuu kappaleeseen* 15 'kursus lõpeb 15. peatükiga', *joutua avioeroon* 'jõuda abielulahutuseni' ja *vastata kysymykseen* 'vastata küsimusele'.

Täysin erilaisia ovat sellaiset vastineet, joissa illatiivin muoto ei johdu verbistä, vaan sijamuodon valinnan selittämiseksi syitä pitää etsiä muualta. Yleensä näitä syitä ei ole helppoa löytää ja joitakin tapauksia ei voikaan selittää – järkevä selitys puuttuu. Tarkoitin edellä sellaisia tapauksia, joissa suomen sisäpaikallissijojen sijasta käytetään virossa ulkoisia paikallissijoja ts. tutkimuksessani illatiivin sijasta allatiivia, esim. *mennä töihin* 'minna tööle', *ompeli takkiin napin* 'õmbles jakile nõöbi ette', *kirjoitti kuoreen osoitteen* 'kirjutas ümbrikule aadressi', *kirjoitin sormella hiekkaan* 'kirjutasin sõrmega liivale' jne.

Joskus sekä suomessa että virossa käytetään sisäistä paikallissijaa "odotuksenmukaisen" ulkopaikallissijan sijasta, esimerkiksi ruumiillisten sanojen yhteydessä, kun verbimuoto merkitsee ruumiinosaan tarttumista tai kiinnittämistä: *tyttö heittäytyi kaulaan* 'tüdruk viskus kaela', *mitali kiinnitettiin rintaan* 'medal kinnitati rinda'. Muissa tapauksissa virossa sisäpaikallissijan käyttö on harvinaista, sanotaan kyllä esim. *istuge lauda* 'istukaa pöytään' ja *lumi sadas maha* 'lumi satoi maahan', mutta *õpetaja kirjutab tahvlile* 'opettaja kirjoittaa tauluun' ja *kinnitasin teate auditoriumi uksele* 'kiinnitin ilmoituksen luentosalin oveen'.

Paikan ilmaisemisesta

Tutkiessani suomen kielen illatiivin käännösvastineita virossa kävi ilmi, että suomen kielen paikan merkitys eroaa varsin usein viron kielen paikan käsityksistä. Tästä havainnosta syntyi tutkimukseni toinen olennainen luku, joka käsittelee nimenomaan suomen kielen illatiivin käyttöä paikan ilmaisemisessa viron kieleen verrattuna. Tavoitteenani oli tarkastella mahdollisimman monia suomen illatiivin ilmaisemia paikkoja ja verrata niitä viroon. Analyysini tarkoitus oli hahmottaa paikan käsitteen eri- ja samanlaisuuksia suomessa ja virossa suomen illatiivista käsin. Analyysin perusteeksi on otettu A. Penttilän kieliopin illatiivin käyttötavat, joiden mukaan eri paikkoja ilmaisevia ryhmiä on yhteensä 15. Ne ovat 1) paikkakunnat, 2) rakennukset, niiden osat, virastot yms., 3) esineet, 4) kulkuneuvot, 5) erilaiset luonnonpaikat, 6) oliojoukot, 7) ruumiinosat, 8) neste tai muu aine, 9) sää, 10) koossaolotilaisuudet, 11) työntekijät, 12) pukimet, 13) ylimalkaiset paikanilmaukset, 14) teko ja toiminta, jota siirrytään suorittamaan ja 15) suunta.

Analysoin jokaista ryhmää erikseen sen aineiston puitteissa, jota Penttilän kielioppi tarjoaa. Vertailu suomen ja viron erilaisten paikkojen välillä todisti, että on olemassa tietty määrä paikkoja, jotka virossa nähdään kaksikulotteisina, mutta suomessa kolmeulotteisina. Se on tosiasia, johon on viitattu jo aikaisemminkin. Esim. *kirjoittaa hiekkaan* 'kirjutada liivale' tai *matkailijat kuljetaan saareen* 'reisijad viiakse saarele'. Tietyissä tapauksissa virossa on siis ainoa mahdollinen vastine allatiivi, mutta usein sijamuodon korvaa genetiiivin ja postposition lauseke, esim. *lintu lensi aidanseipäaseen* 'lind lendas aiateiba otsa' tai *papereihin on eksynyt vanha kirje* 'paberite hulka on eksinud vana kiri'. Toki myös niiden paikkojen määrä on suuri, joista myös virossa käytetään illatiivia, sellaisia paikkoja löytyy jokaisesta em. ryhmästä. Merkittävin havaintoni tässä luvussa oli ehkä Wiedemannin kielioppi, josta käy mm. ilmi, että myös virossa on muinoin sanottu kuten nyt nykysuomessa esim. *minna seeni, hakkab töösse, käib pähklis, marjus* ulkopaikallissijojen ohessa.

Konseptuaalinen semantiikka

Tämän tutkimuksen viimeinen luku käsittelee suomen illatiivia konseptuaalisen semantiikan näkökulmasta. Tässäkin luvussa ovat analyysin kohteena paikkaa ilmaisevat illatiivit ja niiden viron vastineet. Konseptuaalinen semantiikka on Ray Jackendoffin kehittämä generatiivinen kieliteoria 1980-luvun alusta. Tässä tutkimuksessa ei ollut tarkoituksena esittää kattavaa teorian kuvausta konseptuaalisesta semantiikasta, vaan tavoitteena on esitellä niitä teorian yleisiä kohtia ja käsitteitä, jotka ovat paikallissijojen ja ennen kaikkea illatiivianalyysin kannalta välttämättömiä. Valitsin konseptuaalisen semantiikan analyysini perustaksi siksi, että se antoi mahdollisuuden hahmottaa suomen illatiivin käyttötapoja paikan ilmaisemisessa paremmin kuin jokin toinen teoria. Suomen illatiivin poikkeukselliset käyttötavat käyvät ilmi erittäin hyvin silloin, kun tarkastellaan käänkösvastineita. Jackendoffin teoria paikanfunktioineen antoi mainion mahdollisuuden tuoda nämä erilaisuudet esiin. Radikaalein lisäykseni illatiivin analyysiin on tässä tutkimuksessa todennäköisesti se, että laajensin illatiivin paikanfunktioiden määrää ja annoin suomen illatiiville lisämerkityksen (TO ON), jotta analyysissä kävisi selvemmin ilmi, että suomen illatiivilla tosiaan on myös ulkopaikallissijan (ts. allatiivin) funktio.

Kokonaisuudessa tämä tutkimus antoi laajan kuvan suomen kielen illatiivista – sijamuodosta, jolla on monta merkitystä ja käyttötapaa. Viron kieltä käytettiin tässä tutkimuksessa apuvälineenä kuvailemaan tätä mielenkiintoista suomen kielen sijaa ja hahmottamaan tämän sijan monia tehtäviä.

LÄHTEET

Tutkimusaineisto

Huovinen, Veikko 1952. Havukka-aho ajattelija.. Käännös Harald Lepik 1959.
SCLOMB-tekstikorpus. (=Havu)

Jönnsön-Korhola, Hannele, Leila White 1999. Tarkista tästä. Suomen sanojen rektioita suomea vieraana kielenä opiskeleville. Helsinki. OY Finn Lectura Ab.

Penttilä, Aarni 1963. Suomen kielioppi. 2. painos. Porvoo. (=P)

SCLOMB = Studia comparativa linguarum orbis Maris Baltici. Itämeren piirin kielten kieliopillinen vertailu. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen hanke.

Suomen kielen tekstipankki <http://www.csc.fi/kielipankki> (Tieteen tietotekniikan keskuksen CSC:n palvelu):

Iltalehti 1996 (= Ilta)

Keskisuomalainen 1999 (= Kesu)

Demari 2000 (=Demari)

Kirjallisuutta

Alhoniemi, Alho 1983. Suomen paikallissijojen käytöstä. – Nykysuomen rakenne ja kehitys 1. Näkökulmia kielen rakenteisiin. Tietolipas 93. Toim. Auli Hakulinen, Pentti Leino. SKS, s. 209-229.

Alvre, Paul 1992. Soome keele grammatika. Tallinn: Valgus.

Chomsky, Noam 1988. Aspects of the theory of syntax. Fifteenth printing. Cambridge, Massachusetts.

EKG II = Ereht, Mati, Reet Kasik, Helle Metslang, Henno Rajandi, Kristiina Ross, Henn Saari, Kaja Tael, Silvi Vare 1993. Eesti keele grammatika II. Süntaks. Eesti Teaduste Akadeemia Keele ja Kirjanduse Instituut. Tallinn.

EKG I = Ereht, Mati, Reet Kasik, Helle Metslang, Henno Rajandi, Kristiina Ross,

- Henn Saari, Kaja Tael, Silvi Vare 1995. Eesti keele grammatika I. Morfoloogia, sõnamoodustus. Eesti Teaduste Akadeemia Keele ja Kirjanduse Instituut. Tallinn.
- Groundstroem, Axel 1988. Finnische Kasusstudien. Acta Universitatis Umensis. Umea Studies in the Humanities 87.
- Hakulinen, Auli, Fred Karlsson 1988. Nykysuomen lauseoppia. SKS 350. 2. painos. Helsinki.
- Hakulinen, Lauri 2000. Suomen kielen rakenne ja kehitys. 5.muuttamaton painos. Helsinki.
- Huumo, Tuomas 2002. Suomen paikallissijojen syntaksia ja semantiikka. Luentomoniste. Turun yliopisto.
- Ikola, Osma 1990. Kielen elämää ja käyttöä. WSOY
- Ikola, Osma 1983. Nykysuomen käsikirja. Oy Weilin+Göös
- Itkonen, Terho 2002. Uusi kieliopas. 2. painos. Tammi.
- Jackendoff, Ray 1985. Semantics and Cognition. Massachusetts Institute of Technology.
- Jackendoff, Ray 1990. Semantic Structures. Massachusetts Institute of Technology.
- Kask, Eve 1991. Soome ja eesti kohakäänete kontrastiivne analüüs. Diplomitöö. Käsikiri Tartu ülikooli läänemeresoome keelte õppetoolis.
- Karlsson, Fred 1983. Suomen peruskielioppi. SKS 378. Helsinki.
- Keba, Maarja 2000. Soome illatiivi tõlkevasted eesti keeles. Bakalaureusetöö. Käsikiri Tartu ülikooli läänemeresoome keelte õppetoolis.
- Keelesild. Viron kielen oppikirja 1999. Koost. Renate Pajusalu, Merja Hietaharju, Viive Taro ja Kai Yallop. Otava. Helsinki.
- Kieli 5 1990. Suomen kielen paikallissijat konseptuaalisessa semantiikassa. Toim. Pentti Leino, Marja-Liisa Helasvuo, Petri Lauerma, Urpo Nikanne ja Tiina Onikki. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos. Helsinki.
- Kieli ja sen kieliopit. Opetuksen suuntaviivoja 1996. Julkaisija: Opetusministeriö. Edita.
- Lauerma, Petri 1990. Spatiaalinen ja temporaalinen kenttä. – Suomen kielen

- paikallissijat konseptuaalisessa semantiikassa. *Kieli* 5. Toim. Pentti Leino, Marja-Liisa Helasvuo, Petri Lauerma, Urpo Nikanne ja Tiina Onikki. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos, s. 108–183.
- Lauranto, Yrjö 1997. Ensi askeleita paikallissijojen käyttöön: espanjakielisten suomenoppijoiden sisä- ja ulkopaikallissijat konseptuaalisen semantiikan näkökulmasta. – *Kakkoskieli*. Helsingin yliopisto.
- Leino, Pentti 1990. Sijojen asema kielenkuvauksessa. – Suomen kielen paikallissijat konseptuaalisessa semantiikassa. *Kieli* 5. Toim. Pentti Leino, Marja-Liisa Helasvuo, Petri Lauerma, Urpo Nikanne ja Tiina Onikki. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos. Helsinki, s. 12-59.
- Leino, Pentti 1993. Polysemia – kielen moniselitteisyys. *Kieli* 7. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos. Helsinki.
- Nissilä, Leena 2002. Läheisen sukukielen tuottamisen ongelmia. Virolaisten suomenoppijoiden välikielen verbirektiot ja sananvalinnat. *Lisensiaatintyö*. Oulun yliopisto.
- Ojutkangas, Krista 2001. Ruuminosanimien kieliopillistuminen suomessa ja virossa. SKS 845. Helsinki.
- Pajunen, Anneli 1999. Suomen verbirektiosta. Verbin argumenttirakenteen jäsenten valinnasta. Turku: Turun yliopisto.
- Pajunen, Anneli 2001. Argumenttirakenne: asiaintilojen luokitus ja verbien käyttäytyminen suomen kielessä. SKS. Helsinki.
- Palmeos, Paula 1982. Kaassõnad. Eesti keele grammatika II, neljas vihik.
- Penttilä, Aarni 1963. Suomen kielioppi. 2. painos. Porvoo.
- Rahkonen, Matti 1977. Suomen paikanilmauksia. – *Virittäjä* 81, s. 21-52.
- Rannut, Lehte 1959. Ajamäärus eesti keeles. Diss. Trt. 344944. Käsikirjana Tartu Ülikooli Raamatukogus.
- Remes, Hannu 1983. Viron kielioppi. WSOY.
- Rätsep, Huno 1978. Eesti keele lihtlausete tüübid. Eesti NSV Teaduste Akadeemia Emakeele Seltsi toimetised nr.12. Tallinn: Valgus.
- Setälä, E. N. 1880. Suomen kielen lause-oppia. Oppikirjan koe. Helsinki.
- Setälä, E. N. 1952. Suomen kielen lauseoppi. 13. painos. Tarkistanut Matti Sadeniemi.

Helsinki.

- Setälä, E. N 1973. Suomen kielen lauseoppi. 16. painos. Tarkistanut Matti Sadeniemi. Helsinki.
- Seilenthal, Tõnu 1986. Koha väljendamise erinevusi soome ja eesti keeles. – Lähivertailuja 2. Suomalais-virolainen virheanalyysiseminaari Turussa 10.-11.5. 1986. Toim. Päivi Rintala ja Jüri Valge. Turku, s.69-75.
- Siro, Paavo 1956. Die finnische Lokalkasus als Bestimmungen des Verbuns. Untersuchung zur finnischen Syntax. Turku.
- Siro, Paavo 1975. Sijakielioppi. Jyväskylä.
- Siro, Paavo 1964. Suomen kielen lauseoppia. Helsinki.
- Siro, Paavo 1996. Kala ottaa onkeen. – Lauseopin periaatteita. Kaksitoista artikkelia. Toim. Pentti Leino, s. 91 - 94. Helsinki.
- Suomen murteiden sanakirja 1992. Kolmas osa. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 36. Helsinki.
- Tunkelo, E. A. 1931. Eräistä tulo- ja erosijain merkitystehtävistä. – Virittäjä, s. 205 - 230.
- Uuspõld, Ellen 1992. Sise- ja väliskohakäänded lokaaladverbiaali väljendajatena. Lähivertailuja 6. Suomalais-virolainen kontrastiivinen seminaari Merijärvellä 10.-11.9. 1992. Toim. Hannu Remes. Joensuu, s.79-84.
- Vainik, Ene 1995. Eesti väliskohakäänete semantika: kognitiivse grammatika vaatenurgast. Tallinn.
- Valgma, Johannes, Nikolai Remmel 1970. Eesti keele grammatika: käsiraamat. Tallinn: Valgus.
- Vilkuna, Maria 2000. Suomen lauseopin perusteet. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 90. 2. korjattu painos. Helsinki: Edita.
- Welin, Saara 1987. Säätöalossa vai Säätöalolla? Kielikello 4., s. 14–17.
- Wiedemann, F. J. 1875. Grammatik der ehstnischen Sprache, zunächst wie sie in Mittelehstland gesprochen wird, mit Berücksichtigung der anderen Dialekte. St.-Pétersbourg.
- White, Leila 1997. Suomen kielioppia ulkomaalaisille. Helsinki: Oy Finn Lectura AB.

ZUSAMMENFASSUNG

keittä puuro maitoon –

Der finnische Illativ, dessen Lokalität und Entsprechungen im Estnischen

Diese Untersuchung handelt vom finnischen Illativ. Es wird untersucht, wie man den finnischen Illativ in die estnische Sprache übersetzt, welche Möglichkeiten es dafür gibt und ob Unterschiede zwischen beiden Sprachen vorhanden sind. Die Lokalität in den beiden Sprachen ist besonders von Interesse.

Die Arbeit besteht aus fünf Teilen. Im ersten Teil wird es einen zusammenfassenden Überblick über die Funktionen des Illativ sowohl im Finnischen als auch im Estnischen geben. Der Illativ ist der innere Lokalkasus und er drückt die Bewegung in etwas hinein aus. Die Hauptfunktion des Illativ in den beiden Sprachen ist die Bezeichnung des Ortes, z.B. *Pekka menee kouluun* 'Pekka läheb kooli'.

Teil Zwei behandelt die Verben, mit denen der Illativ gebraucht wird. Im Grunde benutzt man den Illativ mit den Bewegungsverben, aber es gibt auch Ausnahmen. Es wurde festgestellt, daß der Illativ nicht immer in der Funktion des Richtungsadverbiales auftritt. Außerdem spielt die Rektion der Verben eine große Rolle.

Teil Drei behandelt verschiedene Entsprechungen des finnischen Illativs im Estnischen. Das Material basiert hauptsächlich auf der Literatursprache. Meiner Untersuchung nach, gibt es 12 verschiedene Möglichkeiten den Finnischen Illativ zu übersetzen. Der finnische Illativ hat mehr verschiedene Funktionen als der estnische Illativ. Am meisten übersetzt man mit demselben Kasus, bzw. mit Illativ (45%), gefolgt vom Allativ (17%). Ferner gibt es die Übersetzung mit Komitativ (5%), mit Translativ (4%), mit Terminativ (2%), mit Partitiv (2%), mit Adessiv (2%), mit Inessiv (2%) und mit Elativ (2%). Darüberhinaus entsprechen dem finnischen Illativ im Estnischen die Adpositionalphrasen (14%), Infinitivkonstruktion (= estnischer *ma-* Infinitiv) (1%) und die freie Übersetzung (4%).

Teil Vier und Teil Fünf behandeln die Lokalität des finnischen Illativ und vergleichen sie mit dem Estnischen. Man sieht die Unterschiede und Ähnlichkeiten

zwischen beiden Sprachen. Es gibt ziemlich viele Denotaten, die in Finnisch als dreidimensional behandelt wird, aber in Estnisch als zweidimensional, z.B. *matkailijat kuljetaan saareen* 'reisijad viiakse saarele' oder *kirjoittaa hiekkaan* 'kirjutada liivale'. Ausserdem gibt es im Finnischen einige Traditionen, bei denen man immer den Illativ benutzen wird, z.B. *mennä töihin, marjaan* usw. Im Estnischen benutzt man bei diesen Fällen immer den Allativ *minna tööle, marjale*. Als Methode verwendet man im letzten Teil die kontseptualische Semantik. Diese Methode bietet die neuesten Möglichkeiten das Material zu analysieren.

KOKKUVÕTE

keittää puuro maitoon –

Soome keele illatiiv, selle lokaalsus ja tõlkevasted eesti keeles

Magistritöö teemaks on soome keele illatiiv. Eesmärgiks on käsitleda soome illatiivi tähendust, välja tuua tema paljusid funktsioone ja analüüsida tema kasutamist ning teha seda tõlkevastete abil. Töö kitsam uurimuslik suund on illatiivi lokaalsus, mille eesmärgiks oli välja tuua erinevusi ja sarnasusi koha väljendamisel eesti ja soome keeles.

Töö koosneb viiest peatükist. Esimene peatükk annab ülevaate illatiivist nii soome kui eesti keeles. Teine peatükk keskendub illatiivile verbi laiendina. Käsitlust leiavad teemad, mis on seotud adverbiaalse illatiiviga – illatiiv liikumisverbi ja mitteliikumisverbi laiendina, rektsiooniline illatiiv ning erinevad liikumise tõlgendused.

Töö kolmas osa käsitleb soome illatiivi tõlkevasteid. Uurimismaterjal on peamiselt ilukirjanduslik, mistõttu mõned tõlkevasted on omased ainult antud materjali ulatuses. See oluline tähelepanek ei mõjuta siiski erinevate tõlkevastete rühmade rohkust. Uurimuse tulemusel selgus, et erinevaid võimalusi soome illatiivide tõlkimiseks on kokku kaksteist, mis on küllaltki märkimisväärne arv ühe käände puhul. Need kaksteist võimalust soome illatiivi tõlkimiseks on: 1) partitiiv, 2) illatiiv, 3) inessiiv, 4) elatiiv, 5) allatiiv, 6) adessiiv, 7) translatiiv, 8) terminatiiv, 9) komitatiiv, 10) post- ja prepositsioonid 11) *ma*-infinitiiv ja 12) vaba tõlge. Protsentuaalselt kõige rohkem tõlgitakse soome illatiivi eesti keelde illatiivi abil, järgnevad allatiiv ja adpositsioonid.

Tõlkevastete mitmekesisuse tingivad traditsioonilised erinevused käändekasutuses eesti ja soome keeles ning samuti rektsioon ja põhimõttelised erinevused keelte vahel. Traditsiooniline erinevus on näiteks sise- ja välkohakäänete kasutus. Kui soome keeles öeldakse *mennä työhön* (ill.), siis eesti keeles räägitakse *tööle* (all.) minemisest. Sageli on erinev käändekasutus seletatav rektsiooni abil, soome keeles on lihtsalt palju verbe, mis esinevad ainult koos illatiivse laiendiga. Rektsioon

toodabki palju erinevaid tõlkevasteid, nt. *poika pettyi tyttöön* 'poiss pettus tüdrukus (elat.), *kurssi loppuu kappaleeseen* 15 'kursus lõpeb 15. peatükiga (kom.), *joutua avioeroon* 'jõuda abielulahutuseni (term.) või *vastata kysymykseen* 'vastata küsimusele (all.). Põhimõttelised erinevused kummagi keele käändekasutuses on seotud teatud asjade tajumise erinevusel. See tähendab seda, et on olemas hulgaliselt asju, mida soome keeles käsiteletakse kolmemõõtmelisena, aga eesti keeles pinnana ehk siis kahemõõtmelisena. Sellised on näiteks *kirjoittaa hiekkaan* 'liivale kirjutada', *ompeli takkiin napin* 'õmbles jakile nööbi ette', *kirjoitti kuoreen osoitteen* 'kirjutas ümbrikule aadressi' jne. Sarnasusena võib välja tuua tähelepaneku, et kummalegi keelele on omane kasutada ootuspärase väliskohakäände asemel sisekohakäänet juhtudel kui on tegemist riietumisega või üldse kehaosadega, nt. *pani huivin kaulaan* 'pani räti kaela' või *mitali kiinnitettiin rintaan* 'medal kinnitati rinda'.

Töö neljas peatükk käsitleb koha tähenduse erinevusi ja sarnasusi soome ja eesti keeles soome illatiivist lähtudes. Materjaliks on A. Penttilä soome keele grammatikast kogutud illatiivsed kohanäited. Penttilä näidete põhjal on koostatud ka peatüki alapeatükkide nimetused, erinevaid rühmi on kokku viisteist. Uurimismaterjali hulka on arvatud ka sellised näited, mis kaudselt väljendavad kohta. Sama teemat käsitleb osaliselt ka töö eelmine ehk kolmas peatükk, kuid siiski märgatavalt napimalt, sest kolmandas peatükis tulevad esitluse lisaks kohafunktsioonile ka soome illatiivi kõike teised funktsioonid. Selles ja nagu ka järgmises viiendas peatükis on vaatluse all üksnes illatiivi lokaalsus. Penttilä näiteid analüüsid tulevad esile erinevused koha mõistmises teatud referentide puhul. Eesti keeles ei ole tihti võimalik samade referentide puhul kasutada illatiivi, kui seda soome keel teeb, nt *lintu lensi aidanseipääseen* 'lind lendas aiateiba otsa (gen. + postp.)' või *karkasi ulos sateeseen* 'sööstis välja vihma kätte (gen. + postp.)'. Eesti keel võimaldab tänu rohketele postpositsoonidele sageli soome illatiivile paralleelselt kaks võrdset vastet, nt. *nousen bussiin* 'lähen bussi (ill.) ~ bussi peale' või *kirjoittaa paperiin* 'kirjutada paberile (all.) ~ paberi peale'.

Töö viimane peatükk on püüe käsitleda latiivseid illatiive uudsest vaatenurgast. Meetodiks on Ray Jackendoffi poolt väljatöötatud kontseptuaalne semantika, mis on suhteliselt tundmatu teooria eesti keeleteaduses. Selles töös ei ole eesmärgiks käsitleda seda teooriat terviklikult, vaid tutvustada teooria neid osi, mis on seotud kohakäänete

uurimisega. Tegemist on väga mitmetahulise ja keeruka teooriaga, mis aga võimaldab rakendada end ka osaliselt.

Idee võrrelda soome kohatähenduses illatiive eesti keelega kontseptuaalse semantika abil, tekkis lugedes uurimust soome keele kohakäänetest (Kieli 5). See teooria pakub uudse võimaluse esitada ja rühmita materjali. Samas omab ta väga spetsiifilist terminoloogiat, millele eestikeelsete vastete leidmine pole lihtne. Kontseptuaalne semantika võimaldab illatiivi puhul eraldi välja tuua referendi kahemõõtmelisuse, kasutades selle märkimiseks kohafunktsiooni TO ON, mis tavaliselt märgib allatiivi kasutusi. Näiteks lausetes *valo heistui ikkunaan* 'valgus peegeldus aknale' või *he päättivät mennä saareen* 'nad otsustasid minna saarele' ei ole küsimus millegi sisemusest, vaid pigem pinnast.

Uurimuse tulemusena selgus, et lähedasest keelesugulusest hoolimata on soome illatiivil lisaks põhifunktsioonidele eesti keelega võrreldes märksa erinevam kasutusala. Erinevus kahe keele vahel paistis eriti hästi välja tänu rohketele erinevatele tõlkevastetele.

LIITE 1. Viron kielen sijat

1. **Nimetav** *siil*
nominatiiv
2. **Omastav** *siili*
genitiiv
3. **Osastav** *siili*
partitiiv
4. **Sisseütlev** *siilisse*
illatiiv
5. **Seesütlev** *siilis*
inessiiv
6. **Seestütlev** *siilist*
elatiiv
7. **Alaleütlev** *siilile*
allatiiv
8. **Alalütlev** *siilil*
adessiiv
9. **Alaltütlev** *siililt*
ablatiiv
10. **Saav** *siiliks*
translatiiv
11. **Rajav** *siilini*
terminatiiv
12. **Olev** *siilina*
essiiv
13. **Ilmaütlev** *siilita*
abessiiv
14. **Kaasaütlev** *siiliga*
komitatiiv

LIITE 2. Illatiivi ja sen tehtävät A. Penttilän mukaan

1. Illatiivi ilmaisee **paikkaa**. Jos jonkin verbimuodon esiintymä merkitsee tekemistä, johon voi kuulua tekijän tai tekemisen kohteen liikettä, siirtyminen toisesta paikasta toiseen paikkaan, tai tekemistä, jonka ansiosta jotakin uutta tulee (suoranaisesti siirtymisettäkin) johonkin paikkaan, illatiivilla on tavallisesti ilmaistu se paikka, jonka todellisten tai kuviteltujen rajojen sisäpuolelle verbimuodon esiintymän tarkoittaman teon tekijä, kohde tai tulos joutuu. Sellaisia verbejä, joiden esiintymisen yhteydessä tällainen illatiivi monesti tavataan, ovat mm.: *etenen, haen, juoksen, jätän, jään, kaadan, kannan, karkaan, karkotan, kuljetan, kävelen, laskeudun, lähden, menen, muutan, nousen, nostan, noudan, opastan, palaan, peruutan, putoan, pystytän, pääsen, rakennan, riennän, saan, saavun, siirrän, tipun, tuon, vien*. Esim.
 - a) (paikkakuntia:) *Haavisto on tästä Huittisiin mennessä oikealla kädellä; Kirjoitan heti Helsinkiin; Mennä Halikon kautta Ruotsiin; Käykös sinne Kannistoon (talo) jo tie?; Palasin kaupunkiin; Pitäjään saatiin uusi pappi; Läksimme kylään (= kylän rajojen sisäpuolelle, myös = vieraisille); Painuu hiiteen!*
 - b) (rakennus, sen osa, virasto yms.): *Muutimme uuteen kotiimme ~ toiseen taloon; Häneltä unohtuivat rahat kauppaan; Munkit sulkeutuivat kammioihinsa jäljentämään pyhiä kirjoituksia; Vie rahat pankkiin; Hän joutui vankilaan; Kanna puut keittiöön; Väkeä kokoontui kansakouluun ~ kunnantaloon ~ saliin; Isäntä lähti riiheen ~ saunaan panemaan uudet kivet kiukaaseen; Lyön oveen ~ seinään naulan.*
 - c) (esineitä:) paneutua vuoteeseen, istuutua nojatuoliin ~ keinutuoliin ~ tähän tuoliin lepäämään; *Kana oli muninut silppukoppaan; Mitäs olet ämpäriin kaatanut?; Sylkekää sylykuppisiin!; Ei sovi muoto pataan eikä kauneus kattilaan; Saisit tehdä haraviin piikit; Nälkävuonna herneenvarsiakin jauhatettiin ja pantiin leipään.*
 - d) (kulkuneuvoja:) hypätä junaan ~ veneeseen ~ autoon ~ hevoseen ~ raitiovaunuun.
 - e) (erilaisia luonnonpaikkoja:) eksyä metsään; *Käärme pääsi sammalistoon pakoon; Siat ovat päässeet rukiiseen ~ kauraan ~ kauramaahan; Kesä hulmahti värikkäänä huntuna puihin, niittyihin, peltoihin, taivaalle; Heitän rikat ojaan ~ roskakuoppaan. Lapset livistivät rantaan (ranta 'maa- ja vesikaista molemmin puolin veden ja maan yhtymäviivaa tai jompikumpi niistä', myös jos pelkästään vesiosasta on kysymys, käytetään sisäpaikallissijoja: *Laiva on rannassa; Vesi laskee rantaan*); *Kymijoki laskee mereen; Pellavat pannaan järveen likoamaan; Lasken verkot kotilahteen; ankkuroida suojaiseen poukamaan, heittäytyä ruohikkoon; Joka kuuseen kurkottaa, se katajaan kapsahtaa; kiivetä puuhun ~ lipputankoon ~ tangon huippuun.**

- f) (oliojoukko:) *Tule joukkoomme*; mennä *sukulaisiin* ~ *karjaan* ~ *sisariin*; *Poika astuu väkeen syksyllä*; *Pääskyselät ovat kokoontuneet suuriin parviin*; *Ei väkijoukkoon ajaa saa*; *Papereihini on eksynyt vanha kirje*.
- g) (ruumiinosa:) *Roska lensi silmään*; pistä puuro *poskeensa*; *Hytynen oli tunkeutunut nenään* ~ *korvaan*; antaa pistos *lihakseen*, panna jklle jauhot *suuhun*; *Tikku meni sormeen*; *Hän otti siemeniä kouraansa*; *Otan kynän käteeni*; panna *hampaankoloon* jtkn; *Räyhääjä löi ryyppytoveriaan puukolla selkään*.
- h) (neste tai muu aine:) kaataa maitoa *keittoon*; *Puu kaatui veteen*; vastata jauhoja *taikinaan*, sekoittaa *rautaan* hiiltä.
- i) (sää:) *Ei tuommoiseen ilmaan* ~ *jumalailmaan* ~ *sateeseen* ~ *tuuleen kukaan lähde*.
- j) (koossaolotilaisuus:) mennä *häihin* ~ *hautajaisiin* ~ *kokoukseen* ~ *talkoihin* ~ *päätettäisiin* ~ *joulujuhlaan* ~ *konserttiin* ~ *tanssiaisiin*.
- k) (työntekijä:) mennä *suutariin* ~ *lääkäriin* ~ *rätätliin* ~ *seppään*.
- l) (paikka, jolle valo, ääni yms. on luonteenomainen:) asettua *päivänpaisteeseen*; joutua *hiljaisuuteen* ~ *meluun* ~ *pimeyteen*, päästä päivän *valkeuteen*.
- m) (pukimet:) pukeutua *frakkiin* ~ *juhlapukuun* ~ *pyhävaatteisiin* ~ *uuteen leninkiin*.
- n) (ylimalkaisia paikanilmauksia:) *Istahdan tähän paikkaan*; *Ei se mihinkään lähde eikä liiku*; *Tuuli puhalttaa sisään*; *Missä peura piehtaroiپی, siihen karva katkeaa*; mennä vähän *syryään* ~ *sivuun*; *Siitä ei pääse eroon*; panna jtk. hyvään *talteen* ~ *säiliöön* ~ *säästöön* ~ *piiloon*; kulkea *harhaan*, mennä *vikaan* ~ *väärään*.
2. Mainittua lajia olevien verbiesiintymien ohessa illatiivi voi ilmaista myös **suuntaa**. Esim. *Menkää seuraavasta kadunkulmasta vasempaan* ~ *vasempaan käteen*; *Se on vähän matka pohjoiseen* (päin); olla *paranemaan* päin; *Tuuli kääntyi etelään*; *Ikkunat antavat puistoon* ~ *länteen*; *Hän oli selin meihin*; *Kaivo on kaksi metriä kanttiinsa* (ark.) ~ *poikkisuuntaan*; soutaa *myötä-* ~ *vastavirtaan* ~ *myötä-* ~ *vastatuuleen*, vetää *puoleensa*, katsoa jonkun *puoleen*; *Käännä kasvosi puoleemme*; *Asumme viistoon vastapäätä teitä*. – Tällaiseen illatiiviin liittyy monesti vahvistus **päin**, esim. *Ikkunat antavat kylään päin*, *Päivä kallistuu iltaan päin*; kulkea *eteenpäin*.
3. Samanlaisten verbimuotojen esiintymien yhteydessä illatiivi voi ilmoittaa myös **tekoa** tai **toimintaa**, jota suorittamaan siirrytään. Esim. lähteä *ajoon* ~ heinän *niittoon* ~ kauran *leikkuuseen* ~ milloin *mihinkin töihin* ~ suutarin *oppiin*, upota *töihin*.

Penttilä sanoo, että illatiivina on usein deverbiaalinen *ma-*, *mä-*johdoksen illatiivi, ja hän esittää verbien luettelon, jonka kanssa tavallisesti käytetään III infiniivin illatiivia (ks. luetteloa s. 405). Esim. *Ajan pojat puita pilkkomaan*; *Hän kykenee tekemään töitä*; *Erehdyin ostamaan auton*; *Silloin sattui olemaan pyhä*. jne.

Hän lisää vielä, että erikseen on huomattava ne tapaukset, joissa tehtävä on ilmoitettu illatiivilla, jonka tarkoitteena on poiminnan, hankkimisen, käyttämisen tms. kohde tai väline. Esim. lähteä ~

mennä heinään ~ jyvään ~ kalaan ~ lehdekseen ~ lehteen ~ mankeliin ~ mansikkaan ~ marjaan ~ mustikkaan ~ pellavariiheen ~ puolukkaan ~ tuoheen ~ vastakseen.

4. Sanaliittotyypin *tulen tekemään* jtk esiintymistä 1) eräät ovat merkitykseltään ryhmien 1–3 mukaisia (esim. *Tuletteko herneitä silpomaan*), 2) eräiden merkityksenä on 'joudun tekemään jtk' (esim. Pastori *tuleekin* nyt pois *muuttamaan*; Minä *tulin* niitä puheita usein *kuulemaan*; Kyllä te sen *tulette maksamaan*) ja 3) eräät ovat tulevaa tekemistä ilmaisevia, ns. liittofutuurin muodostavia (esim. Ette koskaan *tule* sellaista *näkemään*; ..., jotka minun jälkeen *tulevat elämään*, hän *tulee tekemään*; Ei hän *tulle* sitä *tietämään*).
5. Edellisissä ryhmissä mahdollisten verbinmuotojen esiintymisen yhteydessä illatiivin tarkoite saattaa olla **asento** tai **olotila**, johon jokin tai joku joutuu. Esim. *Ei se suuta nauruun vedä*; käydä *kyyryksiin*; *Mies pani päänsä kekkaan*; *Pyörä työnsi vanhuksen kumoon*; *Hiukset kammattiin pystyyn*; *Jalkani ovat yöllä käyneet ihan turvoksiin*; *Mies lyötiin puolikuolluksiin*; raataa itsensä *väsyksiin*, vaipua *tainnoksiin* ~ *uneen*; *Lapset jäivät kotiin ikäviinsä*; *Kädet käyvät kohmeeseen*; joutua *hukkaan* ~ *kadoksiin* ~ *kateisiin* ~ *unohduksiin* ~ *unhoksiin*; *Jopa meni turpa tukkoon*; *Kynttilä on palanut loppuun*; tulla *tuntoihinsa*, joutua *liisteriin* ~ *kovaan kiipeliin* ~ *pulaan* ~ *pahaan pinteeseen*; *Jääkösin hän henkiin?*; jäädä ~ jättää ~ päästää *rauhaan*; lyödä *littuun* ~ *lyttyyn*, panna *solmuun*, pakottaa *sovintoon*, lähteä *käpälämäkeen* ~ *pakoon* ~ *liesuun* ~ *karkuun*, jättää jku *suureen murheeseen* ~ *kurjuuteen*; *Kunnia-asia oli kaataa kaski lyhyeen kantoon*; *Talo saatiin vesikattoon*; kasvaa *täyteen ihmiseen* ~ *ikään*; *Apurahat korkeimman hengenviljelyksen edistämiseen tulivat jakoon ensi kerran 1948*; *Äläkä saata meitä kiusaukseen HERRAN RUK.*; *Hän meni rikkaisiin naimisiin*; siirtyä *lepoon* ~ *parempaan virkaan*, tulla *huonoon kuntoon* ~ *hyvään maineeseen*; *Kun pääsisi tästä entiseen kuntoon*; *Mimmoiseen hommaan sinut pannaan?*; *Kansa nousee kapinaan*; *Paina asia muistiin mieleesi*; *Hän meni karvarin oppiin*; *Veri vuoti kuiviin*; *Hauta luodaan umpeen*; päätyä *toiseen kantaan* ~ *tulokseen*; *Lapsi kasvaa kieroön*; *Ääni häipyi kuulumattomiin*; *Tule näkyviin!*.
6. Niiden verbimuotojen esiintyminen, joiden yhteydessä edellä puheena ollut *illativus loci* saattaa muodostaa sanaliiton, kuuluu myös melkoinen joukko sellaisia verbejä, joiden merkitykseen ei ilman illatiivia sisälly mitään siirtymisainesta, mutta jotka verbiesiintymän, ja illatiivin muodostamassa sanaliitossa sisältävät sellaisen. Niin esim. *haluan* ei vielä sisällä mitään liikkeenomaista merkityksessään, mutta *haluan kotiin* on 'haluan, että pääsen siirtymän kotiin'. Samoin: *Kai teiltäkin on häihin kutsuttu?*; *A on kutsuttu yliopistoon professoriksi*; keittää puuro *veteen*; ehtiä vielä *kouluun*, *En nyt kerkiä mihinkään* ~ *teatteriin*; joutaa *heinään* ~ *kalaan*; *Vaadin hänet lakitupaan*; *Mitä kotiin kuuluu?*; *Haastan A:n oikeuteen*; *Meidät teljettiin saunaan*; *Tyttö naittiin toiseen pitäjään*; *Ei minua ole ruokittu kuin porsasta karsinaan*; julistaa maa *sotatilaan*, vastata *tiedusteluun* ~ *puhelimeen* ~ *kirjeeseen*, saada ~ tulla *kuuloon*, yllyttää *vihaan* ~ *kapinaan* ~ *sotaan*, tuomita *kuolemaan* ~ *vankeuteen*, juoda itsensä *humalaan*.

7. Useissa saneliitoissa illatiivin tehtävänä on ilmaista **rajaa**, johon jokin ulottuu tai jonka jokin saavuttaa. Esim. *Talon maat ulottuvat järveen*; ylettyä *kattoon*; *Sammallahteen on matkaa 5 km*; ampua *pilkkaan*; *Katseeni osui poikaan*; *Polku päättyy vuoreen ~ rantaan*.
8. Muutamissa tapauksissa voidaan nähdä **suhteen illatiivi** (illativus respectus). Esim. *Ei miestä nuttuunsa arvaaman pidä Sl.*; *Ei se tule miehen suuruuteen eikä säären korkeuteen Sl.*
9. **Tarttumista, kiintymistä tai kiinnittämistä** merkitsevien verbiesiintymien yhteydessä illatiivi ilmaisee sen olennon, esineen, kohdan tms., jonka pintaan tai piiriin liike päättyy. Tapaukset voivat olla myös kuvaannollisia. Esim.: tarttua hänen *käteensä ~ tukkaansa ~ nenäänsä*, käydä *koukkuun ~ uistimeen ~ verkkoon*, panna kääre *polveen ~ käsivarteen ~ otsaan*; *Poskeen tuli naarmu*; *Kissa raapaisi minua ranteeseen ~ sääreeseen*; *Huuleen on tullut ihottuma*; *Koputan ruutuun ~ oveen*; panna huivi *kaulaan ~ kengät jalkaan ~ lakki päähän*; *Lamppu ripustetaan kattoon*; *Taulu kiinnitetään ~ ripustetaan seinään*; *Ankkuri nostetaan laivan kylkeen*; kiinnittää huomionsa *ulkokuoreen*; *Vaalijulisteita naulataan pylväisiin*; *Lintu lensi aidanseipäaseen*; *Löin pääni seinään ~ pöydänkulmaan*; *Iskin kirveen kiveen*; *Joku töytäisi minua kylkeen*; *Ripustin takin naulaan ~ vaarnaan ~ vaatenaulakkoon*; *Törmäsin puun kylkeen*; käydä jkn *haiveniin ~ tukkaan ~ kaulukseen*; *Miestä lyötiin kasvoihin*; *Sidoin veneen paaluun*; kirjoittaa ~ piirrellä *tauluun ~ paperiin ~ hiekkään ~ lumeen ~ sanomalehteen*, kaivertaa teksti *kiveen ~ sormukseen*, liittää ~ yhdistää jtk *puhelinverkkoon*, lisätä vettä *maitoon*, nojata *aitaan ~ keppiin ~ seinään*, panna *kirjaan ~ muistiin ~ mieleensä*; *Kuittaan ansioni palkkauslistaan*; mennä *ansaan ~ lankaan*, puuttua *puheeseen*, sanoa *asiaan* jtk; käydä käsiksi *poikaan ~ työhön*, ryhtyä ~ ruveta *lakkoon ~ toimeen*, ryhtyä *varastettuun ominaisuuteen*, sekaantua *verkkoon ~ asiaan*; *Nuora kietoutui eläimen jalkoihin*; hypätä hevosen *selkään*; olla kosketuksessa ~ kosketuksissa ~ läheisissä suhteissa *lähetystöön*, keskittää voimansa *työhön*; oppia *metsätöihin ~ kuriin ~ kahviin*; *Takki tuli tervaan ~ maaliin*; tulla *kovaan hiekeen*, kuolla *nälkään ~ tautiin ~ veteen*, purskahtaa *itkuun*, herätä *soittoon*.
10. Useimpien *u*-, *y*-johtimellisten verbimuotojen esiintymien yhteydessä illatiivi ilmaisee sen henkilön, muun olion tai sen asian, joka tunnekiintymyksen ollessa kysymyksessä on tunteen kohteena ja muunlaisen tapahtuman ollessa kysymyksessä on toiminnan pääpisteenä. Esim. *Ihastun ~ kiinnyn ~ kyllästyn ~ mielistyn ~ miellyn ~ pahastun ~ rakastun ~ suutun ~ vihastun ~ väsyn häneen*; alentua *valehtelemaan*, alistua *kohtaloonsa*, harjaantua *työhön*, hukkaa *veteen* ~ työn *paljouteen* jne.
11. Useiden erilaista **käyttämistä, kelpaamista tai sopimista** merkitsevien verbimuotojen esiintymien yhteydessä illatiivi on **tarkoitusta** ilmoittamassa. Esim. *Tupakkaan sinä rahasi käytät ~ haaskat*; *En kuluta rahojani turhuuteen*; *Ei talon oston pienet rahat riitä*; *Kyllä sinä pennisi parempaan paikkaan tarvitset* (vrt. Tarvitaankos *kahviin* suolaa myös?); *Olisi toimi nyt hyvään tarpeeseen*; *Kyllä kai se hyvään tarkoitukseen tulisi*; *Kelpaan ~ kykenen ~ pystyn ~ sovin siihen tehtävään*; *Suunnittelen jatkoa kirjaan*; *Kirjaan on suunnitteilla jatkoa*.
- Myös sanaliitossa *jstak on jhnk* on tällainen tarkoituksen illatiivi., esim. *Tästä ei ole mihinkään*; *Pojasta ei ole miesten töihin*.

12. Toisaalta adverbiaalisen ja adnominaalisen, toisaalta suhteen ja tarkoituksen illatiivin välillä horjuu se illatiivi, joka tavataan saneliittolajissa *jk* on *pieni ~ suuri ~ kapea* jne *jhnk*, olla *kova juoksemaan ~ hyvä kertomaan* satuja jne.
13. Jos verbinesiintymä tarkoittaa kaupantekoa, voidaan **hinta** toisinaan ilmoittaa illatiivilla. Esim. antaa ~ lunastaa ~ myydä ~ ottaa ~ ostaa kello halpaan hintaan ~ pilkkahintaan ~ siihen hintaan ~ uuteen hintaan; Huusin ~ sain talon miljoonaan markkaan; Älä ilmaiseen anna. Täsmällinen hinnani ilmoitus on harvoin illatiivissa.
14. Jos verbiesiintymä merkitsee tapahtumaa, jonka tuloksena on jokin lukumäärän tai hinnan muutos, illatiivi saattaa ilmoittaa lukumäärän tai hinnan muutoksen rajaa. Esim. *Eivätkö ne olemattomiin kuole*; *Paljon nyt onkin hevosia liikkeellä, minä olen jo pariinkymmeneen laskenut ~ nähnyt*; *Oppilaslasku nousee ensi vuonna viiteensataan*; *Kantohinta on alentunut kahteenkymmeneen markkaan*; *Voi on kohonnut neljäänsataan markkaan* jne. Samantapainen rajamäärän saavuttamisen käsitys sisältyy myös sanaliiton *jtak* on *jhnk* esiintymien merkitykseen. Esim. *Heitä oli kirkolla viiteenkymmeneenkin välillä*; *Hän on puoliväliin kahdeksankymmenen*; *En tiedä, mutta sanovat kuuteenkymmeneen henkeen olleen*.
15. *Olla, tulla, vaihtaa, verrata* yms. verbien esiintymien yhteydessä illatiivi saattaa olla yhtäläisyyden tai yhdenveroisuuden illatiivi. Esim. *Poika on isäänsä*; *Hän vaihtoi hyvän hevosen tuommoiseen kaakkiin*; *Rinnastan tapaukset toisiinsa*; *Älä koiraan hevoseen vertaa*.
16. Jos verbimuodon esiintymän ja illatiivin muodostaman saneliiton illatiivi kuuluu sellaisen sanan piiriin, jonka esiintymät tarkoittavat ajanjaksoa tai -kohtaa, illatiivi saattaa ilmaista kuluneen tai edessä olevan **ajanjakson jälkirajan**. Esim. *Mikon päivään on vielä kaksi viikkoa*; *Vieraat viipyvät täällä ensi sunnuntaihin ~ sunnuntaihin asti*; *Elämä kuluu työn touhussa päivästä päivään, viikosta viikkoon*; *Sairastin joulusta pääsiäiseen* jne.
17. Kielteisissä ilmauksissa illatiivi saattaa ilmaista ajan, jonka kuluessa asianomainen tekeminen ei ole tapahtunut, samoin on myöntölauseissa, jotka muodostaan huolimatta ovat itse asiassa kielteisiä; niin ikään kysymyslauseissa illatiivi voi olla ajanilmauksena. Esim. *Hyvään ~ isoon ~ moneen aikaan ~ viikkokauteen ~ vuoteen en ole käynyt kotonani*; *sana ei enää aikoihin ole ollut yleinen*; *Näin kuumaa kesää ei ole ollut sataan vuoteen*; *Tuskin täällä on ollut hallaa kymmeneen vuosiin*; *Ei kuulunut mitään hetkeen aikaan*; *Kahvi ei näytä toviin joutuvan*; *Oletteko nähneet hänet pitkään aikaan?*. Illatiivit ovat yleensä joko yhdyssaneita (esim. *miesmuistiin, päivä-, viikko-, vuosikausiin*) tai saneliittoja, joihin kuuluu attribuuttina lukusane tai *hyvään, isoon, kaukaan, koko, moneen, muutamaan, pariin, pitkään*
18. Saneliitoissa, joihin kuuluu verbimuodon esiintymä ja *aikaan* tai *aikoihin* määritteellisenä tai *puoleen*-loppuinen yhdyssanan illatiivi., illatiivit ilmaisevat likimääräistä aikaa. Esim. *Tulit huonoon ~ sopimattomaan ~ mitä sopivimpaan aikaan*; *Oli minullakin yhteen aikaan hevonen*; *Näihin ~ niihin aikoihin ~ siihen aikaan ~ ennen aikaan ~ entiseen aikaan kiskottiin päreitä*; *Sota-aikaan ~ talvisaikaan oli monenlaista puutetta*; *Työskentelen päiväsaikaan*; *Vanhaan hyvään aikaan oli toisin*;

Keväänpuoleen voi esiintyä rehunpuutetta. Muita tapahtuma-ajan ilmaisevia illatiiveja: Palaan myöhään; Kävin kalalla heti aamutuimaan.

19. Verbimuodon esiintymän ja määritteellisen illatiivin kertaan tai otteeseen tai erään muodostamisessa saneliitoissa illatiivi ilmaisee, miten monesti jotakin sattuu. Esim. lukea läksyt yhteen ~ toiseen ~ moneen kertaan, muistuttaa asiasta useaan ~ kolmeen otteeseen, tavata useaan ~ pariinkin erään.
20. Eräissä tapauksissa verbimuodon esiintymän ja illatiivin muodostamisessa saneliitoissa illatiivi ilmoittaa tekemisen tapaa. Tällaisia ovat mm. Kirjoita ahkeraan!; Menen levolle aikaisiin; Hän puhuu harvaan; lukea yhteen menoon monta tuntia; Mene suoraan asemalle!; huutaa yhteen ääneen; Varmaan olet oikeassa!; Me mukulat olimme vuoroon paimenessa jne.
21. Viimeisenä Penttilä esittää muutamia erityistapauksia, mm. etukäteen (maksaa etukäteen); jäädä henkiin, vastaan (Kaikki olivat vastaan), yhteen (törmätä yhteen); kuolla jhnk (Hän kuoli nälkään); kuulua jhnk (Tämä ei kuulu sinuun ~ sinulle yhtään; Perheeseen kuuluu viisi henkeä); ottaa huomioon, panna peliin, päästä alkuun, panna toimeen, purskahtaa itkuun ~ nauruun, saada aikaan ~ toimeen ~ käsiinsä ~ kynsiinsä, sopia yhteen, tappaa nälkään jne.

LIITE 3. E. A. Tunkelon verbiluettelo.

E. A. Tunkelon v. 1931 esittämä verbiluettelo (Tunkelo 1931: 208–209), jossa hän on jakanut verbit, joita käytetään tuolisijan kanssa, kahdeksaan ryhmään:

1. Verbejä, jotka merkitsevät jossakin olemisen jatkumista tai jatkuvan olemisen aiheuttamista: *jäädä, unohtua* jonnekin, *jättää, heittää*, unohtaa jotakin johonkin, *yöpyä* jonnekin.
2. Verbejä, joiden merkitykseen sisältyy teon tai liikkeen päättymisen eli taukoaminen tai päättäminen (tauottaminen), mistä on seurauksena subjektin tai objektin jääminen päättymis- tai päättämispaiikkaan, toisin sanoen: eräänlainen tulo johonkin ja alkava oleminen siinä:
pysähtyä, seisahtua, istahtaa, istuutua, pysähdyttää, seisottaa johonkin, *loppua, päättyä*.
3. Verbejä, jotka merkitsevät olemassa- ja jossakin -olemisen alkamista eli jonkin ennen-olemattoman 'ilmestymistä' johonkin tai sen aiheuttamista, s.o. tekoa, josta olemassa- ja jossakin-oleminen aiheutuu:
syntyä, sietä, ilmestyä, kasvaa, nousta (= kasvaa), *yletä* johonkin; *munia, poikia, synnyttää, luoda* jtk johonkin, *juurtua* ja *juuruttaa* jhnkin; *tehdä, laatia, laittaa, kyhätä, rakentaa* jtk jonnekin, *virittää, sytyttää* tuli jonnekin.
4. Verbejä, jotka merkitsevät olotilanmuutosta (muuttumista tai muuttamista), josta seurauksena on jatkuva muutospaikassa oleminen: *kuolla* jhnk, *kuolettaa, tappaa* jk jonnekin; *hajota, haljeta, särkyä, katkea, repiä, särkeä; nukahtaa, uinahtaa, väsähtää, nukkua* jonnekin; *nääntyä, uupua, vaipua, väsyä* jonnekin; *lahota, mädätä, märätä, sulaa, jäätyä, palaa, paleltua, jäätyä, kylmää; läkähtyä, sammua*.
5. Verbejä, joiden merkitykseen sisältyy olopaikan tai asennon muutos, siis subjektin tai objektin liikettä, josta on seurauksena jääminen jonnekin: *hukkua, kadota, hävitä* jonnekin, *eksyä, upota, kaatua, sortua; hukuttaa, kadottaa, upottaa, kaataa* jk. johonkin; *kätkeä, peittää* jotakin johonkin.

6. Transitiiiverbejä, joiden merkitykseen sisältyvä teko on jonkin antamista tai muunlaista siirtämistä toiselle tämän olinpaikkaan vastaanottajan pysyessä alallaan: *juottaa, syöttää, ruokkia, ampuu* karhu pesäänsä, *myydä* jotakin jonnekin
7. Verbi *mahtua* johonkin.
8. Verbit, jotka merkitsevät näkemistä, näkymistä, kuulemista, kuulumista tai puhumista tai muuta äänen liikkeeseen panemista.